ถูกให้พ่ายแพ้

ในกระแสความเปลี่ยนแปลง

รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว ประจำปี 2025

วรดร เลิศรัตน์
สรัช สินธุประมา
กอปร์ธรรม นีละไพจิตร
กัลป์ กรุยรุ่งโรจน์
ณรจญา ตัญจพัฒน์กุล
กษิดิ์เดช คำพุช

ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว (คิด for คิดส์)

ถูกสาปให้พ่ายแพ้ในกระแสความเปลี่ยนแปลง

รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว ประจำปี 2025

วรดร เลิศรัตน์ | สรัช สินธุประมา | กอปร์ธรรม นีละไพจิตร
กัลป์ กรุยรุ่งโรจน์ | ณรจญา ตัญจพัฒน์กุล | กษิดิ์เดช คำพุช

ฉัตร คำแสง | วรดร เลิศรัตน์ บรรณาธิการ

ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว (คิด for คิดส์)

โดยความร่วมมือระหว่าง
สำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
กับ ศูนย์ความรู้นโยบายสาธารณะเพื่อการเปลี่ยนแปลง บริษัท วันโอวัน พับลิโก จำกัด

มิถุนายน 2025
(ฉบับร่างเพื่อนำเสนอในงานเสวนาสาธารณะ “ถูกสาปให้พ่ายแพ้ในกระแสความเปลี่ยนแปลง” วันที่ 17 มิถุนายน 2025)

สารบัญ

บทนำ ถูกสาปให้พ่ายแพ้ในกระแสความเปลี่ยนแปลง 4

1 ครัวเรือนมีหนี้สูง สนับสนุนเด็ก-เยาวชนได้จำกัด เป็นภาระถ่วงรั้งการเติมเต็มความฝัน 7

เด็ก-เยาวชนไทย 6.2 ล้านคนอยู่ในครัวเรือนมี 'หนี้' 7

ภาระผ่อนชำระหนี้ = แอกการเงินสำคัญของครัวเรือนไทย 8

ครอบครัวมีหนี้ลงทุนระยะยาวและให้การสนับสนุนที่ไม่เป็นตัวเงินแก่เด็ก-เยาวชนได้จำกัดกว่า 9

ครอบครัวมีภาระหนี้ = เยาวชนมีภาระทำงานระหว่างเรียนและภาระจิตใจ 10

ภาระใช้หนี้ครอบครัวถ่วงรั้งการเติมฝัน-สร้างอนาคตของเยาวชนไทย ในนามของ 'หนี้บุญคุณ' 10

'มีหนี้' ไม่น่ากังวลเท่า 'มีหนี้ไม่ได้': หนี้เป็นเครื่องมือประคองให้สนับสนุนเด็ก-เยาวชนระยะสั้นได้มากขึ้น 12

ข้อเสนอนโยบาย: ขยายสวัสดิการเป็นฐานให้ทุกคนเติบโตอย่างไม่ติดบ่วงหนี้-ขยายโอกาสเข้าถึงสินเชื่ออย่างทั่วถึง 13

2 เด็ก-เยาวชนหลายพื้นที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศรุนแรง และภัยพิบัติภาวะโลกรวน 14

เด็ก-เยาวชนเจอฝุ่นถ้วนหน้า แต่เผชิญปัญหารุนแรงไม่เท่ากัน 14

ยิ่งจน ยิ่งเด็ก ยิ่งเสี่ยงต่อฝุ่น PM2.5 17

เด็กสูดฝุ่น สูญเสียต้นทุนสุขภาพ-ชีวิต 19

ฝนแปรปรวน น้ำท่วมรุนแรง ชีวิตเด็กรวนเร 20

ข้อเสนอนโยบาย: ลดผลกระทบอย่างเดียวไม่พอ ต้องช่วยเด็ก-เยาวชนปรับตัวได้กลางวิกฤตโลกรวน 21

3 เด็ก-เยาวชนมีความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ 23

เด็ก-เยาวชนเข้าถึงมือถือ-อินเทอร์เน็ตถ้วนหน้า แตกต่างกันที่การใช้คอมพิวเตอร์ 23

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงคอมพิวเตอร์สร้างความเหลื่อมล้ำในการเรียนรู้และทักษะสมัยใหม่ 25

ทักษะเทคโนโลยีของเยาวชนแปรผันตามฐานะครอบครัว: ขีดจำกัดความฝันในการศึกษาและอาชีพส่งต่อความเหลื่อมล้ำจากรุ่นสู่รุ่น 27

อนาคตของเด็ก-เยาวชนจะมีความเหลื่อมล้ำสูงขึ้นเมื่อเทคโนโลยีสร้าง 'คนชนะ' และ 'คนแพ้' 28

ข้อเสนอนโยบาย: เสริมทักษะถ้วนหน้า สร้างนิเวศสนับสนุน ให้ทุกคน 'ชนะ' จากเทคโนโลยี 30

4 เยาวชนถูกจ้างงานในรูปแบบไม่มาตรฐานมากขึ้น โดยไม่ได้รับสวัสดิการ-ความคุ้มครองที่เหมาะสม 32

การจ้างงานรูปแบบไม่มาตรฐาน: ยืดหยุ่นแต่เปราะบาง 32
เยาวชนที่เรียนเต็มเวลาร้อยละ 15.5 ทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้นไปด้วย 33
เยาวชนที่เรียนจบแล้ว-ไม่ได้เรียนอยู่ร้อยละ 13.7 ทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้น 34
กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้นมักมีคุณภาพชีวิตย่ำแย่กว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลา 35
ไทยขาดกลไกคุ้มครองเยาวชนที่ทำงาน NSE อย่างเหมาะสม 37
แรงงานเด็กเผชิญสุญญากาศในการคุ้มครอง 37
ข้อเสนอนโยบาย: นับรวมคนทำงานทุกรูปแบบเป็นแรงงาน กำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับเด็ก-เยาวชน ขยายสวัสดิการให้การทำงานระหว่างเรียนเป็นทางเลือกเสรี 38

5 เยาวชนถูกฉุดรั้งความคิดสร้างสรรค์ ระบบนิเวศการเรียนรู้เข้าถึงยาก-ไม่ตอบโจทย์ 39

การคิดริเริ่มสร้างสรรค์คือทักษะแห่งอนาคต 39
นักเรียนไทยคิดเชิงสร้างสรรค์ได้ไม่ดีและเหลื่อมล้ำสูง 40
ฐานะยากจน โรงเรียนปิดกั้น คำสาปจำกัดกรอบสร้างสรรค์เยาวชนไทย 42
เยาวชนยังเข้าถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนได้น้อย 43
ข้อเสนอนโยบาย: หนุนเสริมความสร้างสรรค์ รัฐต้องลงทุนกับแหล่งเรียนรู้ ปรับระบบการศึกษาให้เปิดกว้าง-ยืดหยุ่น 46

6 เยาวชนจำนวนมากพัวพันกับอบายมุขใหม่: บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และพนันออนไลน์ 48

บุหรี่ไฟฟ้า 'เปิดตลาดใหม่' เยาวชนและเพศหญิงเข้าถึงนิโคตินมากขึ้น 48
กัญชา 'อาจ' กลายเป็นสิ่งเสพติดหลักแทนแอลกอฮอล์? 49
พนันออนไลน์สะดวกในการเล่น 'ขยายโอกาส' ติดพนันของเยาวชน 50
เยาวชนที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขเผชิญปัญหาทางจิต ห่างครอบครัว ขาดเป้าหมาย 52
เยาวชนที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขอยากรวยแต่ไม่ให้ความสำคัญกับการสำเร็จด้านการงาน 53
ข้อเสนอนโยบาย: กำกับอบายมุขอย่างเข้าใจ สร้างสภาพแวดล้อมที่เยาวชนใจฟู 54

7 เยาวชนกับครอบครัวขัดแย้งในชีวิตประจำวัน และห่างเหินกันมากขึ้น 56

ความคิดขัดแย้งเป็นอุปสรรคลดลง ไม่มีเวลา-ความสนใจต่างกันเป็นปัญหามากขึ้น 56
ความขัดแย้งในครอบครัวไม่ลดลง มากที่สุดในเรื่องการเรียน-การทำงาน 58
เทคโนโลยีเปลี่ยนโลกการทำงาน แต่ผู้ปกครองอาจยังตามไม่ทัน 59
เยาวชนที่ปรึกษาคนใกล้ชิดได้เครียดน้อยกว่า แต่ครอบครัวไทยห่างเหินกันมากขึ้น 61
ข้อเสนอนโยบาย: สนับสนุนครัวเรือนอย่างรอบด้านตั้งแต่ระดับครอบครัว-โรงเรียน-ตลาดแรงงาน 62

8 เยาวชนเชื่อมั่นในระบอบการเมือง-ประชาธิปไตยลดลง และ 'หันขวา' ในเชิงคุณค่ามากขึ้น 63

เยาวชนถูกกดปราบในพื้นที่การเมืองภาคประชาชน-สกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองระบบผู้แทน 63
เยาวชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อระบอบการเมือง-ประชาธิปไตย 64

เยาวชนมีแนวโน้ม ‘ชาตินิยม’ มากขึ้นและให้ความหมายต่อชาติเปลี่ยนแปลงไป 65
เยาวชนให้คุณค่ากับความหลากหลาย-ความเสมอภาคระหว่างอัตลักษณ์ลดลง 67
เยาวชนเห็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมืองเป็นปัญหามากขึ้น แต่ ‘วิพากษ์โครงสร้าง’ น้อยลง 68
ข้อเสนอนโยบาย: หยุดกดปราบ ขยายการมีส่วนร่วม และปฏิรูปการเมืองให้เสียงเยาวชนและประชาชนมีความหมาย 69

รายการอ้างอิง 70

บทนำ
ถูกสาปให้พ่ายแพ้ในกระแสความเปลี่ยนแปลง

'ในกระแสความเปลี่ยนแปลง'

เด็ก เยาวชน และครอบครัวกำลังเติบโตและพยายามเอื้อมคว้าความฝันในบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่แน่นอน และท้าทาย จากรายงานความเสี่ยงโลกของที่ประชุมเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum's Global Risk Report) ฉบับล่าสุดในปี 2025 ผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารร้อยละ 88 เห็นว่าโลกจะเผชิญความเสี่ยงระดับผันผวน (unsettled) ปั่นป่วน (turbulent) หรือปั่นป่วนขั้นวิกฤต (stormy) ภายในระยะสองปีข้างหน้า และร้อยละ 92 เห็นว่าจะเผชิญความเสี่ยงระดับนี้ภายในระยะสิบปีข้างหน้า[1]

ความเสี่ยงที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญที่สุดต่อโลกในระยะสองปีข้างหน้า ได้แก่ ปัญหาข้อมูลผิดพลาดและบิดเบือน ปัญหาสภาพอากาศสุดขั้ว สงคราม การสู้รบ และความขัดแย้งทางอาวุธระหว่างรัฐ การขัดแย้งแบ่งขั้วในสังคม และการสอดแนมและสงครามไซเบอร์ ในระยะสิบปีข้างหน้า ได้แก่ ปัญหาสภาพอากาศสุดขั้ว การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการล่มสลายของระบบนิเวศ ระบบโลกพลิกผัน การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาข้อมูลผิดพลาดและบิดเบือน[2]

ส่วนความเสี่ยงที่น่ากังวลสูงสุดสำหรับประเทศไทยคือ ความถดถอยและชะงักงันทางเศรษฐกิจ หนี้ครัวเรือนและบรรษัท มลพิษทางอากาศ น้ำ และดิน ความยากจนและความเหลื่อมล้ำเชิงรายได้และความมั่งคั่ง และหนี้สาธารณะ ตามลำดับ[3]

นอกเหนือจากความเสี่ยงสำคัญระดับโลกและระดับประเทศแล้ว สังคมไทยยังเผชิญความเปลี่ยนแปลงในอีกหลายมิติ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีแนวโน้มพลิกผันธรรมชาติของการดำเนินชีวิต การศึกษา การทำงาน ห่วงโซ่มูลค่า รวมถึงความสัมพันธ์และอำนาจในสังคม การก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยกำลังรบกวนสมดุลของครอบครัว ตลาดแรงงาน สวัสดิการ และระบบการเมือง

'ถูกสาปให้พ่ายแพ้'

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงข้างต้น เด็ก เยาวชน และครอบครัวไทยจำนวนมากกลับ 'ถูกสาป' ให้ไม่สามารถพัฒนา ปรับตัวรับมือ และเติมเต็มความฝันได้อย่างเต็มที่ คำสาปนี้แฝงฝังอยู่ในโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอันเอารัดเอาเปรียบ-เหลื่อมล้ำ ประกอบกับนโยบายสาธารณะที่ไม่แก้ปัญหา – ซ้ำร้าย ยังอาจเป็นต้นตอ-ผลิตซ้ำ – โครงสร้างดังกล่าว

ในมิติรายได้ เด็กและเยาวชนอายุไม่เกิน 25 ปีถึงร้อยละ 69.3 กำลังเติบโตในครัวเรือนรายได้ต่ำ คือน้อยกว่า 8,484 บาทต่อเดือนต่อคน (ประมาณ 100,000 บาทต่อปี) โดยกลุ่มครัวเรือนรายได้ต่ำสุดร้อยละ 10 (เดไซล์ที่ 1) มีรายได้เฉลี่ยเพียง 2,916 บาทต่อเดือนต่อคน ต่ำกว่าเส้นความยากจนและคิดเป็นเพียงร้อยละ 7.2 ของกลุ่มครัวเรือนรายได้สูงสุดร้อยละ 10 (เดไซล์ที่ 10) ที่ 40,450 บาทต่อเดือนต่อคน[4]

ในมิติความมั่งคั่ง ในปี 2023 ประชากรที่มั่งคั่งน้อยที่สุดร้อยละ 50 ถือครองความมั่งคั่งเพียงร้อยละ 3.3 ของความมั่งคั่งรวมทั้งประเทศ ถือเป็นสัดส่วนต่ำสุดในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ขณะที่ประชากรมั่งคั่งที่สุดร้อยละ 10 ถือครองความมั่งคั่งร้อยละ 65.3 ในจำนวนนี้ กว่าครึ่งหรือร้อยละ 32.9 ถือครองโดยประชากรที่มั่งคั่งที่สุดร้อยละ 1 ของประเทศ[5] ความเหลื่อมล้ำในสองมิติข้างต้นยังเป็นปัจจัยเหตุและผลของความเหลื่อมล้ำทางโอกาสและทรัพยากรอื่น

อีกมิติสำคัญคือ โครงสร้างสังคมนี้มิได้ประกันอำนาจและสิทธิร่วมตัดสินใจให้แก่คนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคกัน ตัวอย่างเช่นเด็กและเยาวชน ประเทศไทยมีประชากรอายุไม่เกิน 30 ปี ร้อยละ 37.4 กลับมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงร้อยละ 6.4 ในช่วงอายุเดียวกัน[6] เด็กและเยาวชนที่พยายามมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านพื้นที่ภาคประชาชนก็ถูกรัฐบาลกดปราบและดำเนินคดีถึง 286 คน ใน 220 คดี ในช่วงห้าปีที่ผ่านมา[7]

โลกพลิกผันบีบบังคับให้ทุกคนดิ้นรนแข่งขันวิ่งนำความเปลี่ยนแปลง และกอบโกยประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงนั้น แต่ภายใต้โครงสร้างข้างต้นประกอบกับนโยบายที่ไม่ช่วยแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัวไทยกลุ่มใหญ่กำลัง ‘ถูกสาปให้พ่ายแพ้ตั้งแต่ไม่เริ่มต้น’ แข่งขันเสียด้วยซ้ำ

8 คำสาปถ่วงรั้งเด็ก เยาวชน ครอบครัว ก้าวไม่ทันโลกเปลี่ยนแปลง

ถูกสาปให้พ่ายแพ้ในกระแสความเปลี่ยนแปลง: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัวประจำปี 2025 มุ่งนำเสนอ ‘คำสาป’ หรือสถานการณ์ปัญหาซึ่งสร้างเงื่อนไขมิให้เด็ก เยาวชน และครอบครัวไม่สามารถพัฒนา ปรับตัวรับมือ และเติมเต็มความฝันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเต็มที่ ทั่วถึง และเป็นธรรม รายงานฉบับนี้จะนำเสนอถึงคำสาป 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ครัวเรือนมีหนี้สูง สนับสนุนเด็ก-เยาวชนได้จำกัด เป็นภาระถ่วงรั้งการเติมเต็มความฝัน
2. เด็ก-เยาวชนหลายพื้นที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศรุนแรงและภัยพิบัติภาวะโลกรวน
3. เด็ก-เยาวชนมีความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์
4. เยาวชนถูกจ้างงานในรูปแบบไม่มาตรฐานมากขึ้นโดยไม่ได้รับสวัสดิการ-ความคุ้มครองที่เหมาะสม
5. เยาวชนถูกฉุดรั้งความคิดสร้างสรรค์ระบบนิเวศการเรียนรู้เข้าถึงยาก-ไม่ตอบโจทย์
6. เยาวชนจำนวนมากพัวพันกับอบายมุขใหม่: บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และพนันออนไลน์
7. เยาวชนกับครอบครัวขัดแย้งในชีวิตประจำวันและห่างเหินกันมากขึ้น
8. เยาวชนเชื่อมั่นในระบอบการเมือง-ประชาธิปไตยลดลง และ ‘หันขวา’ ในเชิงคุณค่ามากขึ้น

ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ 2025

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยศึกษาผ่านผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ ปี 2025 ประกอบกับผลสำรวจและสถิติอื่น วรรณกรรมวิชาการ รายงาน รวมถึงงานสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การสำรวจเยาวชนของศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว (คิด for คิดส์) เป็นโครงการสำรวจและจัดทำชุดข้อมูลด้านเยาวชนไทย เพื่อใช้เป็นฐานในการศึกษาวิจัยและการพัฒนาข้อเสนอนโยบายด้านเด็ก เยาวชน ครอบครัว และการเรียนรู้ของ คิด for คิดส์ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และประชาชน เสริมสร้างจุดแข็งของ คิด for คิดส์ ในการผลิตงานวิชาการด้านนโยบายสาธารณะแบบมีข้อมูลรองรับและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนตลอดกระบวนการ

การสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์ มุ่งสำรวจความรับรู้ คุณค่า และทัศนคติของเยาวชนไทยอายุ 15-25 ปี ในประเด็นความเป็นอยู่พื้นฐาน ความสัมพันธ์กับคนรอบตัว การศึกษาและการทำงาน ความสัมพันธ์กับสังคมวงกว้าง รวมถึงความเชื่อ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การสำรวจที่ครอบคลุมประเด็นกว้างขวางเช่นนี้เอื้อให้สามารถศึกษาสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิตเยาวชนได้มากกว่าการสำรวจแบบเฉพาะเรื่อง ขณะเดียวกัน การสำรวจของ คิด for คิดส์ ก็แตกต่างจากการสำรวจลักษณะเดียวกันในอดีตที่มักเน้นจัดเก็บข้อมูลสภาวะความเป็นอยู่เชิงประจักษ์ (empirical state of being) มากกว่าความรับรู้และทัศนคติของเยาวชนเกี่ยวกับสภาวะนั้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่กำลังทวีความสำคัญในบริบทความขัดแย้งเชิงคุณค่าที่รุนแรงในสังคม และความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชน

การสำรวจในปี 2025 นับเป็นรอบการสำรวจที่ 2 หลังการสำรวจรอบแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม 2022 การสำรวจรอบนี้ดำเนินการระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม 2025 โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 13,201 คน[8]

1
ครัวเรือนมีหนี้สูง สนับสนุนเด็ก-เยาวชนได้จำกัด เป็นภาระถ่วงรั้งการเติมเต็มความฝัน

เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการลงทุนมากกว่าที่เคย เพื่อให้สามารถพัฒนา ปรับตัวรับมือ และเติมเต็มความฝันได้เท่าทันในโลกพลิกผัน อย่างไรก็ดี ครัวเรือนกลับมีหนี้สูงเป็นประวัติการณ์ ส่งผลให้ยิ่งสามารถสนับสนุนพวกเขาได้จำกัด เยาวชนในครอบครัวมีหนี้ต้องทำงานระหว่างเรียนและแบกรับผลกระทบต่อจิตใจมากกว่า เมื่อเติบโตและเริ่มมีรายได้ ก็ถูกคาดหวังให้ต้องสืบต่อภาระชำระหนี้ของครอบครัว เบียดบังโอกาสในการสร้างอนาคตและเอื้อมคว้าความฝันอย่างเต็มที่ ติดกับดักหนี้ข้ามรุ่น แต่ถึงที่สุดแล้ว หนี้ก็เป็นเครื่องมือประคองการยังชีพที่จำเป็นสำหรับครัวเรือนจำนวนมาก ปัญหาการ 'มีหนี้ไม่ได้' จึงอาจส่งผลเสียต่อความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน และน่าวิตกกังวลเสียยิ่งกว่าการ 'มีหนี้'

เด็ก-เยาวชนไทย 6.2 ล้านคนอยู่ในครัวเรือนมี 'หนี้'

หนี้ครัวเรือนไทยมีมูลค่ารวมสูงถึง 16.4 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 88.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในไตรมาส 4 ปี 2024[9] ถือเป็นระดับหนี้ครัวเรือนสูงสุดในหมู่เขตเศรษฐกิจรายได้ต่ำถึงปานกลางระดับบน และสูงสุดเป็นอันดับ 8 ของโลก ตามข้อมูลของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund, IMF) ในปี 2023[10]

ภายใต้บริบทข้างต้น เด็กและเยาวชนไทยอายุไม่เกิน 25 ปีถึง 6.2 ล้านคน หรือร้อยละ 61.0 อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีหนี้ ตามผลสำรวจล่าสุดของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2023 สัดส่วนนี้ใกล้เคียงกันในทุกกลุ่มรายได้ครัวเรือน โดยในกลุ่มรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 1) และกลุ่มรายได้สูงสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 5) มีเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่เป็นหนี้ร้อยละ 61.6 และ 65.8 ตามลำดับ[11]

ปริมาณหนี้รวมเฉลี่ยของครัวเรือนเด็กและเยาวชนที่มีหนี้อยู่ที่ 4.4 แสนบาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 45.0 ของมูลค่าสินทรัพย์ซึ่งครัวเรือนเหล่านี้ถือครองโดยเฉลี่ย กลุ่มรายได้ต่ำสุดมีหนี้เฉลี่ย 1.8 แสนบาท ส่วนกลุ่มรายได้สูงสุดมีเฉลี่ย 1.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 34.3 และ 63.0 ของสินทรัพย์ตามลำดับ ทั้งนี้ มีเด็กและเยาวชนราว 3.6 แสนคนหรือร้อยละ 3.5 อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่รายงานว่ามีมูลค่าหนี้สูงกว่าสินทรัพย์ ซึ่งเสมือนล้มละลายไปแล้ว[12]

ข้อแตกต่างสำคัญระหว่างหนี้ของครัวเรือนเด็กและเยาวชนรายได้ต่ำกับรายได้สูงคือโครงสร้างหนี้ กลุ่มรายได้ต่ำสุดมีหนี้ไม่ก่อดอกผลและหนี้ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น หนี้อุปโภคบริโภค (รวมหนี้บัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคล) และหนี้เกษตร[13] เป็นสัดส่วนมากกว่ากลุ่มรายได้สูงสุด ขณะที่กลุ่มรายได้สูงสุดมีหนี้ก่อดอกผลและหนี้มีประกัน เช่น หนี้บ้าน หนี้ธุรกิจ และหนี้การศึกษา มากกว่า[14]

แผนภูมิที่ 1.1: สัดส่วนครัวเรือนเด็กและเยาวชนที่มีหนี้รายประเภท แยกกลุ่มรายได้ครัวเรือน ปี 2023 (%)

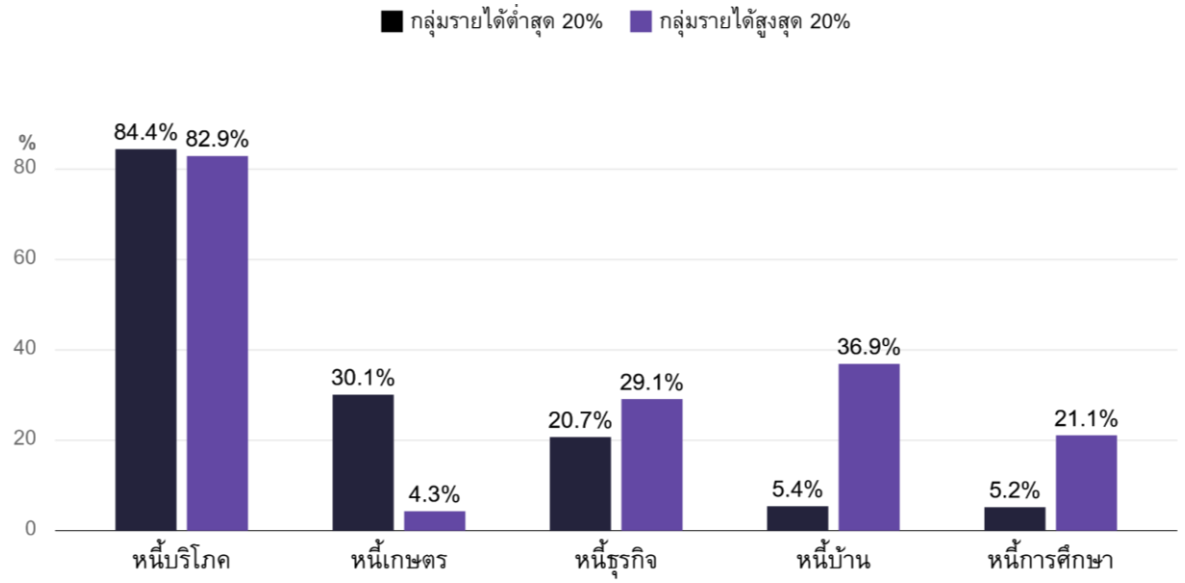

ที่มา: คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

ยิ่งไปกว่านั้น ร้อยละ 6.6 ของครัวเรือนเด็กและเยาวชนรายได้ต่ำสุดมีหนี้นอกระบบ ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มรายได้สูงสุดที่ร้อยละ 2.2 ในทางกลับกัน กลุ่มรายได้สูงสุดมีหนี้ในระบบเป็นสัดส่วนมากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำสุดที่ร้อยละ 65.1 และ 57.2 ตามลำดับ[15] เมื่อประกอบกับโครงสร้างหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันมากกว่า กลุ่มรายได้สูงสุดจึงมีแนวโน้มได้จ่ายดอกเบี้ยในอัตราต่ำกว่า และได้รับคุ้มครองตามกฎหมายรัดกุมกว่า ตลอดจนเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือของรัฐบาลง่ายกว่ากลุ่มรายได้ต่ำสุด

ภาระผ่อนชำระหนี้ = แอกการเงินสำคัญของครัวเรือนไทย

ในแต่ละเดือน ครัวเรือนเด็กและเยาวชนที่มีหนี้มีค่าใช้จ่ายผ่อนชำระหนี้เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 19.9 ของรายได้เฉลี่ย สัดส่วนนี้ใกล้เคียงกันในทุกกลุ่มรายได้ครัวเรือน คือร้อยละ 23.0 และร้อยละ 20.2 สำหรับกลุ่มรายได้ต่ำสุดและสูงสุดตามลำดับ อย่างไรก็ดี ในกลุ่มที่มีปริมาณหนี้สูง สัดส่วนค่าใช้จ่ายผ่อนชำระอาจสูงกว่าค่าเฉลี่ยมาก โดยครัวเรือนในกลุ่มรายได้ต่ำสุดที่มีปริมาณหนี้ ณ เปอร์เซ็นไทล์ที่ 90 จะต้องใช้จ่ายรายได้เกือบครึ่งหรือร้อยละ 47.6 ในการผ่อนชำระหนี้[16]

ภาระผ่อนชำระหนี้เบียดบังค่าใช้จ่ายดำรงชีพอื่นของครัวเรือนรายได้ต่ำอย่างรุนแรง กลุ่มครัวเรือนเด็กและเยาวชนรายได้ต่ำสุดมีรายได้เฉลี่ยเพียง ... ต่อคนต่อเดือน เมื่อหักค่าผ่อนชำระหนี้แล้วจะเหลือเพียงเฉลี่ย 2,898.7 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่าเส้นความยากจนที่ 3,034 บาทต่อคนต่อเดือน[17]

ขณะเดียวกัน สัดส่วนเด็กและเยาวชนยากจนตามรายได้อยู่ที่ร้อยละ 7.1 แต่หากหักค่าผ่อนชำระหนี้แล้ว จะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.5 หากนับรวมกลุ่มเกือบยากจนที่มีรายได้หลังหักค่าผ่อนชำระหนี้ไม่เกิน 3,792.5 บาทต่อคนต่อเดือน (1.25 เท่าของเส้นความยากจน) ด้วย สัดส่วนดังกล่าวจะพุ่งสูงถึงระดับร้อยละ 19.1 หรือประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรเด็กและเยาวชนทั้งประเทศ[18]

ครอบครัวมีหนี้ลงทุนระยะยาวและให้การสนับสนุนที่ไม่เป็นตัวเงินแก่เด็ก-เยาวชนได้จำกัดกว่า

งานศึกษาในสหรัฐอเมริกาพบว่า หนี้ครัวเรือนไม่จำเป็นต้องบั่นทอนคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยเด็กในครัวเรือนที่มีหนี้ก่อดอกผล โดยเฉพาะหนี้บ้านและหนี้การศึกษาสูงกว่า มีแนวโน้มมีความเป็นอยู่ทางสังคมและเศรษฐกิจดีกว่า แต่ในครัวเรือนที่มีหนี้ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันสูงกว่า จะมีความเป็นอยู่ย่ำแย่กว่า[19]

ในประเทศไทย ครัวเรือนมีหนี้มีแนวโน้มให้การสนับสนุนที่เป็นตัวเงินในลักษณะการลงทุนระยะยาวแก่เด็กและเยาวชนได้จำกัดกว่า โดยครัวเรือนเด็กและเยาวชนที่มีหนี้มีรายจ่ายด้านการการศึกษาเฉลี่ยต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ ในกลุ่มรายได้ต่ำสุด ครัวเรือนมีหนี้ใช้จ่ายเฉลี่ย 207.8 บาทต่อเดือน ต่ำกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 222.8 บาทต่อเดือนราวร้อยละ 6.7 ส่วนในกลุ่มรายได้สูงสุด ครัวเรือนมีหนี้ใช้จ่ายเฉลี่ย 2,009.0 บาทต่อเดือน ต่ำกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 3,364.2 บาทต่อเดือนถึงร้อยละ 40.3[20]

จากผลสำรวจเยาวชนอายุ 15-25 ปี 13,201 คนทั่วประเทศ เมื่อเดือนมีนาคม 2025 ของ คิด for คิดส์ เยาวชนในครอบครัวมีหนี้ร้อยละ 39.5 ก็รายงานว่า ปัญหาการเงินเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดต่อการประสบความสำเร็จด้านการศึกษา ถือเป็นสัดส่วนสูงกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 20.3 อีกทั้งเป็นอุปสรรคที่ถูกเลือกตอบมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอุปสรรคอื่น[21]

<u>แผนภูมิที่ 1.2</u>: สัดส่วนเยาวชนที่รายงานความสัมพันธ์กับครอบครัวรายประเด็น แยกสถานะหนี้ครอบครัว ปี 2025 (%)

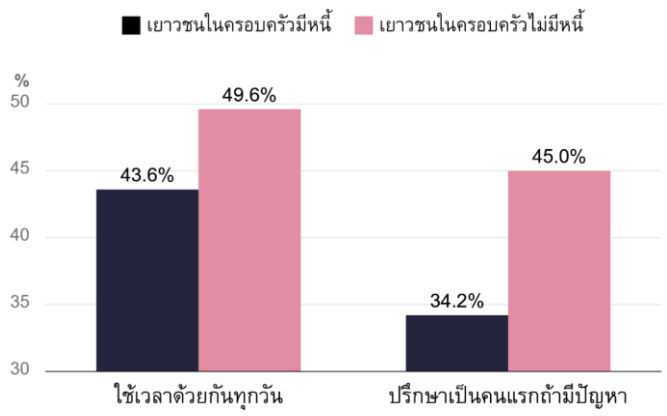

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

ผลสำรวจยังชี้ว่า ครอบครัวมีหนี้ให้การสนับสนุนที่ไม่เป็นตัวเงินแก่เด็กและเยาวชนได้จำกัดกว่า เช่น มีเวลาใกล้ชิดกันน้อยกว่า โดยเยาวชนในครอบครัวมีหนี้ร้อยละ 43.6 รายงานว่า ใช้เวลาพูดคุยและทำกิจกรรมกับครอบครัวทุกวันหรือแทบทุกวัน เป็นสัดส่วนต่ำกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 49.6 นอกจากนี้ เยาวชนในครอบครัวมีหนี้เพียงร้อยละ 34.2 เลือกปรึกษาครอบครัวเป็นคนแรกเมื่อเผชิญปัญหาในชีวิต น้อยกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่เลือกปรึกษาครอบครัวก่อนร้อยละ 45.0[22]

ครอบครัวมีภาระหนี้ = เยาวชนมีภาระทำงานระหว่างเรียนและภาระจิตใจ

หนี้ครัวเรือนมิได้เป็นภาระสำหรับผู้ใหญ่และลดขีดความสามารถของผู้ใหญ่ในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่เป็นภาระต่อตัวเด็กและเยาวชนโดยตรงด้วย เยาวชนวัยเรียนอายุไม่เกิน 22 ปีในครอบครัวมีหนี้มีแนวโน้มต้องทำงานระหว่างเรียนมากกว่ากลุ่มครอบครัวไม่มีหนี้ โดยทำงานไม่เต็มเวลา (part time) ร้อยละ 12.1 และ 11.2 ตามลำดับ ทำงานรายชิ้นอีกร้อยละ 5.4 และ 3.9 ตามลำดับ ตามผลสำรวจของ คิด for คิดส์[23]

หนี้ยังเป็นภาระต่อจิตใจของเยาวชน โดยเยาวชนในครอบครัวมีหนี้ร้อยละ 44.1 รายงานว่าเครียดบ่อยมากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนสูงกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 31.9 ในรายสาเหตุความเครียด เยาวชนในครอบครัวมีหนี้รายงานว่า เครียดเพราะเรื่องการเงิน และเรื่องการเรียนและการทำงานในระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 61.3 และ 60.5 ตามลำดับ สูงกว่าเยาวชนในครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 51.3 และ 42.1 ตามลำดับ[24]

ที่สำคัญ เยาวชนในครอบครัวมีหนี้มีแนวโน้มที่จะมีทุนทางจิตวิทยา (psychological capital) บางมิติต่ำกว่าเยาวชนในครัวเรือนไม่มีหนี้ ในมิติความเชื่อมั่นในขีดความสามารถของตนเอง (efficacy) เยาวชนในครอบครัวมีหนี้ร้อยละ 50.2 มั่นใจว่า ตนเองสามารถจัดการกับสิ่งต่างๆ ในชีวิตได้มากถึงมากที่สุด ถือเป็นสัดส่วนต่ำกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 57.6[25]

ในมิติความสามารถฟื้นกลับหลังวิกฤต (resilience) เยาวชนในครอบครัวมีหนี้ร้อยละ 46.4 เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ตนเองสามารถลุกขึ้นใหม่หลังเผชิญความล้มเหลวได้รวดเร็ว เป็นสัดส่วนน้อยกว่าเยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้ที่ร้อยละ 51.6[26] ทุนทางจิตที่น้อยกว่าบ่งชี้ว่า เยาวชนในครอบครัวมีหนี้มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจต่ำกว่า และเสี่ยงได้รับผลเชิงลบต่อความเป็นอยู่ทางจิตใจจากการเผชิญสถานการณ์รอบตัวมากกว่า[27]

ภาระใช้หนี้ครอบครัวถ่วงรั้งการเติมฝัน-สร้างอนาคตของเยาวชนไทย ในนามของ 'หนี้บุญคุณ'

เด็กและเยาวชนมักถูกคาดหวังให้ต้องแบกรับภาระชำระหนี้ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และ/หรือผู้มีพระคุณสืบต่อเมื่อเติบโตขึ้นและเริ่มมีรายได้ในอนาคต ในนามของการชดใช้บุญคุณ ทั้งโดยสมัครใจและ

ไม่สมัครใจ งานวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีลูกหนี้ในระบบจากฐานข้อมูลเครดิตแห่งชาติปี 2024 พบว่า ประชากรวัยเกษียณอายุ 60-80 ปีร้อยละ 29 ยังคงมีหนี้อยู่[28] ประชากรกลุ่มนี้ไม่มีรายได้หรือมีรายได้ลดลงจากช่วงวัยทำงาน จึงมีโอกาสสูงที่ลูกหลานต้องเข้ามารับภาระชำระหนี้แทน นอกจากนี้ ผู้มีหนี้อยู่แล้วยังมีแนวโน้มก่อหนี้อุปโภคบริโภคผ่านสินเชื่อส่วนบุคคลไปตลอดชีวิต[29] ภาระชำระหนี้แทนของลูกหลานจำนวนมากจึงอาจเป็นภาระที่ไม่มีวันจบสิ้น

การต้องชำระหนี้ที่ตนเองไม่ได้ก่อนี้ย่อมเบียดบังรายได้ของเด็กและเยาวชนในอนาคต ถ่วงรั้งมิให้พวกเขาสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นในการลงทุนพัฒนา สร้างอนาคต และเติมเต็มความฝันของตนเองได้อย่างเต็มที่ ลดโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคมและยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม อาจกล่าวได้ว่า พวกเขาต้องติดกับดักหนี้ข้ามรุ่น

จากผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์ หากได้รับเงินมาหนึ่งล้านบาท เยาวชนในครอบครัวไม่มีหนี้จะเลือกนำไปเก็บออมและลงทุนในสินทรัพย์การเงินมากที่สุด (ร้อยละ 20.1) เป้าหมายถูกเลือกรองลงมาได้แก่ ลงทุนประกอบอาชีพและทำธุรกิจ (ร้อยละ 19.9) ซื้ออาหารที่ดีให้ตนเองและครอบครัว (ร้อยละ 16.5) เรียนและฝึกทักษะ (ร้อยละ 13.7) และเรียนต่อต่างประเทศ (ร้อยละ 7.3)[30]

แต่ในกลุ่มครอบครัวมีหนี้ เยาวชนถึงร้อยละ 37.0 จะเลือกนำเงินก้อนดังกล่าวไปชำระหนี้ให้ครอบครัวเป็นอันดับแรกแทน ทั้งที่พวกเขาก็อาจมีเป้าหมายและความฝันอื่นในชีวิต สัดส่วนของเยาวชนกลุ่มนี้ที่เลือกใช้จ่ายกับเป้าหมายอื่นจึงลดลง เพียงร้อยละ 10.6 ลงทุนทางการเงิน, ร้อยละ 15.3 ลงทุนทำธุรกิจ, ร้อยละ 7.1 ซื้ออาหาร, ร้อยละ 10.0 เรียนและฝึกทักษะ, และร้อยละ 2.9 เรียนต่อต่างประเทศ[31]

<u>แผนภูมิที่ 1.3</u>: สัดส่วนเป้าหมายที่เยาวชนจะเลือกใช้จ่ายเป็นอันดับแรก ถ้าได้เงินมาหนึ่งล้านบาท แยกสถานะหนี้ครอบครัว ปี 2025 (%)

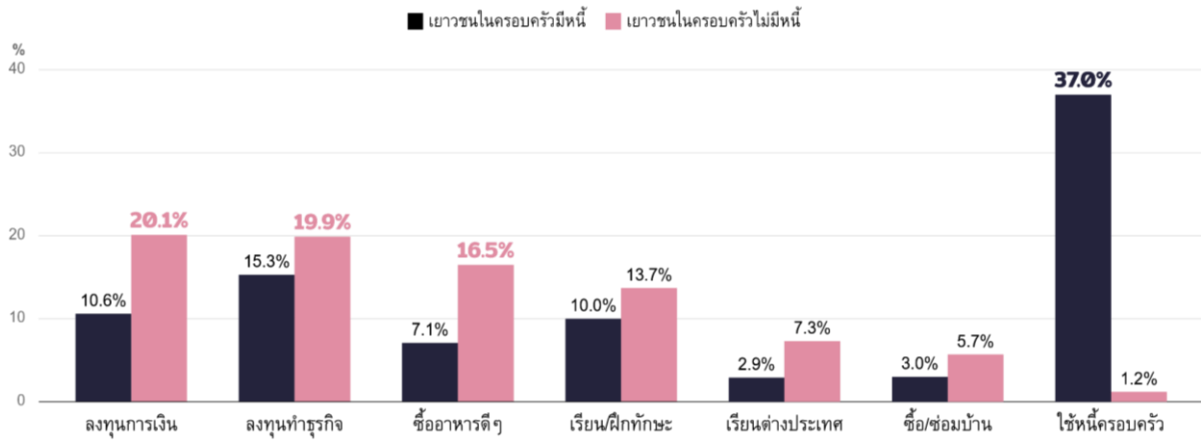

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

‘มีหนี้’ ไม่น่ากังวลเท่า ‘มีหนี้ไม่ได้’: หนี้เป็นเครื่องมือประคองให้สนับสนุนเด็ก-เยาวชนระยะสั้นได้มากขึ้น

แม้หนี้ครัวเรือนจะส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิตและการเอื้อมคว้าความฝันระยะยาวของเด็กและเยาวชน แต่ท่ามกลางสถานการณ์รายได้ไม่พอรายจ่ายของครัวเรือนจำนวนมาก หนี้ก็นับเป็นเครื่องมือบริหารจัดการทางการเงิน ซึ่งครัวเรือนสามารถใช้ประคับประคองความเป็นอยู่และสนับสนุนเด็กและเยาวชนในระยะสั้นได้ดียิ่งขึ้น

จากผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2023 ครัวเรือนเด็กและเยาวชนที่มีหนี้มีรายจ่ายอุปโภคบริโภคระยะสั้นเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ ตัวอย่างได้แก่รายจ่ายอาหาร ในกลุ่มรายได้ต่ำสุด ครัวเรือนมีหนี้มีรายจ่ายเฉลี่ย 8,250.9 บาทต่อเดือน สูงกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 7,430.2 บาทต่อเดือนกว่าร้อยละ 11.0 ส่วนในกลุ่มรายได้สูงสุด ครัวเรือนมีหนี้มีรายจ่าย 14,513.0 บาทต่อเดือน สูงกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 12,813.7 บาทต่อเดือนประมาณร้อยละ 13.3[32]

อีกตัวอย่างคือรายจ่ายของเล่น ในกลุ่มรายได้ต่ำสุด ครัวเรือนเด็กที่มีเด็กอายุไม่เกิน 15 ปีและมีหนี้มีรายจ่ายเฉลี่ย 79.7 บาทต่อเดือน สูงกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 75.3 บาทต่อเดือนเล็กน้อย ขณะที่ในกลุ่มรายได้สูงสุด ครัวเรือนมีหนี้มีรายจ่าย 423.7 บาทต่อเดือน สูงกว่าครัวเรือนไม่มีหนี้ที่ 384.1 บาทต่อเดือนราวร้อยละ 10.3[33]

<u>แผนภูมิที่ 1.4</u>: รายจ่ายการศึกษา อาหาร และของเล่นเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีเด็กและเยาวชน แยกสถานะหนี้ครัวเรือน ปี 2023 (บาทต่อเดือน)

		กลุ่มมีหนี้	กลุ่มไม่มีหนี้
รายจ่ายการศึกษา	กลุ่มรายได้ต่ำสุด 20%	207.8	222.8
	กลุ่มรายได้สูงสุด 20%	2,009.0	3,364.2
รายจ่ายอาหาร	กลุ่มรายได้ต่ำสุด 20%	8,250.9	7,430.2
	กลุ่มรายได้สูงสุด 20%	14,513.0	12,813.7
รายจ่ายของเล่น (เฉพาะครัวเรือนเด็ก)	กลุ่มรายได้ต่ำสุด 20%	79.7	75.3
	กลุ่มรายได้สูงสุด 20%	423.7	384.1

<u>ที่มา</u>: คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

งานศึกษาครัวเรือนชนบทระหว่างปี 2013-2017 ยังพบว่า เด็กและเยาวชนในครัวเรือนที่เผชิญข้อจำกัดในการก่อหนี้สูง เสี่ยงไม่ได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนและเข้าเรียนล่าช้ากว่าเกณฑ์อายุ สูงกว่า

ครัวเรือนที่มีข้อจำกัดต่ำ[34] กล่าวได้ว่า เด็กและเยาวชนในครัวเรือนที่จำเป็นต้องก่อหนี้เพื่อประคองการยังชีพ แต่กลับ 'มีหนี้ไม่ได้' มีแนวโน้มเผชิญปัญหาความเป็นอยู่และขาดการสนับสนุนรุนแรงยิ่งกว่ามีหนี้

ดังนั้น ปัญหาการเข้าไม่ถึงสินเชื่อของครัวเรือนจึงถือเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญต่อคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน จากผลสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2022 ครัวเรือนร้อยละ 27 เข้าไม่ถึงสินเชื่อในระบบ ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มครัวเรือนรายได้ต่ำที่ไม่ได้ทำงาน เป็นลูกจ้างเอกชนและรัฐบาล หรือประกอบอาชีพอิสระ[35] งานวิจัยของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ระบุด้วยว่าครัวเรือนรายได้ต่ำ ขาดความรู้ และอยู่ในชนบทจะมีโอกาสเข้าถึงสินเชื่อน้อยกว่า[36]

ข้อเสนอนโยบาย: ขยายสวัสดิการเป็นฐานให้ทุกคนเติบโตอย่างไม่ติดบ่วงหนี้-ขยายโอกาสเข้าถึงสินเชื่ออย่างทั่วถึง

ภาวะหนี้ครัวเรือนสูงถือเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลและสังคมอย่างกว้างขวางในรอบปีที่ผ่านมา นอกจากกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจแล้ว ยังสร้างข้อจำกัดในการสนับสนุนเด็กและเยาวชน ทั้งการสนับสนุนที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เยาวชนในครอบครัวมีหนี้ยังมักต้องแบกรับภาระทำงานระหว่างเรียน ภาระจิตใจ และภาระชำระหนี้แทนครอบครัวเมื่อเติบโตขึ้น เบียดบังโอกาสให้การสร้างอนาคตและเอื้อมคว้าความฝันของตนเองอย่างอิสระ

ถึงกระนั้น หนี้ก็ยังเป็นเครื่องมือบริหารจัดการเงินที่จำเป็นต่อการประคับประคองการยังชีพของครัวเรือนมหาศาล การเข้าไม่ถึงสินเชื่อจึงเป็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้สามารถก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างถ้วนทั่วและเป็นธรรม รัฐบาลจำเป็นต้องขยายสวัสดิการและบริการสาธารณะให้พวกเขาเติบโตและพัฒนาได้โดยไม่ติดข้อจำกัดจากหนี้ครอบครัว ครอบคลุมตั้งแต่ขยายสวัสดิการเงินอุดหนุนเด็กเล็ก[37] จัดตั้งระบบเงินอุดหนุนเด็กและเยาวชนวัยเรียน พัฒนาบริการการดูแล การศึกษา และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในทุกพื้นที่โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย[38] ไปจนถึงเพิ่มการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม[39] สวัสดิการเหล่านี้จะลดความจำเป็นในการก่อหนี้ของครัวเรือน รวมถึงลดแรงกดดันและภาระต่อเด็กและเยาวชนในระยะยาว

ขณะเดียวกัน รัฐบาลและธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเดินหน้าแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือน ควบคู่กับขยายโอกาสเข้าถึงสินเชื่อและบริการการเงินให้ทั่วถึง เป็นธรรม และมีความรับผิดชอบ ตัวอย่างได้แก่ เชื่อมโยงข้อมูลของสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคารและผู้มีรายได้น้อยนิยมใช้ เช่น สหกรณ์ เข้าสู่ฐานข้อมูลเครดิตแห่งชาติเพิ่มขึ้น สนับสนุนให้ใช้ข้อมูลเหล่านี้และข้อมูลเครดิตทางเลือกมาประกอบการพิจารณาสินเชื่อมากขึ้น ปฏิรูปกฎระเบียบและส่งเสริมนวัตกรรมสินเชื่อและเทคโนโลยีการเงินสำหรับกลุ่มที่เข้าถึงสินเชื่อได้ยาก[40] พร้อมทั้งเสริมสร้างทักษะรู้เท่าทันทางการเงินแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน

2
เด็ก-เยาวชนหลายพื้นที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศรุนแรง และภัยพิบัติภาวะโลกรวน

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่รุดหน้าทิ้งให้โลกดำรงอยู่ท่ามกลางวิกฤตการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เด็กและเยาวชนไม่เพียงแค่เป็นผู้แบกรับโลกในอนาคตที่สภาพอากาศอาจแปรปรวนมากกว่าเดิม เกิดภัยพิบัติมากกว่าเดิม และมีคุณภาพอากาศย่ำแย่กว่าเดิมเท่านั้น แต่พวกเขายังเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงในปัจจุบัน

ในปี 2024 เด็กและเยาวชนไทยทั่วประเทศเผชิญคุณภาพอากาศย่ำแย่จากฝุ่น PM2.5 อย่างถ้วนหน้า ไม่เพียงแค่ภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งหรือช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งของปีเท่านั้น ความสามารถในการปรับตัวเพื่อบรรเทาความเสี่ยงยังเหลื่อมล้ำที่สุดในกลุ่มเด็กปฐมวัยซึ่งเปราะบางต่อมลพิษที่สุด ส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ บั่นทอนศักยภาพและความเป็นอยู่ที่ดีเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ขณะเดียวกัน ปริมาณฝนที่แปรปรวนส่งผลให้บางพื้นที่ฝนตกหนักถี่ขึ้นและน้ำท่วมรุนแรงมากกว่าเดิม ทำให้ความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนไม่มั่นคงและขาดทรัพยากรในการเติมเต็มความฝัน

เด็ก-เยาวชนเจอฝุ่นถ้วนหน้า แต่เผชิญปัญหารุนแรงไม่เท่ากัน

ผลสำรวจเยาวชนอายุ 15-25 ปี 13,201 คนทั่วประเทศในเอนมีนาคม 2025 ของ คิด for คิดส์ พบว่า สัดส่วนของเยาวชนที่มองว่าการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญและน่าห่วงกังวลมากที่สุดสำหรับประเทศไทยมีอยู่ถึงร้อยละ 51.3[41]

ในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนจำนวนมากมีความเสี่ยงสูงต่อการได้รับผลกระทบจากภัยวิกฤตสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม (environmental degradation) และภัยพิบัติอันเป็นผลจากวิกฤตการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate hazard)

ในปี 2021 กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ประเมินว่า ภัยที่มีเด็กและเยาวชนอายุ 0-18 ปีเสี่ยงเผชิญมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งคือ ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอนหรือ PM2.5 โดยมีจำนวนมากถึง 13.6 ล้านคน (ร้อยละ 99.0) ส่วนอันดับที่สองคือภัยแล้ง (6.1 ล้านคน, ร้อยละ 44.8) อันดับที่สามคือคลื่นความร้อน (5.9 ล้านคน, ร้อยละ 43.0) และอันดับที่สี่คือน้ำท่วมจากแม่น้ำและน้ำท่วมชายฝั่ง (4.7 ล้านคน, ร้อยละ 34.2)[42] ยิ่งไปกว่านั้น ร้อยละ 99.9 ของเด็กและเยาวชนยังต้องเสี่ยงเผชิญต่อภัยสภาพภูมิอากาศหรือภัยสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมเป็นอย่างน้อย 1 ประเภท[43]

แผนภูมิที่ 2.1: สัดส่วนจำนวนวันที่คุณภาพอากาศเกินเกณฑ์ตามมาตรฐาน WHO รายจังหวัด ปี 2024[44]

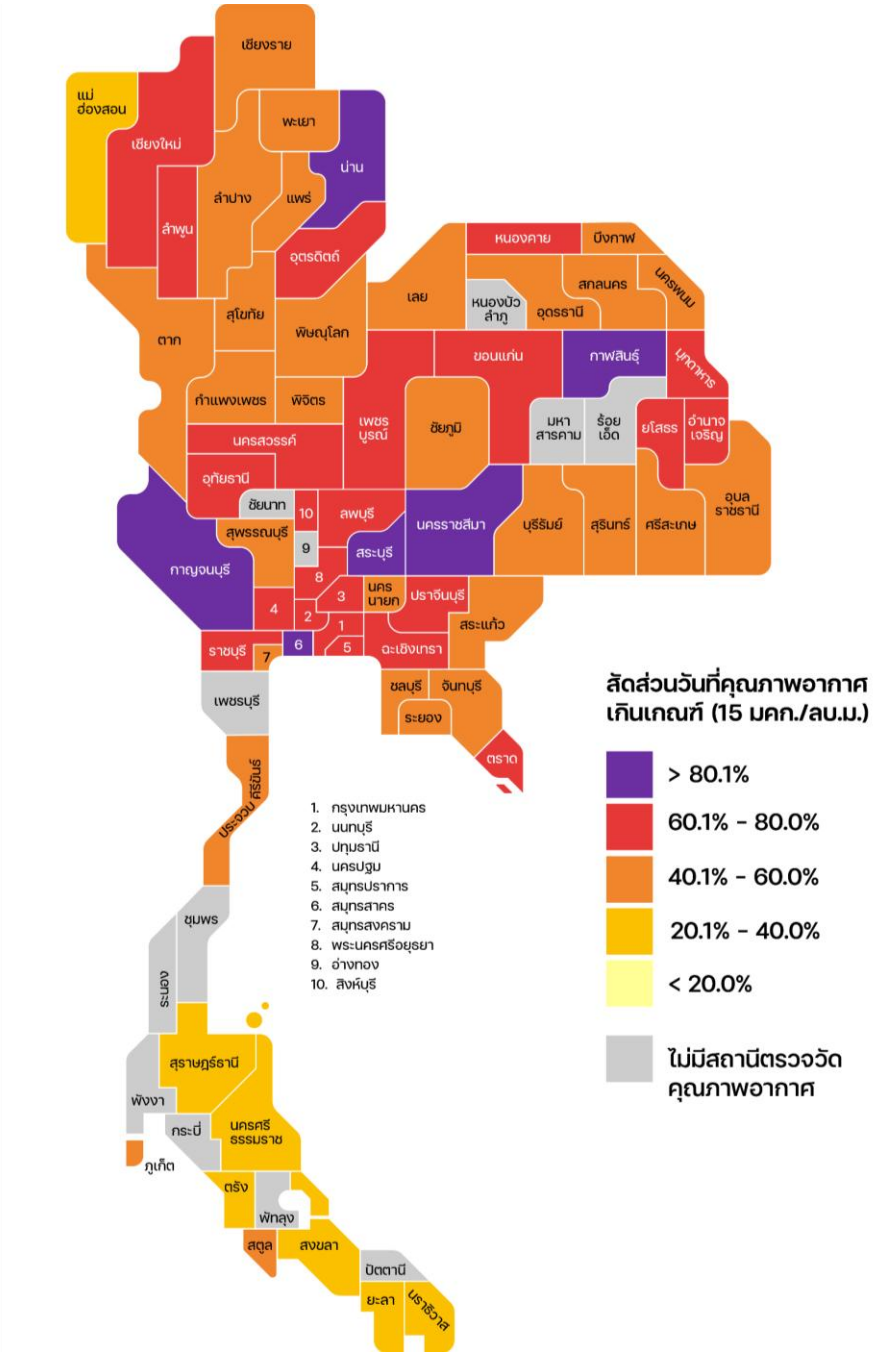

ที่มา: คิด for คิดส์ คำนวณจากฐานข้อมูลกรมควบคุมมลพิษ

เด็กและเยาวชนทั่วประเทศต้องเผชิญฝุ่น PM2.5 อย่างถ้วนหน้า โดยทุกจังหวัดมีวันที่คุณภาพอากาศไม่ดีทั้งสิ้น[45,46] ไม่ใช่เพียงเฉพาะจังหวัดหรือภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง อย่างไรก็ดี เด็กและเยาวชนแต่ละพื้นที่ต่างเผชิญฝุ่น PM2.5 ในระยะเวลาที่ไม่เท่ากัน เกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลก (WHO Air Quality Guidelines, AQG) กำหนดให้วันที่มี 'คุณภาพอากาศปลอดภัย/อากาศดี' ต้องมีปริมาณฝุ่น PM2.5 เฉลี่ยในรอบ 24 ชั่วโมงไม่เกิน 15 ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร (มคก./ลบ.ม.)

หากพิจารณาตามระดับระยะเวลาในการสัมผัสฝุ่นเกินค่าเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทย ในปี 2024 จะมีเด็กและเยาวชนใน 6 จังหวัด ซึ่งกระจายอยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคภาคตะวันตกที่เผชิญวันที่คุณภาพอากาศไม่ปลอดภัย/ไม่ดีในสัดส่วนที่มากกว่าร้อยละ 80.1 ต่อปี (มากกว่า 293.1 วัน) โดยน่านเป็นจังหวัดที่สถานการณ์ฝุ่นย่ำแย่ที่สุดในประเทศ คือมีสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศไม่ปลอดภัย/ไม่ดีต่อปีมากถึงร้อยละ 99.7 หรือเกือบทั้งปี (365 วันจาก 366 วัน)

ขณะเดียวกัน จังหวัดส่วนใหญ่ (29 จังหวัด) มีสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศไม่ดีต่อปีอยู่ที่ร้อยละ 40.1-60 (146.8-219.6 วัน) โดยกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคและมีสัดส่วนสูงที่สุดในทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและภาคใต้ ทั้งนี้ ไม่ปรากฏจังหวัดใดที่มีสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศไม่ปลอดภัย/ไม่ดีต่ำกว่าร้อยละ 20 ต่อปี (น้อยกว่า 73.2 วัน) และยังมีอีก 12 จังหวัด (ร้อยละ 15.8) ที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเด็กและเยาวชนสัมผัสฝุ่นในระดับใด เนื่องจากไม่มีสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ

เด็กและเยาวชนทั่วประเทศไม่เพียงเผชิญปัญหาคุณภาพอากาศย่ำแย่อย่างถ้วนหน้า แต่ยังได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา และไม่ใช่เพียงแค่ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเฉพาะในรอบปีเท่านั้น

<u>แผนภูมิที่ 2.2</u>: สัดส่วนจำนวนวันที่คุณภาพอากาศเกินเกณฑ์ตามมาตรฐาน WHO ในกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา และสงขลา ปี 2022-2024[47]

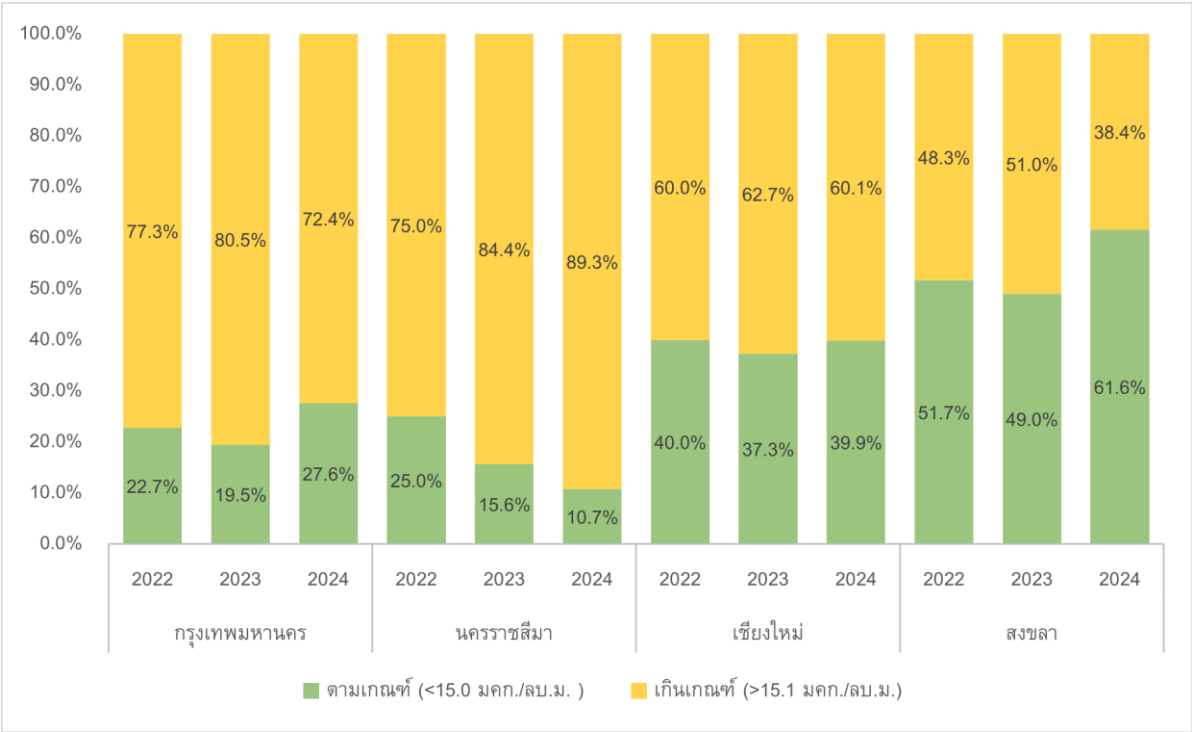

<u>ที่มา</u>: คิด for คิดส์ คำนวณจากฐานข้อมูลกรมควบคุมมลพิษ

หากพิจารณาแนวโน้มคุณภาพอากาศของไทยจากข้อมูลปริมาณฝุ่นรายวันย้อนหลัง 3 ปี (ปี 2022-2024) ของกรมควบคุมมลพิษ โดยยกกรุงเทพฯ และจังหวัดหลักในแต่ละภูมิภาคอย่างเชียงใหม่ นครราชสีมา และสงขลาเป็นตัวอย่าง จะพบว่าสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศไม่ปลอดภัย/อากาศไม่ดีสูงกว่าสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศปลอดภัย/อากาศดีตลอดระยะเวลา 3 ปี ยกเว้นจังหวัดสงขลาที่สัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศดีและไม่ดีค่อนข้างใกล้เคียงกันและมีสัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศดีสูงกว่าในปี 2024

ขณะเดียวกัน แม้ว่าในทุกจังหวัดยกเว้นนครราชสีมาจะมีสัดส่วนวันที่อากาศดีเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังนับว่าเพิ่มขึ้นค่อนข้างน้อยมาก และไม่ได้เปลี่ยนจากแนวโน้มเดิมที่สัดส่วนวันที่คุณภาพอากาศไม่ปลอดภัย/อากาศไม่ดีมีสูงกว่าวันที่อากาศปลอดภัย/อากาศดี

ยิ่งจน ยิ่งเด็ก ยิ่งเสี่ยงต่อฝุ่น PM2.5

ระดับความรุนแรงในการรับหรือสัมผัสฝุ่น PM2.5 ไม่ใช่เพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวเพื่อรับมือและลดผลกระทบจากฝุ่นเช่นกัน แม้ปริมาณฝุ่นในอากาศจะสูง แต่ถ้าเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงพื้นที่ปิดที่ฝุ่นมีโอกาสเล็ดลอดเข้ามาได้ต่ำกว่า มีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่สามารถช่วยความเสี่ยงต่อการสัมผัสฝุ่น พวกเขาก็มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากฝุ่นต่ำกว่า

เด็กปฐมวัย (0-6 ปี) เป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการรับฝุ่น PM2.5 มากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงอายุที่สุขภาพและพัฒนาการเปราะบางจากการรับฝุ่นมากที่สุดในทุกกลุ่มอายุ และมีความเหลื่อมล้ำสูงที่สุดในการเข้าถึงห้องปิดและเครื่องฟอกอากาศระหว่างกลุ่มรายได้ครัวเรือนที่รายได้ต่ำที่สุดและรายได้สูงที่สุด หากอนุมานว่าการครอบครองเครื่องปรับอากาศในครัวเรือนจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มสูงกว่าที่จะได้อาศัยในห้องปิด ซึ่งมีปริมาณฝุ่นในอากาศต่ำกว่า

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2023 พบว่า เด็กและเยาวชนอายุ 0-25 ปีในกลุ่มครัวเรือนที่รายได้น้อยที่สุด (ควินไทล์ที่ 1) มีแนวโน้มที่จะไม่ได้อาศัยในห้องปิดมากที่สุด โดยครัวเรือนที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 87.3 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวจะลดลงตามกลุ่มรายได้ครัวเรือนที่สูงขึ้น ในกลุ่มครัวเรือนที่รายได้สูงที่สุด (ควินไทล์ที่ 5) มีเพียงร้อยละ 32.99 ที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ กล่าวคือ ยิ่งยากจน ยิ่งก็ยิ่งเสี่ยงต่อการสัมผัสฝุ่น PM2.5

และเมื่อแบ่งครัวเรือนตามช่วงอายุของเด็กและเยาวชนและกลุ่มรายได้ แม้จะพบว่ากลุ่มเด็กอายุ 0-6 ปีมีแนวโน้มอาศัยอยู่ในห้องปิดสูงที่สุดในแทบทุกกลุ่มรายได้ครัวเรือน (Q1-Q5) แต่ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดที่มีเด็กอายุ 0-6 ปี และครัวเรือนมีรายได้สูงที่สุดที่มีเด็กอายุ 0-6 ปีและไม่มีเครื่องปรับอากาศมีสัดส่วนต่างกันสูงที่สุดถึง 10 เท่า[48] ถือเป็นกลุ่มช่วงอายุที่เหลื่อมล้ำมากที่สุดระหว่างกลุ่มรายได้

แผนภูมิที่ 2.3: สัดส่วนครัวเรือนที่มีเด็ก-เยาวชนอายุ 0-25 ปีและไม่มีเครื่องปรับอากาศ แยกตามช่วงอายุและกลุ่มรายได้ครัวเรือน ปี 2023 (%)

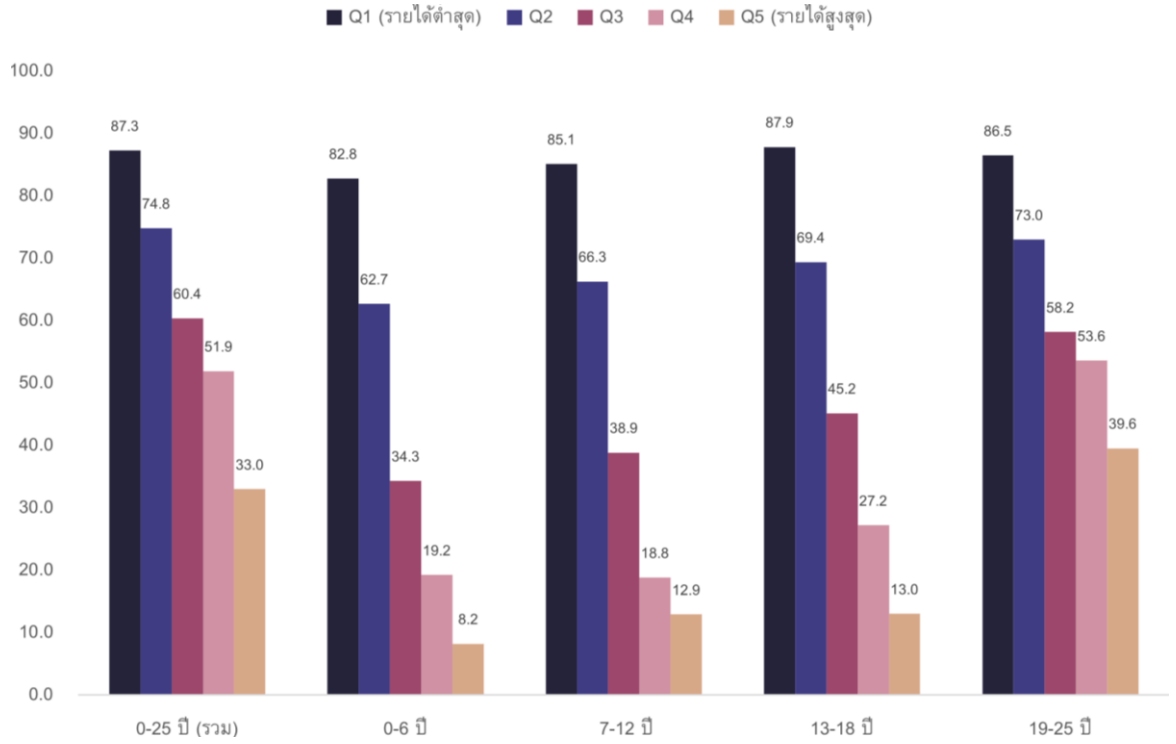

ที่มา: คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

นอกจากการอาศัยอยู่ในห้องปิดแล้ว การครอบครองเครื่องฟอกอากาศในบ้านคืออีกปัจจัยสำคัญทำให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับตัวต่อการรับมือและลดความเสี่ยงจากฝุ่น PM2.5 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เมื่อระดับรายได้คือปัจจัยที่ช่วยให้เข้าถึงเครื่องใช้ในการปรับคุณภาพอากาศ เด็กและเยาวชนในครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่าย่อมเปราะบางและเสี่ยงได้รับผลกระทบจากฝุ่นสูงกว่า โดยราคากลางของเครื่องฟอกอาคารสำหรับห้องขนาด 24-30 ตร.ม. ซึ่งอยู่ที่ 6,850 บาท[49] สูงกว่ารายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดถึง 1.9 เท่า (รายได้เฉลี่ยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดอยู่ที่ประมาณ 3,683.5 บาท[50])

ในขณะที่โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นอีกสถานที่ที่มีบทบาทในการลดความเสี่ยงจากฝุ่น PM2.5 ของเด็กและเยาวชน ห้องปลอดฝุ่นก็ยังครอบคลุมไม่เพียงพอและเปิดใช้อย่างกว้างขวางเพียงเฉพาะในช่วงฤดูที่ปริมาณฝุ่นพุ่งสูงกว่าช่วงเวลาอื่นของปีเท่านั้น[51] ส่วนในพื้นที่ กทม. นโยบายสร้างห้องเรียนปลอดฝุ่นในโรงเรียนสังกัด กทม. ซึ่งมุ่งเป้าไปที่ระดับชั้นอนุบาลก็ดำเนินการเสร็จเพียงร้อยละ 38 ในปี 2024[52]

เด็กสูดฝุ่น สูญเสียต้นทุนสุขภาพ-ชีวิต

มลพิษทางอากาศเป็นภัยอันตรายที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างไม่เลือกวัย อย่างไรก็ตาม เด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยถือเป็นช่วงวัยที่เปราะบางต่อฝุ่นมากกว่าผู้ใหญ่ ผลกระทบไม่เพียงปรากฏให้เห็นผ่านอาการเจ็บป่วยทางกายแบบฉับพลันเท่านั้น แต่ยังอาจส่งผลกระทบระยะยาวต่อทั้งชีวิต ในแง่พัฒนาการด้านสมอง อาจทำให้ศักยภาพในการเรียนรู้และความสามารถทางวิชาการลดลง ยิ่งเสี่ยงกระทบต่อรายได้และโอกาสในการเลื่อนชั้นทางเศรษฐกิจเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า

ในแง่สุขภาพ เมื่อพิจารณาอัตราความชุกของโรคที่เกี่ยวข้องกับมลพิษทางอากาศ[53] ในเด็กและเยาวชนอายุ 0-24 ปีโดยแบ่งตามกลุ่มอายุ[54] จะพบว่าเด็กอายุ 5-9 ปีคือกลุ่มอายุที่เจ็บป่วยจากฝุ่น PM2.5 สูงที่สุด โดยมีอัตราความชุกโรคอยู่ที่ร้อยละ 6 ซึ่งคาดว่าอาจเกิดจากพฤติกรรมของเด็กในช่วงอายุดังกล่าวที่มีกิจกรรมทางกายกลางแจ้งสูงกว่า เช่น การเล่นหรือการออกกำลังกาย

ขณะที่กลุ่มอายุที่เจ็บป่วยจากฝุ่น PM2.5 รองลงมาคือเด็กอายุ 0-4 ปี โดยมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 4.1 แต่อาจมีสาเหตุจากร่างกายที่เปราะบางเป็นพิเศษต่อการรับฝุ่น PM2.5 เข้าสู่ร่างกาย เนื่องจากมีอัตราการหายใจที่สูงกว่าผู้ใหญ่โดยธรรมชาติและหายใจรับปริมาณอากาศที่สูงกว่าผู้ใหญ่เมื่อเทียบกับน้ำหนักตัว ซึ่งส่งผลให้เด็กกลุ่มนี้เสี่ยงรับมลพิษในปริมาณที่สูงกว่าผู้ใหญ่แม้อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน[55]

ทั้งนี้ อัตราความชุกโรคจะค่อยๆ ลดลงในกลุ่มอายุ 10-14 ปี, 15-19 ปี และ 20-24 ปีตามลำดับ (ร้อยละ 3.2, 2.2 และร้อยละ 2.2) ส่วนลักษณะโรคที่เด็กอายุ 0-9 ปีเจ็บป่วยจากการรับมลพิษมากที่สุดคือกลุ่มโรคทางเดินหายใจ รองลงมาคือกลุ่มโรคตาอักเสบ และกลุ่มโรคผิวหนังอักเสบ ตามข้อมูลจากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพเมื่อปี 2022[56]

อย่างไรก็ดี ผลกระทบจากฝุ่น PM2.5 เสี่ยงเกิดขึ้นกับเด็กตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา ลืมตาดูโลกจนกระทั่งเริ่มเติบโต ในด้านกายภาพ ฝุ่น PM2.5 อาจกระทบต่อการพัฒนาอวัยวะและระบบภูมิคุ้มกัน รวมถึงเกิดความเสี่ยงที่จะเกิดโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจและระบบหลอดเลือดในอนาคต ส่วนในด้านพัฒนาการทางสมอง หากรับฝุ่น PM2.5 ในระยะเวลาต่อเนื่อง เด็กมีแนวโน้มที่การพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า (Executive Function) และการใช้สมาธิจดจ่อจะได้รับผลกระทบ รวมถึงลดพัฒนาความทรงจำเพื่อการใช้งาน (working memory) และเพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดโรคสมาธิสั้น[57]

คุณภาพอากาศที่ย่ำแย่ยังส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ฝุ่นไม่เพียงแค่เป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่การเรียนรู้อย่างโรงเรียนจำต้องสั่งปิดเรียนชั่วคราวเท่านั้น แต่ฝุ่นยังส่งผลกระทบระยะยาวโดยตรงต่อศักยภาพการเรียนรู้ ยิ่งปริมาณฝุ่น PM2.5 เข้มข้น เด็กและเยาวชนที่หายใจรับฝุ่น PM2.5 ก็ยิ่งเสี่ยงต่อการที่ระดับเชาว์ปัญญา (IQ) จะลดลง โดยฝุ่น PM2.5 ทุก 1 มคก./ลบ.ม. ที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้เด็กสูญเสียระดับเชาว์ปัญญาลง 0.27[58]

ปริมาณฝุ่นที่สูงขึ้นยังทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนลดลง ในบราซิล งานวิจัยพบว่าคะแนนสอบจะลดลงร้อยละ 0.05 หากปริมาณฝุ่นบริเวณรอบโรงเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิม 10 มคก./ลบ.ม. ในระยะยาว[59] ขวางกั้นไม่ให้เด็กและเยาวชนบรรลุศักยภาพของตนเองได้อย่างที่ควรจะเป็น และอาจลดความสามารถในการหารายได้ของพวกเขาเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ยิ่งไปกว่านั้น การสัมผัสฝุ่นยังสัมพันธ์โดยตรงต่อความสามารถในการหารายได้ในอนาคต จากผลวิจัยของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดในสหรัฐฯ ยิ่งรับฝุ่น PM2.5 ปริมาณสูงในช่วงแรกเกิดเท่าไหร่ ก็ยิ่งมีแนวโน้มที่รายได้ในอนาคตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะลดลงและลดความสามารถในการเลื่อนชั้นทางเศรษฐกิจ[60]

ฝนแปรปรวน น้ำท่วมรุนแรง ชีวิตเด็กรวนเร

นอกจากวิกฤตฝุ่น PM2.5 เด็กและเยาวชนกำลังเผชิญความเสี่ยงต่อภัยพิบัติรูปแบบต่างๆ ที่มีแนวโน้มรุนแรง ผันผวน และคาดการณ์ได้ยากขึ้น อันเป็นผลจากภาวะโลกร้อนที่กระตุ้นให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวนจากเดิมและก่อให้เกิดเหตุการณ์สภาพอากาศสุดขั้ว (extreme weather events) โดยในปี 2024 เหตุฝนตกหนักและน้ำท่วมรุนแรงหลายพื้นที่ทั่วประเทศคือภาพตัวอย่างที่สะท้อนความเสี่ยงดังกล่าวอย่างแจ่มชัด

เด็กและเยาวชนท่ามกลางภาวะโลกร้อนเผชิญแนวโน้มที่ฝนแปรปรวนมากขึ้น ทั้งในแง่ลักษณะการตก ปริมาณฝน และพื้นที่ ส่งผลให้มีเด็กและเยาวชนในบางพื้นที่ที่มีแนวโน้มเสี่ยงภัยน้ำท่วมมากกว่าพื้นที่อื่น โดยเหตุการณ์ฝนตกปกติในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยลดลง แต่เหตุการณ์ฝนตกหนักหรือหนักมากเกิดบ่อยขึ้น ทำให้ปริมาณฝนจากเหตุการณ์ฝนตกหนักมีแนวโน้มสูงขึ้น เพิ่มความเสี่ยงในการประสบเหตุน้ำท่วมรุนแรง ส่วนในแง่พื้นที่ ปริมาณฝนสะสมรายปีเพิ่มขึ้นในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย แต่ลดลงในภาคตะวันออกและภาคใต้ฝั่งอันดามัน[61]

เหตุน้ำท่วมรุนแรงในภาคเหนือคือภาพสะท้อนของแนวโน้มดังกล่าว รายงานสถานการณ์น้ำประเทศไทยปี 2024 โดยคลังข้อมูลน้ำแห่งชาติระบุว่า ปริมาณฝนเฉลี่ยต่อปีของทั้งภูมิภาคสูงกว่าค่าฝนปกติร้อยละ 11 โดยจังหวัดที่ปริมาณฝนสูงกว่าค่าปกติที่สุดในภูมิภาคได้แก่ น่าน (ร้อยละ 35.8) พะเยา (ร้อยละ 33.9) แพร่ (ร้อยละ 25) เชียงราย (ร้อยละ 20.4) และเชียงใหม่ (ร้อยละ 13.9) ตามลำดับ[62]

สถิติดังกล่าวสอดคล้องกับคำบอกเล่าจากพื้นที่ เช่น จังหวัดน่านน้ำท่วมรุนแรงที่สุดในรอบ 100 ปี[63] หรือที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายเกิดเหตุอุทกภัยถี่กว่าปกติ โดยเพิ่มขึ้นจาก 2-3 ครั้งต่อปีเป็น 7 ครั้งในปี 2024[64] นอกจากภาวะโลกร้อนที่ส่งผลให้ฝนตกหนักกว่าปกติ สาเหตุของน้ำท่วมยังเกิดจากปรากฏการณ์ลานีญาและอิทธิพลของพายุ

กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติพบว่า มีเด็กได้รับผลกระทบจากเหตุน้ำท่วมในภาคเหนือถึง 64,000 คน[65] ภัยพิบัติน้ำท่วมย่อมกระทบต่อความเป็นอยู่พื้นฐานและคุณภาพชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการ

เข้าถึงอาหาร น้ำสะอาด และบริการด้านสาธารณสุข บ้านเรือนอาจได้รับความเสียหายหรือต้องอพยพชั่วคราว ขณะเดียวกัน การเรียนรู้ของเด็กยังถูกขัดขวางเนื่องจากโรงเรียนได้รับความเสียหายจนต้องปิดชั่วคราว เกิดความเสี่ยงที่เด็กอาจสูญเสียการเรียนรู้ หรือกระทั่งเสี่ยงหลุดออกจากระบบการศึกษา

ในทางเศรษฐกิจ อุทกภัยยังกระทบต่อรายได้ครัวเรือน กิจกรรมทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการบริโภค โดยศูนย์วิจัยกสิกรประเมินว่าเหตุอุทกภัยปี 2024 สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่า 30,000 ล้านบาท โดยความเสียหายส่วนใหญ่ตกอยู่ที่ภาคครัวเรือนและภาคเกษตร[66] เด็กและเยาวชนในครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบย่อมสูญเสียทรัพยากรที่อาจถูกนำไปใช้เพื่อการเติมเต็มความฝันและศักยภาพของตน โดยเฉพาะหากเป็นครัวเรือนยากจนที่เปราะบางต่อผลกระทบจากภัยพิบัติมากกว่าหรือครัวเรือนเกษตรที่รายได้ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและมีลักษณะผันผวนไม่แน่นอนในแต่ละปี-ตลอดปี[67]

เด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่มีแนวโน้มฝนตกหนักกว่าปกติยังคงต้องแบกรับความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากเหตุน้ำท่วมรุนแรงที่ทำให้ความเป็นอยู่ไม่มั่นคงต่อไปในอนาคต หากการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังไม่มีทิศทางที่ดีขึ้น การคาดการณ์ปริมาณฝนในอนาคตพบว่า หากการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อยู่ในระดับปานกลาง (RCP4.5) และระดับสูง (RCP8.5) แนวโน้มที่ฝนตกหนักกว่าปกติและน้ำท่วมรุนแรงเช่นนี้ก็จะยังดำเนินต่อไป[68] กล่าวคือ ยิ่งฝนแปรปรวน แนวโน้มที่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เสี่ยงภัยต้องแบกรับความเสี่ยงที่ความเป็นอยู่จะไม่มั่นคง การสูญเสียศักยภาพก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอนโยบาย: ลดผลกระทบอย่างเดียวไม่พอ ต้องช่วยเด็ก-เยาวชนปรับตัวได้กลางวิกฤตโลกรวน

1. ตรวจวัดฝุ่นให้ตรงเป้า ครอบคลุม และทั่วถึง: การรับปริมาณฝุ่น PM2.5 ที่ย่ำแย่เกินค่ามาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกแนะนำเป็นระยะเวลาต่อเนื่องย่อมทำให้เด็กและเยาวชนเสี่ยงเสียสุขภาพอย่างถ้วนหน้า รวมถึงยังฝากรอยแผลต่อการบรรลุซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต ในความเป็นจริง เกณฑ์ค่าฝุ่นที่ต้องเฝ้าระวังตามที่กรมควบคุมมลพิษประกาศใช้ยังสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานแนะนำขององค์การอนามัยโลก (37.5 มคก./ลบ.ม.) ส่งผลให้รัฐเห็นขนาดผลกระทบของปัญหาฝุ่น PM2.5 เบากว่าที่ควรจะเป็น รัฐจึงต้องปรับเกณฑ์ค่าฝุ่นของวันที่ต้องเฝ้าระวังเพื่อการแก้ไขปัญหาหรือออกนโยบายที่ตรงจุด

นอกจากนี้ ยังควรเพิ่มจำนวนเครื่องตรวจวัดคุณภาพฝุ่นในจังหวัดที่ยังไม่มีสถานีตรวจฝุ่น รวมถึงเพิ่มเครื่องตรวจวัดฝุ่นในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อการตรวจวัดที่ละเอียด เฉพาะจุด และไม่ตกหล่น ซึ่งช่วยในการตัดสินใจออกหรือเลือกใช้มาตรการที่เหมาะสม

2. เร่งสร้างพื้นที่ปลอดฝุ่นอย่างทั่วถึง ควบคู่มาตรการแก้ปัญหาฝุ่นที่ต้นเหตุ: รัฐควรเพิ่มจำนวนและขยายช่วงเวลาการเปิดห้องปลอดฝุ่น/ห้องเรียนปลอดฝุ่นในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียน โดยเฉพาะในระดับอนุบาลให้ครอบคลุม พร้อมเร่งการพัฒนาเขตปลอดฝุ่นและมลพิษในพื้นที่ชุมชน

พื้นที่อยู่อาศัย และเขตโรงเรียน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำจากการเข้าถึงอุปกรณ์และเครื่องใช้สำหรับปรับสภาพแวดล้อมในระดับครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม การบรรเทาผลกระทบควรดำเนินควบคู่ไปกับการลดผลกระทบที่ต้นเหตุเช่นกัน รัฐควรแก้ไขปัญหาฝุ่นที่ต้นตอตามแหล่งที่มาของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ รัฐยังควรมองปัญหาฝุ่นเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างระยะยาวมากกว่าปัญหาเฉพาะหน้าหรือเฉพาะฤดูกาล อีกทั้งควรบูรณาการกลไกหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาฝุ่น PM2.5 เพื่อการทำงานที่เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

3. ปรับเมือง-ชุมชน-ระบบการศึกษาให้พร้อมรับมือและยืดหยุ่นต่อภัยพิบัติโลกร้อน: รัฐควรลดความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนต่อเหตุการณ์สภาพอากาศสุดขั้วที่อาจเกิดถี่และหนักขึ้นในอนาคต ในกรณีฝนแปรปรวน-น้ำท่วมรุนแรง นอกจากการพัฒนากลไกเตือนภัยล่วงหน้าที่แม่นยำและเข้าใจง่ายสำหรับเด็ก รัฐยังควรพัฒนาเมือง ชุมชนหรือใช้ประโยชน์จากที่ดินบนฐานของผังเมืองที่มีข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่เสี่ยงภัย ขณะที่ควรผลักดันให้การสร้างอาคารต้องสอดคล้องและยืดหยุ่นต่อสภาพอากาศ (climate resilience) รวมถึงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการจัดการน้ำที่สามารถรองรับและดูดซับมวลน้ำได้ เพื่อลดผลกระทบจากเหตุน้ำท่วมอย่างยั่งยืน มากกว่าโครงสร้างพื้นฐานที่มุ่งเน้นควบคุมปริมาณน้ำ

สำหรับโรงเรียน รัฐควรพัฒนาฐานข้อมูลโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม รวมถึงภัยสภาพภูมิอากาศประเภทอื่นอย่างครอบคลุม และควรหนุนการปรับปรุงโครงสร้างโรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงเพื่อลดขนาดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ กลไกการจัดเรียนการสอนยังควรได้รับการปรับปรุงเพื่อให้การเรียนรู้ยังดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพหากโรงเรียนต้องปิด เช่น ดการศึกษาทางไกล เป็นต้น

4. เห็นเด็กและเยาวชนในสมการการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: แม้แผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ (National Adaptation Plan, NAP) ของประเทศไทย ซึ่งเป็นกรอบการดำเนินงานระยะกลางและระยะยาวสำหรับปรับตัวและรับมือต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่อาจเกิดขึ้นต่อประชาชน โครงสร้างพื้นฐาน และเศรษฐกิจ จะระบุถึงการเตรียมพร้อมระบบสาธารณสุขต่อการรับมือต่อเด็กในฐานะกลุ่มเสี่ยงด้านสุขภาพ หรือถูกรวมในมิติการปรับตัวเพื่อความมั่นคงมนุษย์และการตั้งถิ่นฐาน อย่างไรก็ตาม รัฐควรเพิ่มแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ โดยควรวางแนวทางการดำเนินงานในมิติที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับความเฉพาะเด็กและเยาวชน

3
เด็ก-เยาวชนมีความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

เทคโนโลยีดิจิทัล อินเทอร์เน็ต และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแทบทุกกิจกรรม และมีแนวโน้มจะทวีบทบาทในชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลงนี้สร้างทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับเด็กและเยาวชนในการเติบโต พัฒนาปรับตัว และเอื้อมคว้าความฝัน ความท้าทายสำคัญคือปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ ระหว่างกลุ่มที่เพียง 'ได้ใช้' เทคโนโลยี ซึ่งแม้จะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ แต่ก็เข้าไม่ถึงอุปกรณ์สำหรับงานและการเรียนรู้ที่ซับซ้อนอย่างคอมพิวเตอร์ ทั้งยังขาดทักษะและความตระหนักรู้ถึงผลเสียจากการใช้งาน กับกลุ่มที่ 'ใช้เป็น' สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองได้เกินจินตนาการ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลนี้มีแนวโน้มถ่างกว้างขึ้น และทิ้งเด็กและเยาวชนที่เพียง 'ได้ใช้' ไว้ให้ก้าวไม่ทันโลกพลิกผัน

เด็ก-เยาวชนเข้าถึงมือถือ-อินเทอร์เน็ตถ้วนหน้า แตกต่างกันที่การใช้คอมพิวเตอร์

สถานการณ์การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนไทยเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญในช่วงการระบาดของโควิด-19 ซึ่งก่อนหน้านี้ยังมีช่องว่างระหว่างเด็กที่เข้าถึงกับเด็กที่เข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ต ขณะที่เด็กอายุ 6-14 ยังเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับเยาวชน 15-24 ปี

แต่การระบาดของโควิด-19 ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ถูกปรับเข้าสู่โลกออนไลน์ทั้งการเรียน การทำงาน การพบปะสังสรรค์ หรือการทำธุรกรรมต่างๆ ส่งผลให้สถานการณ์การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนไทยเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง โดยทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างถ้วนหน้า แม้แต่ข้อกังวลเรื่องความเป็นเมือง ชนบท หรือฐานะทางครอบครัวก็ไม่อาจกีดกั้นการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเด็กไทยได้ซึ่งถือเป็นหมุดหมายสำคัญในพัฒนาการด้านการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กไทย

เดิมทีอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเด็กอายุ 6-14 ปี ช่วงปี 2015 มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 58.0 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 73.9 ในปี 2019 และกระโดดขึ้นเป็นร้อยละ 90.2 ในปี 2020 สะท้อนว่าภายใน 1 ปีหลังการระบาดของโควิด-19 สัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กเล็กเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องร้อยละ 96.9 ในปี 2025 จนอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับเยาวชนอายุ 15-24 ปี

ขณะที่สัดส่วนการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเยาวชนอายุ 15-24 ปีซึ่งมีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตที่ค่อนข้างสูงตั้งแต่ปี 2015 อยู่ที่ร้อยละ 76.8 และเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องแม้ในช่วงการระบาดของโควิด-19 การใช้อินเทอร์เน็ตของเยาวชนก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแนวโน้มเดิม จนถึงปัจจุบันเยาวชนอายุ 15-24 ปีมีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงถึงร้อยละ 99.1[69]

ทั้งนี้ จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติยังพบว่าความเป็นเมืองหรือชนบท และระดับรายได้ครัวเรือนไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนไทย โดยเด็กและเยาวชนในครัวเรือนรายได้น้อยที่สุดกับครัวเรือนที่รายได้มากที่สุดมีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตที่แทบไม่แตกต่างกัน[70] ทั้งนี้ เด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีที่ไม่อยู่ในขอบเขตการสำรวจ มีโอกาสใช้อินเทอร์เน็ตสูงไล่เลี่ยกับเด็ก 6-14 ปี จากพฤติกรรมการเลี้ยงดูที่ปล่อยให้เด็กอยู่กับหน้าจอ

<u>แผนภูมิที่ 3.1</u>: สัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนอายุ 6-24 ปี ปี 2015-2025 (%)

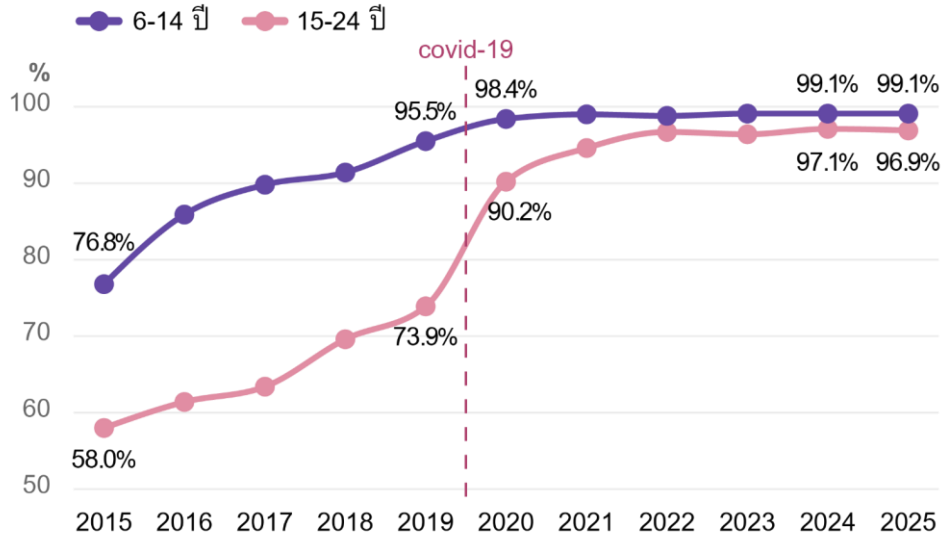

<u>ที่มา</u>: คิด for คิดส์ คำนวณจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2015-2025)

แม้ว่าปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเด็กและเยาวชนก้าวขึ้นเป็น 'พลเมืองเน็ต' อย่างถ้วนหน้า แต่วิธีและช่องทางการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีของเด็กและเยาวชนไทยยังคงมีช่องว่างระหว่างกลุ่มที่เข้าถึงเพียงอุปกรณ์ขั้นพื้นฐานคือโทรศัพท์มือถือ กับคอมพิวเตอร์อุปกรณ์ที่รองรับการใช้งานเทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ผลสำรวจเยาวชนอายุ 15-25 ปี 13,201 คนทั่วประเทศ เมื่อเดือนมีนาคม 2025 ของ คิด for คิดส์ พบว่า เยาวชนร้อยละ 99.4 มีโทรศัพท์มือถือใช้งาน ในจำนวนนี้ มีอุปกรณ์เป็นของส่วนตัวแยกต่างหากจากคนอื่นในบ้านถึงร้อยละ 96.8 แต่สัดส่วนเยาวชนที่มีคอมพิวเตอร์อยู่ที่ร้อยละ 67.0 โดยมีอุปกรณ์ส่วนตัวเพียงร้อยละ 52.4 เท่านั้น[71]

เยาวชนในครัวเรือนรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 1) มีคอมพิวเตอร์ใช้เพียงร้อยละ 37.9 โดยมีเป็นของตัวเองร้อยละ 27.3 ส่วนกลุ่มรายได้สูงสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 5) มีใช้ถึงร้อยละ 88.3 โดยมีเป็นของส่วนตัวร้อยละ 70.5[72]

แผนภูมิที่ 3.2: สัดส่วนการมีคอมพิวเตอร์ของเยาวชน ปี 2025 (%)

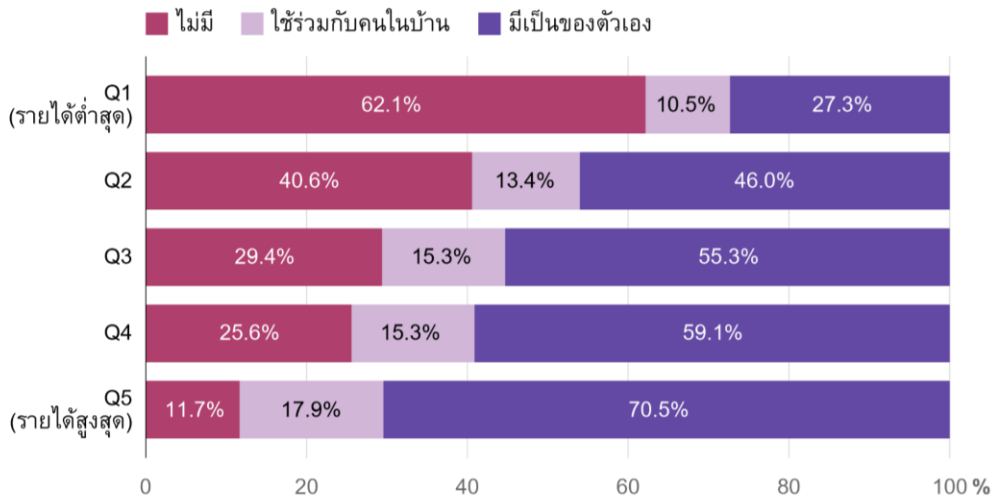

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงคอมพิวเตอร์สร้างความเหลื่อมล้ำในการเรียนรู้และทักษะสมัยใหม่

คอมพิวเตอร์ถือเป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้สำหรับทักษะขั้นสูงและงานที่ซับซ้อน แม้ว่าโทรศัพท์มือถือจะเป็นที่นิยมแพร่หลายและเป็นอุปกรณ์หลักสำหรับการใช้งานอินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน แต่คอมพิวเตอร์ยังคงมีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนรู้ขั้นสูง การทำงานที่ต้องการประสิทธิภาพ และการสร้างสรรค์เนื้อหาดิจิทัลที่ซับซ้อน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงคอมพิวเตอร์จึงนับได้ว่าเป็นความเหลื่อมล้ำของคุณภาพในการใช้งานเทคโนโลยี

โลกการเรียนรู้ในปัจจุบันสามารถที่เข้าถึงระดับพื้นฐานได้ด้วยโทรศัพท์มือถือซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อให้ใช้งานได้ง่าย พกพาสะดวก และใช้งานได้ทุกที่ทุกเวลา เหมาะกับการสื่อสารทั้งโทรศัพท์และส่งข้อความ การค้นคว้าข้อมูลแบบฉับพลัน การใช้แอปพลิเคชันพื้นฐาน เช่น เครื่องคิดเลข ปฏิทิน แผนที่พยากรณ์อากาศ การอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) หรือการทำงานชิ้นเล็กๆ โดยในช่วงการระบาดของโควิด-19 เด็กและเยาวชนที่ไม่มีคอมพิวเตอร์หรือแท็บเล็ตพีซีต้องใช้โทรศัพท์มือถือในการเรียนและทำการบ้าน หรือการทำวีดิทัศน์ในสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถทำในโทรศัพท์ได้ แต่ศักยภาพของโทรศัพท์มือถือมีข้อจำกัดเมื่อเทียบกับคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ โทรศัพท์มือถือยังเป็นช่องทางการดูหนัง ฟังเพลง หรือเล่นเกมซึ่งเป็นที่นิยมของพวกเขาด้วย

แผนภูมิที่ 3.3: ความแตกต่างด้านการใช้งานคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือของเด็กและเยาวชน

ขณะที่คอมพิวเตอร์ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับการใช้งานที่ต้องการประสิทธิภาพสูงทั้งด้านความเร็วในการประมวลผล พื้นที่เก็บข้อมูล และการแสดงผลอย่างละเอียด จึงเหมาะกับงานที่มีความซับซ้อนหรือใช้เวลานาน เช่น การจัดการเอกสารจำนวนมาก การวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องเปิดหลายหน้าต่างพร้อมกัน หรือการออกแบบงานสร้างสรรค์ที่ต้องมีความละเอียดของภาพสูง รวมถึงงานด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือเทคโนโลยีที่ต้องใช้โปรแกรมเฉพาะทาง การทำงานร่วมกับ AI การเขียนโค้ด (coding) การทำวิจัย การออกแบบกราฟิก การทำแอนิเมชัน หรือการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) เป็นต้น

ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการประมวลผลและความยืดหยุ่นของระบบที่โทรศัพท์มือถือยังไม่สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มรูปแบบ แม้โทรศัพท์มือถือจะตอบโจทย์ในการเข้าถึงข้อมูลหรือการสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว แต่ในด้านการเรียนรู้เชิงลึกหรือการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีขั้นสูงนั้น คอมพิวเตอร์ยังคงเป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ เพราะสามารถรองรับการใช้งานที่หลากหลายพร้อมกัน มีเครื่องมือครบครัน และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้ทดลอง ฝึกฝน และสร้างสรรค์ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด การใช้คอมพิวเตอร์จึงเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่ไม่รู้จบของเด็กและเยาวชน

ในสถานการณ์ที่เด็กต้องทำรายงานหรือค้นคว้าวิจัย หลายคนอาจเริ่มต้นจากการใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อค้นหาข้อมูลเบื้องต้นจากอินเทอร์เน็ตหรือจดบันทึกสั้นๆ แต่ด้วยข้อจำกัดของขนาดหน้าจอที่เล็ก แป้นพิมพ์ที่ไม่สะดวก และความสามารถในการเปิดแหล่งข้อมูลหลายหน้าพร้อมกันที่จำกัด ทำให้การทำงานเชิงลึกหรือการจัดรูปแบบเนื้อหามักทำได้ไม่เต็มที่ การเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งจึงทำได้ยาก การพิมพ์เอกสารจำนวนมากก็ใช้เวลานานและอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย ตรงข้ามกับการใช้คอมพิวเตอร์ซึ่งเอื้อต่อการทำงานที่ต้องใช้ความละเอียดมากกว่า นักเรียนสามารถเปิดข้อมูลจากหลายแหล่งพร้อมกันเพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และสังเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังสามารถจัดเรียงเนื้อหา แทรกรูปภาพ ตาราง หรือแผนภูมิให้รายงานดูเป็นมืออาชีพมากขึ้น อีกทั้งสามารถใช้งาน AI ช่วยจัดการข้อมูลอ้างอิงอย่างเป็นระเบียบ รวมถึงสามารถออกแบบภาพประกอบหรือ

อินโฟกราฟิกที่ช่วยสื่อสารเนื้อหาให้เข้าใจง่ายขึ้น การใช้คอมพิวเตอร์จึงเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกฝนทักษะทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการนำเสนออย่างครบถ้วนและครอบคลุมกว่าการทำงานในโทรศัพท์มือถือ

ทักษะเทคโนโลยีของเยาวชนแปรผันตามฐานะครอบครัว: ขีดจำกัดความฝันในการศึกษาและอาชีพ ส่งต่อความเหลื่อมล้ำจากรุ่นสู่รุ่น

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีของเด็กและเยาวชน จากผลการสำรวจของ คิด for คิดส์ พบว่าเยาวชนในครัวเรือนรายได้สูงสุดประเมินทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลเฉลี่ย 3.7 คะแนน (จาก 5 คะแนน) มากกว่ากลุ่มครัวเรือนรายได้ต่ำสุดที่ 3.2 คะแนน

แผนภูมิที่ 3.4: คะแนนประเมินทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลเฉลี่ยของเยาวชน แยกตามกลุ่มรายได้ครัวเรือน ปี 2025 (0-5 คะแนน)

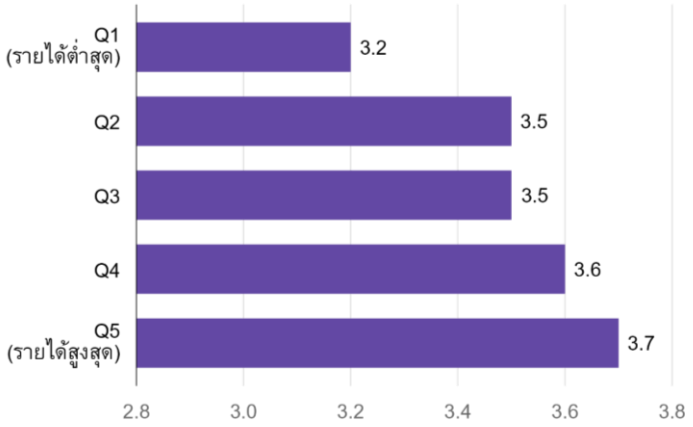

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

เยาวชนประเมินทักษะคอมพิวเตอร์สูงกว่า ตั้งเป้าหมายการศึกษาสูงกว่า

ผลสำรวจของ คิด for คิดส์ พบว่า ยิ่งเยาวชนมีความมั่นใจในทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลมาก ยิ่งมีเป้าหมายทางการศึกษาในระดับที่สูง โดยเด็กที่มีความมั่นใจในทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีมากที่สุด ตั้งเป้าหมายการเรียนถึงระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท-ปริญญาเอก) ร้อยละ 61.2 ขณะที่เด็กที่มีความมั่นใจในทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีน้อยที่สุด ตั้งเป้าหมายการเรียนถึงระดับบัณฑิตศึกษาเพียงร้อยละ 30.2[73]

การมองเป้าหมายการศึกษาที่สูงขึ้นของเด็กที่มีทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ส่วนหนึ่งเป็นผลจากประสบการณ์และความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีที่นักเรียนได้รับตั้งแต่ช่วงการระบาดของโควิด-19

โดยจากรายงานของ McKinsey & Company ระบุว่านักเรียนในสหรัฐฯ กว่าร้อยละ 60 มองว่าการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ตั้งแต่ช่วงการระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้พวกเขาเรียนรู้ได้ดีขึ้นและมีผลการเรียนที่ดีขึ้น จึงมองภาพอนาคตการศึกษาที่ไกลขึ้น[74] ดังนั้น การส่งเสริมทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีจึงไม่ได้เป็นเพียงการเตรียมความพร้อมด้านเทคโนโลยีให้ก้าวทันโลกสมัยใหม่เท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจและเป้าหมายทางการศึกษาของเด็ก

เยาวชนประเมินทักษะคอมพิวเตอร์สูง มีอาชีพในฝันด้านวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยีมากที่สุด

ผลสำรวจของ คิด for คิดส์ ยังพบอีกว่า สายงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นอาชีพในฝันอันดับที่หนึ่งของกลุ่มเยาวชนที่ประเมินทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลระดับสูงสุด แสดงให้เห็นว่าเยาวชนที่มีทักษะเทคโนโลยีมีแนวโน้มที่จะมองเห็นโอกาสและความก้าวหน้าในสายงานนี้ แตกต่างไปจากค่านิยมอาชีพในฝันของเยาวชนทั่วไป สอดคล้องกับรายงาน Future of Jobs Report 2023 ของ World Economic Forum ซึ่งระบุว่าทักษะด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล เช่น Digital Literacy, AI and Big Data skills, Cloud Computing เป็นทักษะที่เติบโตเร็วที่สุดและเป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดแรงงาน ดังนั้น ผู้ที่มีทักษะเหล่านี้จะสามารถมองเห็นและเข้าถึงโอกาสทางอาชีพและธุรกิจใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้[75]

แผนภูมิที่ 3.5: อาชีพในฝันของเยาวชนสามอันดับแรก แยกตามระดับการประเมินทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัล ปี 2025

อันดับที่	เด็กที่มั่นใจในทักษะน้อยที่สุด	เด็กที่มั่นใจในทักษะมากที่สุด
1	ผู้ประกอบการ 22.3%	วิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี 15.9%
2	สาธารณสุข 18.9%	ผู้ประกอบการ 14.7%
3	อื่นๆ 16.2%	อื่นๆ 14.8%

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

อนาคตของเด็ก-เยาวชนจะมีความเหลื่อมล้ำสูงขึ้นเมื่อเทคโนโลยีสร้าง 'คนชนะ' และ 'คนแพ้'

เมื่อเด็กและเยาวชนเข้าถึงคอมพิวเตอร์ไม่เท่ากัน มีทักษะเทคโนโลยีไม่เท่ากัน ส่งผลให้สถานการณ์การใช้เทคโนโลยีมีลักษณะการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มที่เข้าถึงและสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้

ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (“ใช้เป็น”) กับกลุ่มที่เข้าถึงเพียงเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้ในขอบเขตที่จำกัด มิหนำซ้ำยังมีความเสี่ยงที่ต้องรับผลกระทบเชิงลบจากการใช้เทคโนโลยี (“ได้ใช้”) สถานการณ์เช่นนี้มีแนวโน้มแบ่งเด็กและเยาวชนออกเป็น ‘คนชนะ’ และ ‘คนแพ้’

คนชนะ: เรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี

เด็กและเยาวชนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์พร้อมกับมีทักษะเทคโนโลยีสามารถขยายการเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ซึ่งเริ่มต้นจากการเข้าถึงเทคโนโลยีทำให้พวกเขามีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เมื่อใช้เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ในการเรียนพวกเขาจะเกิดทักษะและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีมากขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการใช้เครื่องมือค้นหาข้อมูล ทำแบบฝึกหัด โปรแกรมต่างๆ ทำงานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล สร้างแบบจำลอง (model) หรือการเขียนโค้ดที่สามารถสั่งการให้ AI ทำงานที่ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานมนุษย์ได้ โดยยิ่งใช้เทคโนโลยี ยิ่งเกิดความชำนาญ เกิดแรงจูงใจและความปรารถนาที่จะเรียนรู้มากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้นเด็กและเยาวชนที่ชนะในโลกเทคโนโลยียังมีทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีภูมิคุ้มกันสามารถระมัดระวังภัยออนไลน์และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลในโลกออนไลน์ได้ ซึ่งนี่คือภาพของเด็กและเยาวชนที่ชนะในโลกของเทคโนโลยีที่สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและ AI ซึ่ง AI มีศักยภาพในการลดช่องว่างการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้ เพิ่มประสิทธิภาพการสอน และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพภายใต้การกำกับดูแลรักษาสมดุลกับความเสี่ยงในโลกออนไลน์[76]

คนแพ้: รับปัญหาจากเทคโนโลยี

ในทางกลับกัน เด็กและเยาวชนที่แพ้ในโลกของเทคโนโลยีคือเด็กที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ขั้นพื้นฐาน เช่น โทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตพีซี ซึ่งจากข้อมูลสถิติต่างๆ ได้สะท้อนว่า จำนวนมากยังเข้าไม่ถึงคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นผลจากความแตกต่างของรายได้ครัวเรือน ประกอบกับสถานศึกษาที่ขาดความพร้อม ส่งผลให้พวกเขาขาดความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี เช่น โปรแกรมนำเสนอ การทำงานร่วมกับ AI การประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ ฯลฯ ไม่สามารถแข่งขันด้านการเรียนและการสร้างสรรค์ผลงานกับเด็กและเยาวชนที่มีทักษะทางเทคโนโลยีได้

จากการศึกษาขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เด็กและเยาวชนจำนวนมากยังขาดทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ที่นำไปใช้งานได้จริง ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มอายุ 16-19 ปี ไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการนำเสนองานหรือการเรียน ซึ่งสะท้อนว่าความเหลื่อมล้ำลักษณะนี้อาจทำให้เทคโนโลยีเป็นอุปสรรค แทนที่จะเป็นเครื่องมือช่วยการเรียนรู้[77]

เด็กและเยาวชนที่แพ้ในโลกเทคโนโลยียังเสี่ยงต่อการใช้งาน AI ในทางที่ผิด เช่น การคุ้นเคยกับการพึ่งพา AI มากเกินไปจนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจในสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ และหากเด็กไม่ได้ใช้เทคโนโลยีในทางที่เป็นประโยชน์แล้วยังมีความเสี่ยงอีกนานัปการ เช่น พฤติกรรมติดหน้าจอ การแยกตัวออกจากสังคม ส่งผลเสียต่อพัฒนาการ ปัญหาสายตา สมาธิสั้น อารมณ์แปรปรวน และความเสี่ยงจากการรับข้อมูลหลอกลวง (fake news) และมีรายงานว่าเด็กอายุ 9-18 ปี จำนวนกว่า 1 ใน 4 เคยถูกระราน (cyberbullying)[78]

<u>แผนภูมิที่ 3.6</u>: ความแตกต่างระหว่างเด็กและเยาวชนที่เรียนรู้กับรับปัญหาจากเทคโนโลยี

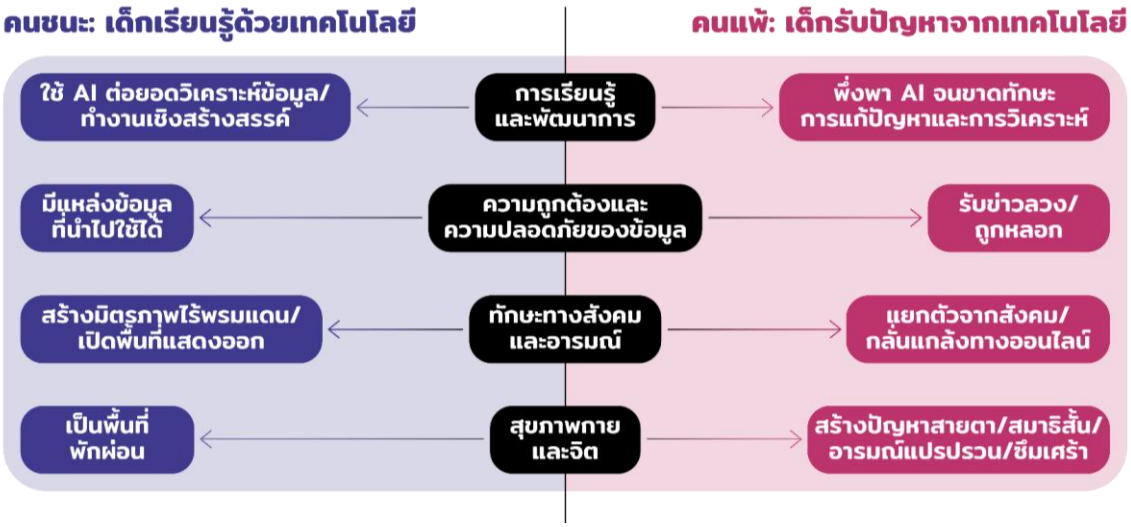

ข้อเสนอนโยบาย: เสริมทักษะถ้วนหน้า สร้างนิเวศสนับสนุน ให้ทุกคน 'ชนะ' จากเทคโนโลยี

เมื่อเทคโนโลยีและ AI กำลังเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดทิศทางการทำงานและการเรียนรู้ของโลก แม้ว่าปัจจุบันเด็กและเยาวชนจะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถืออย่างถ้วนหน้าแล้ว แต่โจทย์สำคัญคือทำอย่างไรให้พวกเขาเข้าถึงเทคโนโลยีขั้นสูงขึ้นได้ในระดับที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นโดยที่ปัจจัยด้านฐานะของครัวเรือนไม่เป็นอุปสรรคต่อการก้าวทันโลกอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีที่มีแนวโน้มจะแยกกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้ กับกลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีได้เพียงระดับพื้นฐานและมิอาจต้านทานผลกระทบในทางลบของเทคโนโลยีได้ ดังนั้น บทบาทของภาครัฐ สถานศึกษา และครอบครัวจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีของเด็กและเยาวชน โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

สร้างทักษะทางเทคโนโลยีให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงได้อย่างถ้วนหน้า ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ภาครัฐและสถานศึกษาต้องปรับวิธีการเรียนการสอนด้วย

คอมพิวเตอร์และทักษะเทคโนโลยีมากขึ้นอย่างเป็นระบบ ไม่ได้จบแค่การแจกอุปกรณ์ให้เด็ก แต่ต้องพัฒนาทักษะครูผู้สอนควบคู่กับเสริมความพร้อมสื่อการสอนของสถานศึกษา

เสริมพลังครอบครัวและสถานศึกษาให้เท่าทันเทคโนโลยี มีบทบาทการชี้แนะและมีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยีของเด็ก เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวินัย สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์สูงสุด ครอบครัวและสถานศึกษาต้องเป็นต้นแบบและผู้ชี้แนะการใช้เทคโนโลยีและ AI อย่างเหมาะสม ควรเสริมพลังความรู้ผู้ปกครองและครูให้เท่าทัน มีส่วนร่วมกับเด็กและเยาวชนในการตั้งค่าการคุ้มครองเด็กในอุปกรณ์ต่างๆ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวินัย สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์สูงสุด

กำหนดมาตรการควบคุมการพัฒนาและการใช้ AI โดยยึดผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน และกำกับดูแลภาคธุรกิจ (แพลตฟอร์ม) ให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชน ควรกำหนดมาตรการควบคุมการพัฒนาและการใช้ AI โดยยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งกำกับดูแลภาคธุรกิจและแพลตฟอร์มดิจิทัลให้พัฒนาและดำเนินงานโดยคำนึงถึงสิทธิ ผลประโยชน์ และความปลอดภัยของเด็กเหนือผลประโยชน์ทางการค้า อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลควรไม่จำกัดอยู่เพียงในระดับประเทศเท่านั้น แต่ต้องมีแนวทางที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติและมาตรฐานระดับโลก (global governance) โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มข้ามพรมแดน รัฐบาลควรผลักดันความร่วมมือกับนานาประเทศ เพื่อสร้างมาตรฐานร่วมด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบในการพัฒนา AI ที่เป็นมิตรต่อเด็กและเยาวชน เช่น กรอบ OECD AI Principles ซึ่งเน้นให้ AI เคารพสิทธิมนุษยชน และความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (Inclusive and sustainable growth, human-centered values)[79] หรือแนวทาง Policy Guidance on AI for Children ของ UNICEF ซึ่งเสนอหลักเกณฑ์ว่าการพัฒนา AI ต้องปกป้องข้อมูลของเด็ก ส่งเสริมความเสมอภาคในการเข้าถึง และให้เด็กมีสิทธิมีส่วนร่วมในการออกแบบระบบเหล่านี้[80] ดังนั้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตและเรียนรู้ได้อย่างปลอดภัยในยุคดิจิทัล ภาครัฐต้องออกแบบนโยบายการกำกับดูแล AI ที่ยึดโยงกับมาตรฐานและแนวปฏิบัติสากล

4
เยาวชนถูกจ้างงานในรูปแบบไม่มาตรฐานมากขึ้น โดยไม่ได้รับสวัสดิการ-ความคุ้มครองที่เหมาะสม

ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี อุตสาหกรรม และห่วงโซ่การผลิตส่งผลให้การจ้างงานในรูปแบบไม่มาตรฐานอย่างเช่นงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นเติบโตขึ้น เยาวชนที่อยากทำงานหรือจำเป็นต้องทำงานด้วยปัญหาเศรษฐฐานะ จึงถูกผลักเข้าสู่การจ้างงานรูปแบบนี้เพิ่มขึ้นด้วย สำหรับเยาวชนที่ทำงานระหว่างเรียน การทำงานมีแนวโน้มเบียดบังเวลาพักผ่อน เข้าสังคม และเรียนรู้ตามช่วงวัย ขณะที่ในหมู่เยาวชนที่เรียนจบแล้ว กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นมีแนวโน้มที่จะมีความเป็นอยู่ย่ำแย่กว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลา ส่วนหนึ่งอาจเพราะงานลักษณะดังกล่าวมีความเสี่ยงและความเปราะบางสูงกว่า อีกทั้งประเทศไทยยังขาดกลไกคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการของแรงงานประเภทนี้อย่างเหมาะสม

การจ้างงานรูปแบบไม่มาตรฐาน: ยืดหยุ่นแต่เปราะบาง

ตามรายงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO) การจ้างงานรูปแบบไม่มาตรฐาน (non-standard employment, NSE) หมายถึง การจ้างงานที่มีระยะเวลาสิ้นสุดการจ้างชัดเจน (เช่น จ้างชั่วคราว จ้างรายชิ้นงาน-โครงการ และจ้างรายฤดูกาล-รายวัน); มีเวลาทำงานไม่เต็มเวลาหรือไม่ชัดเจน (เช่น จ้างไม่เต็มเวลา (part time) จ้างให้เตรียมพร้อมทำงานทุกเมื่อ (on call) และจ้างโดยไม่มีชั่วโมงการทำงานขั้นต่ำ (zero hour)); และ/หรือไม่มีความสัมพันธ์กับนายจ้างโดยตรงและชัดเจน (เช่น จ้างช่วง จ้างผ่านนายหน้า จ้างผ่านแพลตฟอร์ม และใช้ทำงานโดยไม่ถูกจ้าง)[81]

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การจ้างงานลักษณะนี้เติบโตขึ้นในหมู่เยาวชนทั่วโลก รวมถึงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก[82] เพราะยืดหยุ่นต่อความผัวผวนของอุปสงค์สินค้าและบริการ เอื้อให้นายจ้างจัดการลูกจ้างและต้นทุนการผลิตได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภายใต้กระแสการแยกส่วนและกระจายขั้นตอนการผลิต การบูรณาการห่วงโซ่มูลค่าโลก ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งลดความจำเป็นในการพึ่งพาความเชี่ยวชาญเฉพาะของลูกจ้างในหลายอุตสาหกรรม[83]

การเติบโตดังกล่าวย่อมลดโอกาสของแรงงานในการเข้าถึงการจ้างงานรูปแบบมาตรฐาน (standard employment, SE) โดยเปรียบเทียบ ขณะเดียวกัน แรงงานบางส่วนก็ต้องการทำงานที่อิสระและยืดหยุ่นยิ่งขึ้น จึงเลือกรับจ้างงานลักษณะนี้เพิ่มขึ้นเองด้วย[84]

อย่างไรก็ดี แรงงาน NSE มีแนวโน้มเผชิญความเสี่ยงและความเปราะบางในการจ้างงานสูงกว่า SE ตั้งแต่ความเสี่ยงไม่มีงานทำอย่างมั่นคง ได้ค่าจ้างจากแต่ละงานต่ำและไม่แน่นอน จนรายได้รวมไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเวลาทำงานน้อยเกิน มากเกิน และไม่เหมาะสม ได้รับ

ผลกระทบต่อความปลอดภัยและสุขภาพ เข้าไม่ถึงประกันสังคมและหลักประกันทางสังคมอื่น ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะระหว่างการทำงาน ไปจนถึงขาดสิทธิรวมกลุ่มต่อรองกับนายจ้างและสิทธิแรงงานอื่นๆ[85]

เยาวชนที่เรียนเต็มเวลาร้อยละ 15.5 ทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้นไปด้วย

ปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีสถิติทางการเกี่ยวกับแรงงาน NSE โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ แต่ผลสำรวจเยาวชนอายุ 15-25 ปี 13,201 คนทั่วประเทศ เมื่อเดือนมีนาคม 2025 ของ คิด for คิดส์ พบว่า เยาวชนที่เรียนเต็มเวลาร้อยละ 15.5 ทำงานไม่เต็มเวลา (ร้อยละ 10.4) หรืองานรายชิ้นงาน-โครงการ (ร้อยละ 5.1) ควบคู่ไปด้วย[86]

หากเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนนักศึกษาในแต่ละระดับตั้งแต่มัธยมศึกษาถึงปริญญาตรี อัตราการทำงานสองรูปแบบข้างต้นสูงสุดในกลุ่มนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ที่ร้อยละ 36.8 กลุ่มนี้ยังมีอัตราการทำงานไม่เต็มเวลาสูงสุดที่ร้อยละ 31.7 ตัวอย่างงานไม่เต็มเวลาที่พวกเขาเลือกทำได้แก่ พนักงานขาย พนักงานบริการลูกค้า และพนักงานธุรการหรือทั่วไป[87]

นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีอัตราการทำงานระหว่างเรียนมากเป็นอันดับสองที่ร้อยละ 19.6 และมีอัตราการทำงานรายชิ้นสูงสุดที่ร้อยละ 6.7 ตัวอย่างงานรายชิ้นที่พวกเขาเลือกทำได้แก่ ครูสอนพิเศษ นักเขียนและนักแปล และนักออกแบบกราฟิก นักวาดภาพประกอบ และจิตรกร นอกจากงานรับจ้างแล้ว เยาวชนที่รายงานว่าทำงานระหว่างเรียนราวร้อยละ 5.5 เป็นเจ้าของธุรกิจและค้าขาย[88]

แผนภูมิที่ 4.1: สัดส่วนสถานะการทำงานเยาวชนที่เรียนเต็มเวลา แยกตามระดับการศึกษาปัจจุบัน ปี 2025 (%)

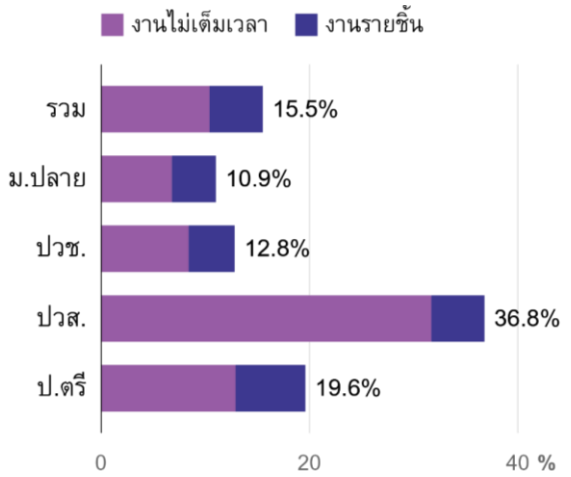

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

แผนภูมิที่ 4.2: สัดส่วนสถานะการทำงานเยาวชนที่เรียนเต็มเวลา แยกตามกลุ่มรายได้ครัวเรือน ปี 2025 (%)

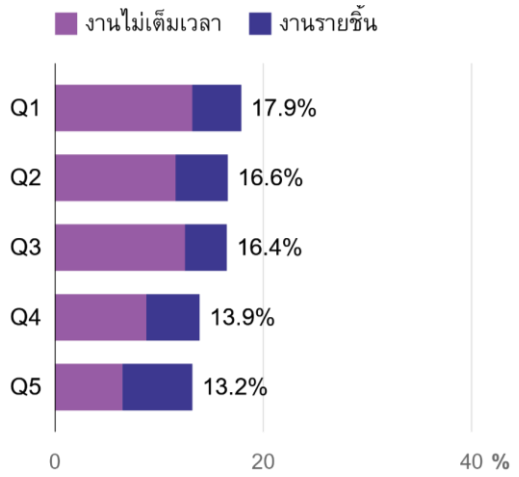

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

หากเปรียบเทียบระหว่างรายได้ครัวเรือน เยาวชนในครัวเรือนที่ยิ่งมีรายได้ต่ำ ก็ยิ่งทำงานสองรูปแบบดังกล่าวระหว่างเรียนเป็นสัดส่วนสูง โดยกลุ่มรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 1) และกลุ่มรายได้สูงสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 5) มีอัตราการทำงานที่ร้อยละ 17.9 และ 13.2 ตามลำดับ หมายความว่ารายได้ครัวเรือนที่จำกัดกดดันให้เยาวชนต้องทำงานมากขึ้น ทั้งนี้ เยาวชนที่ทำงานไม่เต็มเวลาจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำมากกว่า ตรงกันข้ามกับงานรายชิ้น ซึ่งกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มรายได้สูงมากกว่า[89]

ผลกระทบสำคัญของการทำงานระหว่างเรียนคือ เบียดบังเวลาพักผ่อน เข้าสังคม และเรียนรู้ด้วยวิธีที่นอกเหนือจากการทำงาน ซึ่งพึงเป็นสิทธิพื้นฐานตามช่วงวัย[90] โดยเยาวชนที่ทำงานระหว่างเรียนเต็มเวลาร้อยละ 52.9 นอนหลับเฉลี่ยเกินกว่า 7 ชั่วโมงต่อวัน เป็นสัดส่วนต่ำกว่ากลุ่มไม่ได้ทำงานที่ร้อยละ 61.7 กลุ่มที่ทำงานยังได้ใช้เวลาพูดคุยและทำกิจกรรมกับครอบครัวทุกวันหรือแทบทุกวันเป็นสัดส่วนร้อยละ 46.9 น้อยกว่ากลุ่มไม่ได้ทำงานที่ร้อยละ 39.0 ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มที่ทำงานถึงร้อยละ 26.2 ยังรายงานว่าไม่มีโอกาสได้ไปแหล่งเรียนรู้เพราะไม่มีเวลา เป็นสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มไม่ได้ทำงานที่ร้อยละ 21.7[91]

แผนภูมิที่ 4.3: สัดส่วนเยาวชนเรียนเต็มเวลาที่รายงานว่านอนหลับเฉลี่ยเกินกว่า 7 ชั่วโมงต่อวัน และที่รายงานว่าใช้เวลากับครอบครัวทุกวัน/แทบทุกวัน แยกตามสถานะการทำงาน ปี 2025 (%)

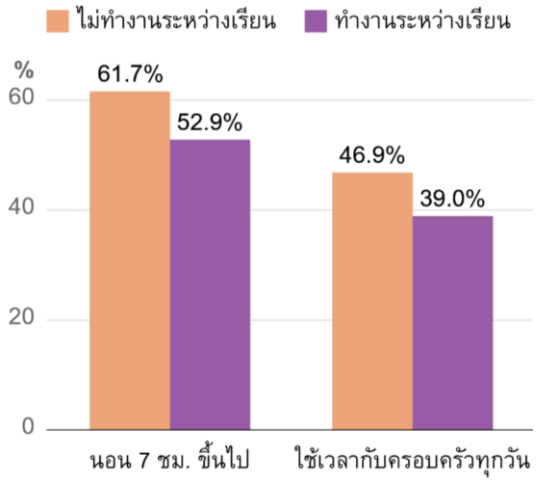

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

เยาวชนที่เรียนจบแล้ว-ไม่ได้เรียนอยู่ร้อยละ 13.7 ทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้น

เยาวชนที่เรียนจบแล้วหรือไม่ได้เรียนอยู่ร้อยละ 13.7 ทำงานไม่เต็มเวลา (ร้อยละ 7.5) หรืองานรายชิ้น (ร้อยละ 6.2) นับเป็นสัดส่วนสูงเมื่อพิจารณาว่าพวกเขาไม่จำเป็นต้องรับจ้างงาน NSE เพราะต้องจัดสรรเวลาส่วนใหญ่ไปกับการเรียนเช่นเดียวกับกลุ่มที่กล่าวถึงในหัวข้อก่อนหน้า เยาวชนกลุ่มนี้อีกร้อยละ 61.9 ทำงานเต็มเวลา[92] แต่ผลสำรวจของศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ เมื่อปี 2017 ก็พบว่า แรงงานไทยที่ทำงานเต็มเวลาประมาณ 2 ใน 9 รับจ้างทำงานรายชิ้นไปพร้อมกัน[93]

เยาวชนที่สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีอัตราการทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นมากที่สุดที่ร้อยละ 16.0 ทั้งยังมีอัตราการทำงานไม่เต็มเวลาสูงสุดที่ร้อยละ 12.3 ตัวอย่างงานที่เยาวชนกลุ่มนี้ทำได้แก่ เกษตรกร ช่างก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า และช่างประปา พนักงานขาย และนักทำคอนเทนต์[94]

ขณะที่กลุ่มสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีมีอัตราการทำงานสองรูปแบบข้างต้นร้อยละ 12.4 และมีอัตราการทำงานรายชิ้นสูงสุดที่ร้อยละ 6.5 ตัวอย่างงานที่กลุ่มนี้ทำได้แก่ ครูสอนพิเศษ นักเขียนและนักแปล พนักงานบริการลูกค้า และช่างภาพและช่างตัดต่อภาพ นอกจากงานรับจ้างแล้ว เยาวชนทุกระดับการศึกษาสูงสุดยังนิยมเป็นเจ้าของธุรกิจและค้าขายด้วย[95]

แต่เดิม เยาวชนที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาอาจเริ่มรับจ้างงานแบบ NSE เป็นระยะสั้นๆ ก่อน เพื่อฝึกและทดลองงาน เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ แล้วเปลี่ยนผ่านไปรับจ้างงานแบบ SE ที่มั่นคงและมีคุณภาพในระยะยาว อย่างไรก็ดี ในช่วงที่ผ่านมา เยาวชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนผ่านได้ยากขึ้น ต้องติดอยู่กับงาน NSE โดยไม่สมัครใจเป็นระยะเวลายาวนานขึ้น[96]

แผนภูมิที่ 4.4: สัดส่วนสถานะการทำงานเยาวชนที่ไม่ได้เรียนอยู่ แยกระดับการศึกษาสูงสุด ปี 2025 (%)

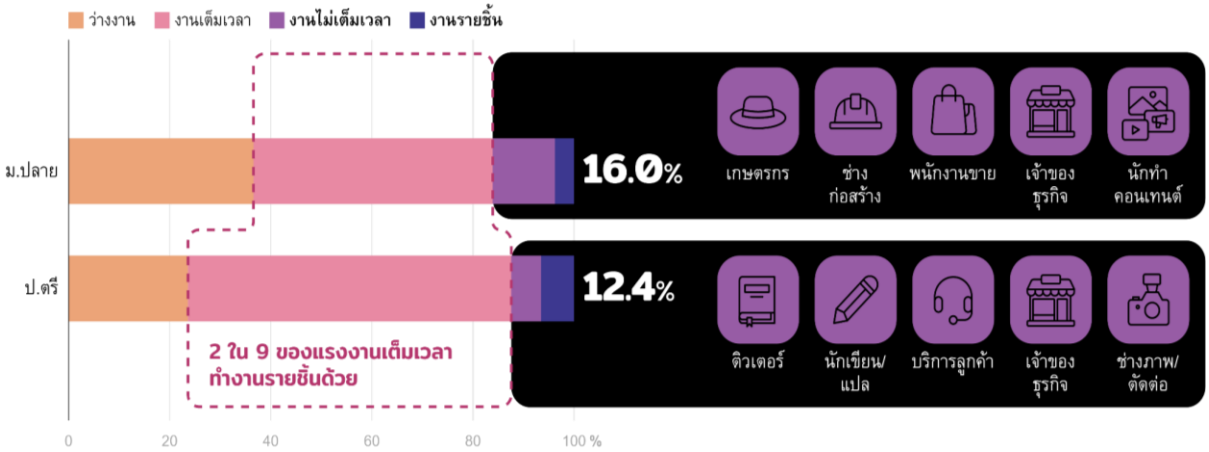

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลา-งานรายชิ้นมักมีคุณภาพชีวิตย่ำแย่กว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลา

เยาวชนที่เรียนจบแล้วทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นมีแนวโน้มที่จะมีความเป็นอยู่ย่ำแย่กว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลา ด้วยความเสี่ยงและความเปราะบางในการทำงานที่สูงกว่า โดยกลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นร้อยละ 12.0 รายงานว่าตนเองมักได้รับอาหารไม่เพียงพอ เป็นสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาที่ร้อยละ 4.6 เกือบสองเท่าตัว ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นเพียงร้อยละ 35.6 รายงานว่าตนเองมีสุขภาพกายแข็งแรงสมบูรณ์มากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนต่ำกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาที่ร้อยละ 61.3 อย่างมีนัยสำคัญ[97]

แผนภูมิที่ 4.5: สัดส่วนเยาวชนที่ไม่ได้เรียนอยู่ตามการประเมินความเป็นอยู่ 4 ประเด็น แยกตามสถานะการทำงาน ปี 2025 (%)

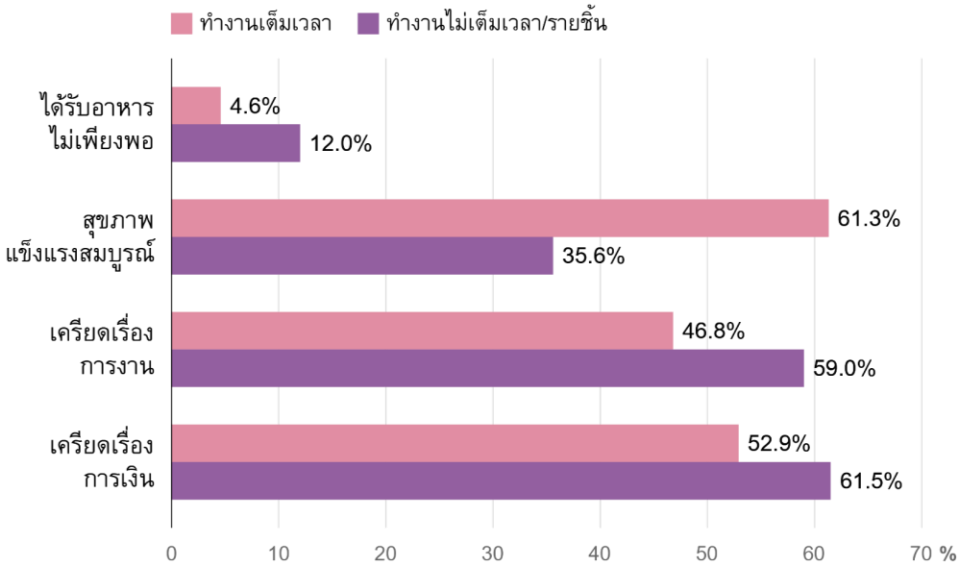

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

แผนภูมิที่ 4.6: คะแนนประเมินสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจเฉลี่ยของเยาวชนที่ไม่ได้เรียนอยู่ แยกตามกลุ่มรายได้ครัวเรือนและสถานะการทำงาน ปี 2025 (0 = ต่ำสุด, 10 = สูงสุด)

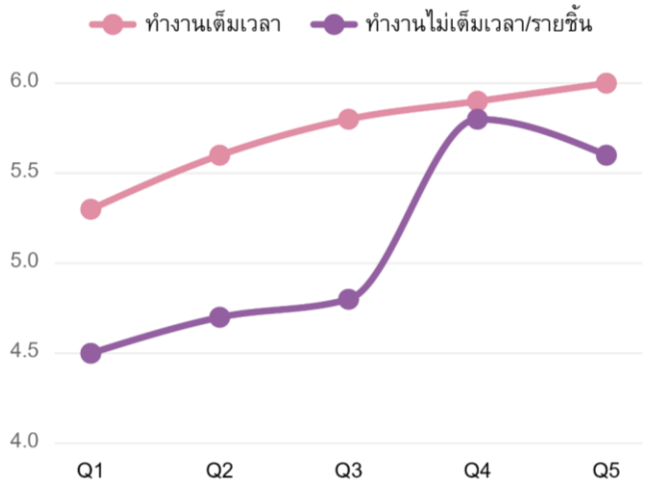

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

ในมิติสุขภาพจิต กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นร้อยละ 44.3 เครียดบ่อยมากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาที่ร้อยละ 40.2 เล็กน้อย แต่หากแยกรายประเด็นความเครียด กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นเครียดเรื่องการทำงานและเรื่องการเงินระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 59.0 และ 61.5 ตามลำดับ สูงกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาที่ร้อยละ 46.8 และ 52.9 อย่างมาก[98]

โดยภาพรวม กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นประเมินสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของตนเองต่ำกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาตลอดทุกช่วงรายได้ อีกทั้งรู้สึกมีคุณค่าและเชื่อมั่นในตนเองน้อยกว่า โดยมีผู้รายงานว่ารู้สึกมีคุณค่าและเชื่อมั่นในตนเองมากถึงมากที่สุดเป็นสัดส่วนร้อยละ 38.0 และ 53.7 ตามลำดับ นอกจากนี้ กลุ่มทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นเพียงร้อยละ 38.5 รายงานว่าพึงพอใจในชีวิตมากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนต่ำกว่ากลุ่มทำงานเต็มเวลาที่ร้อยละ 53.9[99]

ไทยขาดกลไกคุ้มครองเยาวชนที่ทำงาน NSE อย่างเหมาะสม

สาเหตุส่วนหนึ่งที่เยาวชนทำงานไม่เต็มเวลา งานรายชิ้น และอาจรวมถึงงาน NSE ลักษณะอื่นมีความเป็นอยู่ย่ำแย่กว่า คือประเทศไทยขาดกลไกคุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้จากความเสี่ยงและความเปราะบางของการจ้างงาน NSE อย่างเพียงพอและเหมาะสม

สำหรับทุกช่วงวัย กฎหมายแรงงานยังไม่นับรวม คุ้มครองสิทธิ และวางหลักประกันสวัสดิการให้แก่แรงงาน NSE หลายกลุ่ม เช่น แรงงานรับจ้างทำของและแรงงานแพลตฟอร์ม อย่างเสมอภาคกับแรงงาน SE ในระบบ เปิดช่องให้นายจ้างผลักภาระต้นทุนและความเสี่ยงไปสู่ลูกจ้างอย่างไม่สมดุล เช่น ต้นทุนลางาน เข้าถึงหลักประกันทางสังคม และพัฒนาทักษะ ความเสี่ยงชั่วโมงทำงานน้อยเกินไป มากเกินไป และไม่เหมาะสม ได้ค่าจ้างต่ำเกินไปและไม่พอยังชีพ และประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน เป็นต้น

ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติคุ้มครอง ก็มักกำหนดอัตราโทษและการชดเชยของนายจ้างที่กระทำละเมิดไว้ต่ำ อีกทั้งภาครัฐยังขาดขีดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมายอย่างทั่วถึง รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งในแง่การรับเรื่องร้องเรียน ตรวจแรงงาน ดำเนินคดี และบังคับคดี ส่งผลให้ไม่สามารถป้องปรามนายจ้างและคุ้มครองลูกจ้างได้อย่างมีประสิทธิผล

สำหรับเยาวชน กฎหมายยังขาดมาตรการในการคุ้มครองพวกเขาจากความเสี่ยงและความเปราะบางเฉพาะช่วงวัย ตัวอย่างได้แก่การถูกผู้ปกครองบังคับให้ทำงาน ยึดค่าจ้าง และเอารัดเอาเปรียบจากการทำงาน การจ้างงานในเวลาเรียนโดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การฝึกงานและทดลองงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างและสิทธิที่เป็นธรรม การเผชิญความเสี่ยงเฉพาะต่อความปลอดภัย สุขภาพ และความเป็นอยู่ทางจิตใจ ตลอดจนการขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเข้าไม่ถึงกลไกคุ้มครองสิทธิแรงงาน[100]

แรงงานเด็กเผชิญสุญญากาศในการคุ้มครอง

นอกเหนือจากเยาวชนซึ่งเป็นประเด็นนำเสนอหลักในที่นี้ กลไกคุ้มครองแรงงานยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีได้อย่างเหมาะสมด้วย ในปี 2023 เด็กไทยอายุ 5-14 ปีร้อยละ 13.0 ทำงาน โดยในภาคเกษตร กระจุกตัวอยู่ในไร่อ้อย โรงงานไก่ และเรือประมง ส่วนภาคอุตสาหกรรม กระจุกตัวอยู่ในธุรกิจสิ่งทอและก่อสร้าง ทั้งยังมักทำงานในบ้าน งานบริการในร้านอาหาร ร้านซ่อมยานพาหนะ สถานีบริการน้ำมัน งานขายสินค้าและขอทานริมถนน ตลอดจนต่อสู้มวยไทย[101]

แม้เด็กจำนวนมากถูกบังคับใช้แรงงาน และตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ ยาเสพติด และการล่วงละเมิดทางเพศโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสื่อลามกอนาจาร[102] แต่เด็กจำนวนหนึ่งก็อยากทำงานเองด้วยเจตจำนงเสรี และเป็นงานคุณภาพดีที่มีประโยชน์ ไม่ก่อผลเสียต่อสุขภาวะและพัฒนาการอันควรตามช่วงวัย ภายใต้บริบทของเทคโนโลยี งาน และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม กฎหมายในปัจจุบันบัญญัติห้ามจ้างงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเด็ดขาด แม้จะค่อนข้างสอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ไม่ตอบโจทย์การคุ้มครองพวกเขาในความเป็นจริง เพราะการบัญญัติเพียงห้ามไว้ย่อมหมายความว่า ไม่มีกฎระเบียบและมาตรการสำหรับเด็กที่ทำงาน ส่งผลให้เกิดสุญญากาศในการคุ้มครองสิทธิของเด็กที่ทำงานโดยสมัครใจอยู่จริง[103]

ข้อเสนอนโยบาย: นับรวมคนทำงานทุกรูปแบบเป็นแรงงาน กำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับเด็ก-เยาวชน ขยายสวัสดิการให้การทำงานระหว่างเรียนเป็นทางเลือกเสรี

เยาวชนจำนวนมากกำลังถูกจ้างงานแบบ NSE เช่น งานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้น ทั้งในระหว่างเรียนและหลังเรียนจบแล้ว การรับจ้างรูปแบบนี้ระหว่างเรียนกระจุกตัวมากที่สุดในกลุ่มนักศึกษา ปวส. และกลุ่มรายได้ครัวเรือนต่ำ ส่งผลเบียดบังเวลาพักผ่อน เข้าสังคม และเรียนรู้ตามช่วงวัย ส่วนในหมู่เยาวชนที่เรียนจบแล้วหรือไม่ได้เรียนอยู่ กระจุกตัวมากที่สุดในกลุ่มวุฒิมัธยมศึกษาตอนปลาย

หากเปรียบเทียบกับกลุ่มทำงานเต็มเวลา เยาวชนที่ทำงานไม่เต็มเวลาและงานรายชิ้นมีแนวโน้มมีความเป็นอยู่ สุขภาพจิต และความพึงพอใจในชีวิตย่ำแย่กว่า ส่วนหนึ่งเพราะประเทศไทยยังขาดกลไกคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการแรงงาน NSE โดยเฉพาะแรงงานเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสม

การทำงานมีศักยภาพเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พัฒนาตนเอง และเติมเต็มความฝันได้สำเร็จในโลกที่เปลี่ยนแปลง แต่จะสามารถก่อผลลัพธ์เช่นนั้นได้จริงและทั่วถึง ก็ต่อเมื่อเด็กและเยาวชนมีโอกาสได้เลือกทำงานที่ดีและเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายเหล่านั้น พร้อมทั้งได้รับการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการอย่างถ้วนทั่วและเป็นธรรม ไม่เว้นแม้กระทั่งเมื่อทำงาน NSE

ฉะนั้น รัฐบาลควรปฏิรูปกฎหมายแรงงาน ขยายนิยามและการคุ้มครองแรงงานให้ครอบคลุม NSE พร้อมทั้งกำหนดมาตรการคุ้มครองแรงงานเด็กและเยาวชนจากความเสี่ยงและความเปราะบางเฉพาะตามช่วงวัย[104] ยิ่งไปกว่านั้น ยังควรปรับปรุงประกันสังคมสำหรับแรงงานอิสระ (มาตรา 40) และพัฒนาแผนประกันใหม่ให้สามารถคุ้มครองแรงงาน NSE ได้อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติของงาน NSE[105]

นอกจากนี้ รัฐบาลควรพัฒนานโยบายอุตสาหกรรม เพื่อสร้างโอกาสการจ้างงานรูปแบบ SE ใหม่ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอนาคต และโดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัดที่ขาดตำแหน่งงานคุณภาพดีสำหรับเยาวชน[106] ควบคู่กับอุดหนุนการพัฒนาทักษะแรงงานเยาวชนอย่างทั่วถึงและเพียงพอ[107] ท้ายที่สุด รัฐบาลยังควรขยายสวัสดิการและบริการสาธารณะสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว[108] เพื่อ

ลดแรงกดดันจากปัญหารายได้ครัวเรือน ให้เยาวชนมีโอกาสตัดสินใจเลือกทำงานได้อย่างเสรีและเสมอภาคกัน

5
เยาวชนถูกฉุดรั้งความคิดสร้างสรรค์ ระบบนิเวศการเรียนรู้เข้าถึงยาก-ไม่ตอบโจทย์

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นทักษะแห่งอนาคตที่เด็กไทยยังทำได้ไม่ดี เพราะถูกปิดกั้นความเป็นไปได้จากการเติบโตในครัวเรือนยากจนและโรงเรียนที่ไม่เปิดกว้าง ขณะที่แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนอันเป็นสถานที่บ่มเพาะความสร้างสรรค์ยังมีน้อยและกระจุกตัวในเมือง ทำให้ระยะทางเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงโอกาสที่จะพัฒนาทักษะ ช่องว่างระหว่างเยาวชนที่เข้าถึงและเข้าไม่ถึงการเรียนรู้จะยิ่งถ่างกว้างออกขึ้นอีกในโลกที่ทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

การคิดริเริ่มสร้างสรรค์คือทักษะแห่งอนาคต

ผลสำรวจของ World Economic Forum 2025 พบว่าทักษะที่นายจ้างจะต้องการเพิ่มขึ้นมากที่สุดในห้วงปี 2025-2030 ได้แก่ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ เครือข่ายและความมั่นคงไซเบอร์ ขณะที่ทักษะซึ่งสามารถทดแทนได้ด้วยเทคโนโลยี อาทิ การใช้มืออย่างประณีต การอ่าน-เขียน-คำนวณ การรู้หลายภาษา จะเป็นที่ต้องการลดลงมากที่สุด[109]

แผนภูมิที่ 5.1: ทักษะที่นายจ้างต้องการเพิ่มขึ้นและลดลงมากที่สุดในปี 2025-2030

ลำดับ	ต้องการเพิ่มขึ้นที่สุด	ต้องการน้อยลงที่สุด
1	ปัญญาประดิษฐ์และข้อมูลขนาดใหญ่	การใช้มืออย่างประณีต
2	เครือข่ายและความมั่นคงไซเบอร์	การอ่าน เขียน และคำนวณ
3	ความรู้เท่าทันเทคโนโลยี	ความใส่ใจต่อรายละเอียด
4	การคิดริเริ่มสร้างสรรค์	การใช้ประสาทสัมผัส
5	ความยืดหยุ่นคล่องตัว	ความรู้หลายภาษา

ที่มา: World Economic Forum (2025)

อย่างไรก็ตาม การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ยังคงเป็นทักษะหลัก (core skill) ที่นายจ้างมองว่ายิ่งจำเป็นมากขึ้นในลำดับต้น โดยภาคธุรกิจที่จะต้องการทักษะนี้เพิ่มขึ้นมากที่สุด 5 ลำดับแรกได้แก่ การจัดการประกันภัย การศึกษา การแพทย์ การผลิตระดับสูง และโทรคมนาคม[110] การคิดสร้างสรรค์ในที่นี้จึงหมายถึงความสามารถในการคิดหาคำตอบที่พลิกแพลงหลากหลาย โดยไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะงานเชิงศิลปะหรือออกแบบเท่านั้น

นักเรียนไทยคิดเชิงสร้างสรรค์ได้ไม่ดีและเหลื่อมล้ำสูง

ผลการประเมินนักเรียนนานาชาติ (Programme for International Student Assessment, PISA) รอบล่าสุดในปี 2022 เป็นครั้งแรกที่มีการประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นักเรียนไทยทำคะแนนเฉลี่ยในส่วนนี้ได้ 21 จากคะแนนเต็ม 60 จัดอยู่ในลำดับที่ 54 จาก 64 ประเทศที่เข้าร่วมการทดสอบ ขณะที่นักเรียนกลุ่มประเทศองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) ได้คะแนนเฉลี่ย 33 คะแนน[111]

การวัดผลข้างต้นแบ่งออกเป็น 3 ขั้นได้แก่ การสร้างแนวคิดที่หลากหลาย การสร้างแนวคิดอย่างสร้างสรรค์ และการประเมินและปรับปรุงแนวคิด นักเรียนไทยทำคะแนนได้ดีมากในส่วนแรก สูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ OECD ทว่าทำคะแนนในสองขั้นตอนที่เหลือได้น้อย กล่าวคือไม่สามารถพัฒนาแนวคิดตั้งต้นไปสู่การคิดสร้างสรรค์ในระดับถัดขึ้นไปได้ดีเท่าที่ควร

แผนภูมิที่ 5.2: เปรียบเทียบผลการประเมิน PISA 2022 ของนักเรียนไทยและกลุ่ม OECD แยกตามรายวิชา

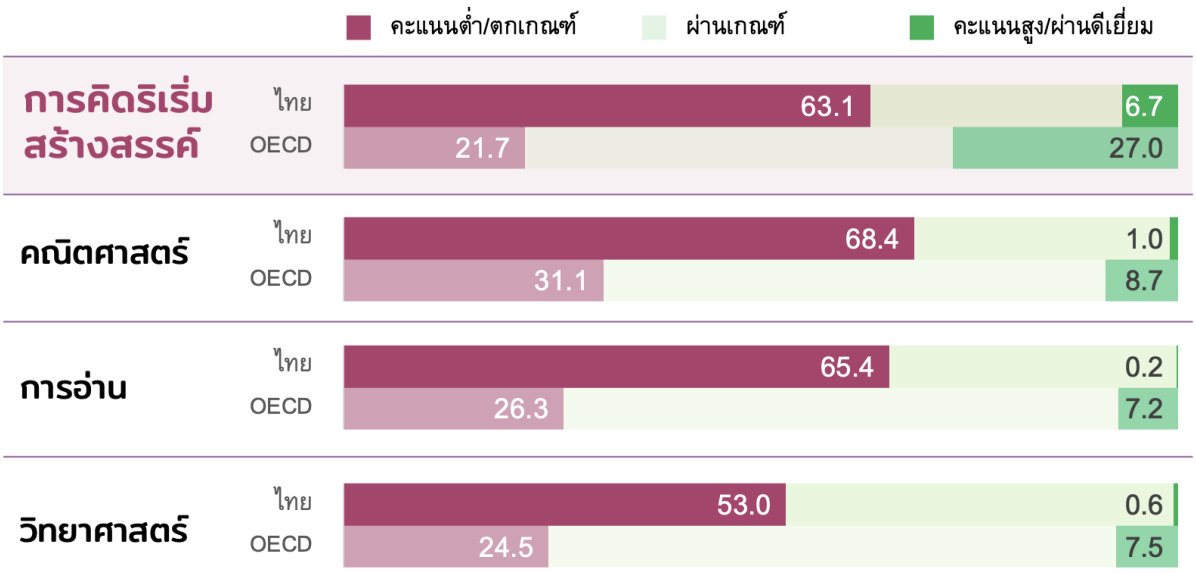

ที่มา: OECD (2024)

กรอบการประเมินของ PISA ให้ความสำคัญกับการคิดริเริ่มและแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมากกว่าการสร้างสรรค์สิ่งพิเศษโดดเด่น นักเรียนโดยเฉลี่ยจึงทำคะแนนในส่วนนี้ได้ดีกว่าวิชาอื่น นักเรียนไทยร้อยละ 6.7 ทำคะแนนได้ระดับสูงมาก (ระดับ 5 ขึ้นไป) ซึ่งแม้จะถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อย แต่ดีกว่าวิชาอื่น ทว่านักเรียนไทยที่ทำคะแนนได้ระดับต่ำ (ต่ำกว่าระดับ 3) ยังคงมีสัดส่วนใกล้เคียงวิชาที่เหลือ และคิดเป็นสัดส่วนที่มากกว่านักเรียนในกลุ่ม OECD ถึง 3 เท่าตัว[112]

หากพิจารณาแยกตามระดับฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคม-วัฒนธรรม จะพบว่านักเรียนไทยที่มีฐานะดีร้อยละ 25 บนสุด ทำคะแนนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทิ้งห่างนักเรียนอีกร้อยละ 75 ข้างล่างอย่างเห็นได้ชัด โดยนักเรียนในควอไทล์ที่ 1-4 เรียงตามระดับฐานะ ทำคะแนนเฉลี่ยได้ 17, 19, 21 และ 27 จากคะแนนเต็ม 60 ตามลำดับ ถึงอย่างนั้น จากแผนภูมิที่ 5.3 จะเห็นว่านักเรียนไทยฐานะดีที่สุด ทำคะแนนเฉลี่ยได้ต่ำกว่านักเรียนฐานะขัดสนที่สุดในกลุ่มประเทศ OECD เสียอีก

<u>แผนภูมิที่ 5.3</u>: เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลการประเมิน PISA 2022 ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของนักเรียนไทยและกลุ่มประเทศ OECD แยกตามระดับควอไทล์ฐานะ (คะแนนเต็ม 60)

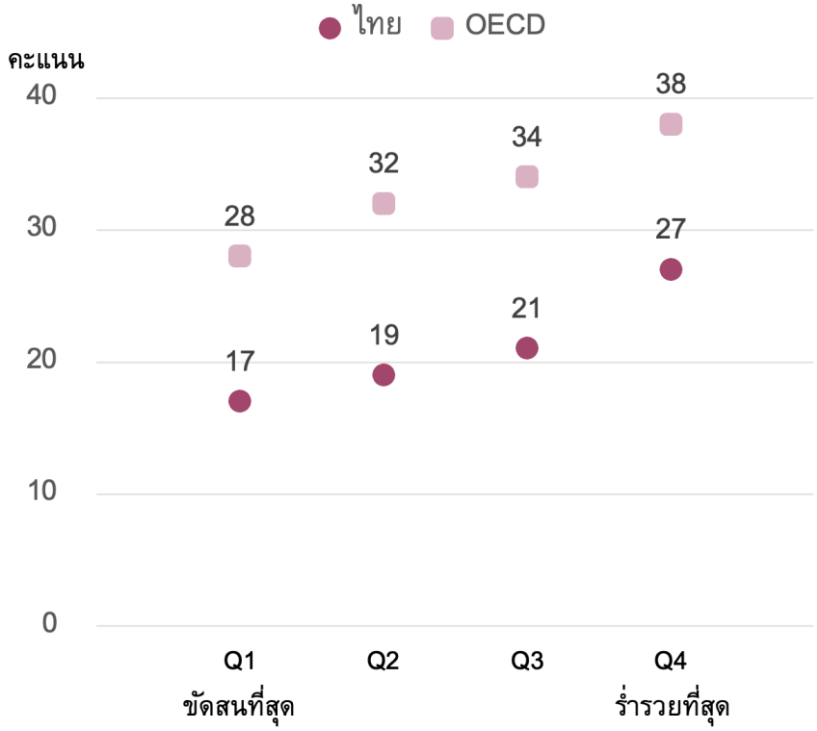

<u>ที่มา</u>: OECD (2024)

ฐานะยากจน โรงเรียนปิดกั้น คำสาปจำกัดกรอบสร้างสรรค์เยาวชนไทย

ฐานะยิ่งยากจน ยิ่งมองไม่พ้นความเป็นไปได้ตรงหน้า

หัวใจสำคัญของการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คือการเชื่อว่าสิ่งต่างๆ เป็นไปได้ มีทัศนคติที่เปิดกว้าง และเชื่อว่าตัวตนและความสามารถของตนเองเปลี่ยนแปลงได้ผ่านการฝึกฝนลงมือทำ ผลการประเมิน PISA 2022 แสดงให้เห็นว่านักเรียนซึ่งมีวิธีคิดที่เชื่อในการเติบโต (growth mindset) ในเรื่องการคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีแนวโน้มจะทำคะแนนประเมินในด้านนี้ดีขึ้นตามไปด้วย[113]

อย่างไรก็ตาม เยาวชนไทยในครัวเรือนที่ยิ่งยากจนยิ่งมีกรอบคิดแบบเติบโตน้อย จากการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองและตกอยู่ในวังวนความยากจนข้ามรุ่น[114] มีเยาวชนในครัวเรือนยากจนที่สุดเพียงร้อยละ 33.0 ที่เห็นด้วยมาก-มากที่สุด ว่าตัวตนและความสามารถที่ติดตัวมาเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่เยาวชนในครัวเรือนร่ำรวยที่สุดร้อยละ 49.4 เห็นเช่นนั้น[115] การมีวิธีคิดที่ตีกรอบตนเองตั้งแต่ต้นไม่ใช่เพียงอุปสรรคต่อการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แต่ย่อมถ่วงรั้งการพัฒนาตนเองด้านอื่นๆ ไปตลอดทั้งชีวิต

<u>แผนภูมิที่ 5.4</u>: สัดส่วนเยาวชนที่เห็นด้วยมาก-มากที่สุด ว่าตัวตนและความสามารถที่ติดตัวมาเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แยกตามระดับรายได้ครัวเรือน

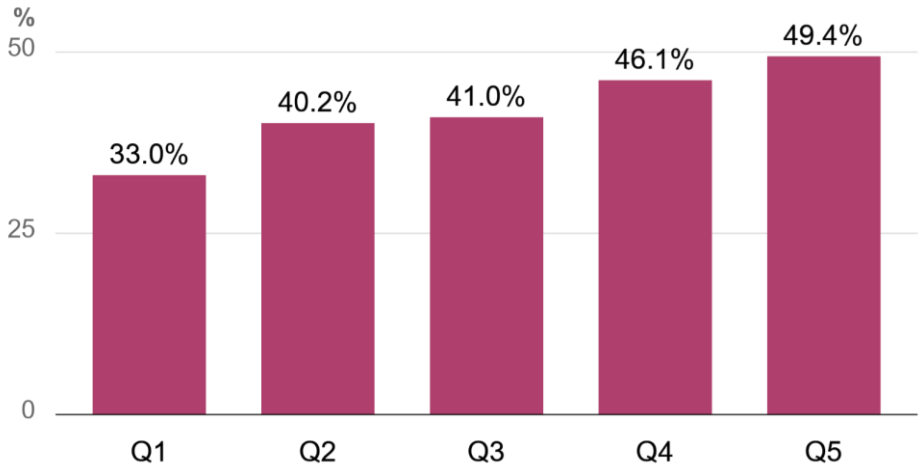

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

โรงเรียนไม่เอื้อให้ความสร้างสรรค์งอกเงย

นักเรียนไทยใช้เวลาในชั้นเรียนเฉลี่ยสัปดาห์ละ 23 ชั่วโมงและทำการบ้านอีกราว 12 ชั่วโมงซึ่งใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยโลก[116] แต่คุณภาพของการใช้เวลาในระบบการศึกษาไทยกลับไม่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างที่ควรจะเป็น เยาวชนรายงานว่าปัญหาที่พวกเขาเผชิญในโรงเรียนมาก

ที่สุด 3 ลำดับแรกคือ ครูไม่เปิดกว้างต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง (ร้อยละ 55.8) ครูไม่มีเวลา/ไม่ใส่ใจ (ร้อยละ 54.2) และครูบังคับให้ทำตามโดยไม่อธิบายเหตุผล (ร้อยละ 51.8)

เยาวชนที่มีความมั่นใจในทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตัวเองมาก มีแนวโน้มจะรายงานว่าเผชิญปัญหาข้างต้นนี้มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด (แผนภูมิที่ 5.5) และในทางกลับกัน เยาวชนที่มั่นใจน้อยก็รายงานว่าพบปัญหาเหล่านี้น้อยกว่า เช่น รายงานว่าพบปัญหาครูไม่เปิดกว้างเพียงร้อยละ 48.8 ขณะที่กลุ่มที่มั่นใจมากระบุว่าพบปัญหาเดียวกันนี้มากถึงร้อยละ 62.6 แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนยังคงเป็นสถานที่ที่มุ่งฝึกเยาวชนให้เชื่องเชื่อมากกว่าที่จะเป็นสถานบ่มเพาะความคิดที่แตกต่างหลากหลาย

แผนภูมิที่ 5.5: สัดส่วนเยาวชนที่พบปัญหาในโรงเรียน แยกตามระดับความมั่นใจในทักษะด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ลำดับ	ปัญหา	เฉลี่ย	มั่นใจน้อย	มั่นใจมาก
1	ครูไม่เปิดกว้างต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง	55.8%	48.8%	62.6%
2	ครูไม่มีเวลา/ไม่ใส่ใจ	54.2%	47.7%	61.9%
3	ครูบังคับให้ทำตามโดยไม่อธิบายเหตุผล	51.8%	46.3%	60.0%

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

เยาวชนยังเข้าถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนได้น้อย

พ้นรั้วโรงเรียนออกไป เยาวชนบางส่วนสามารถแสวงหาแหล่งเรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจได้จากกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เยาวชนที่มีโอกาสได้ไปพิพิธภัณฑ์/หอศิลป์ ศาสนสถาน และสนามกีฬา/ลานกีฬา มีแนวโน้มมั่นใจในทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ได้ไป โดยเยาวชนที่ไปพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์อย่างสม่ำเสมอ ประเมินว่าตนเองมีทักษะสร้างสรรค์สูงที่สุด อย่างไรก็ตาม มีเยาวชนเพียงร้อยละ 5.4 เท่านั้นที่ไปพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์เป็นประจำทุกเดือนหรือทุกสัปดาห์ ขณะที่อีกร้อยละ 38.7 ไปแค่ปีละ 1-2 ครั้ง และร้อยละ 35.9 ไม่เคยไปเลย

นอกจากนี้ ในจำนวนพิพิธภัณฑ์ที่เปิดทำการอยู่ 1,537 แห่งทั่วประเทศ ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลถึง 381 แห่ง หรือร้อยละ 24.8 ของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด และหากพิจารณาแยกตามเนื้อหาจะพบว่า จะพบว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อท้องถิ่นมากที่สุด 806 แห่ง รองลงมาคือประวัติศาสตร์ 216 แห่ง และบุคคลสำคัญ 155 แห่ง ในจำนวนทั้งหมดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยวัดไปแล้วถึง 393 แห่ง[117] ซึ่งอาจยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการของเยาวชนมากเท่าที่ควร

แผนภูมิที่ 5.5: สัดส่วนความถี่ในการไปแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนไทย

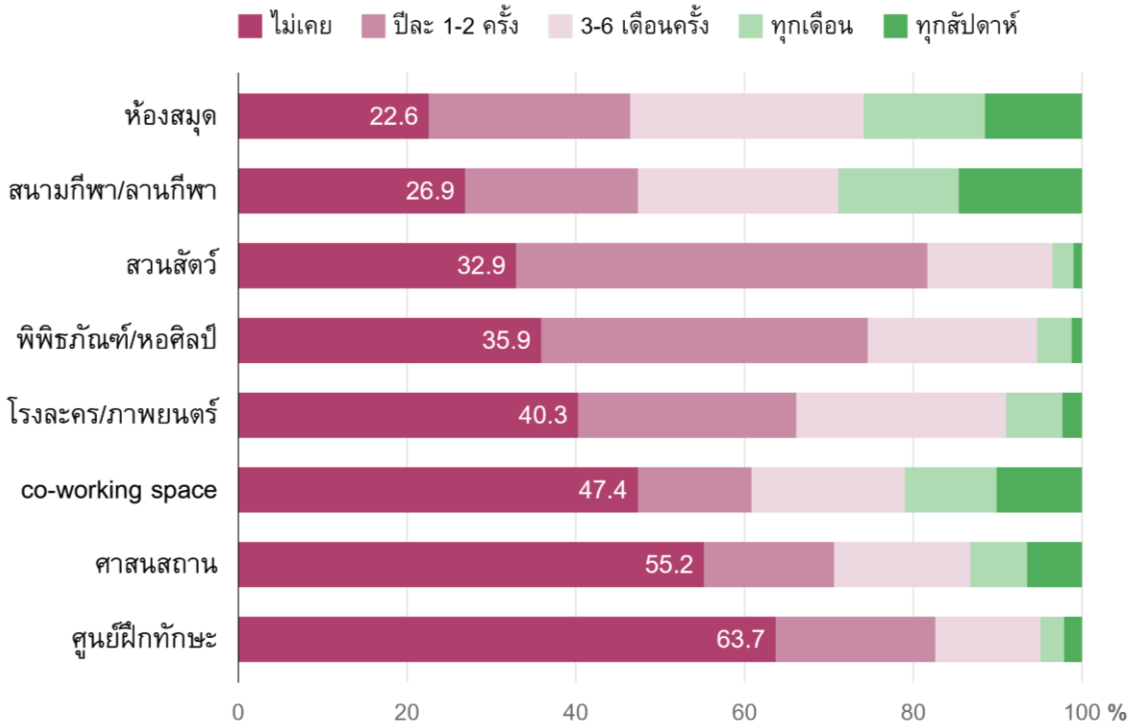

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

เยาวชนระบุว่าอุปสรรคสำคัญที่สุดที่ทำให้พวกเขาไม่ได้ไปแหล่งเรียนรู้ คือการที่แหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่ไกลและเดินทางยาก (ร้อยละ 36.9) โดยหากจำแนกตามพื้นที่จะเห็นว่าการเดินทางเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับเยาวชนในพื้นที่ชนบท (ร้อยละ 40.8) มากกว่าเยาวชนในพื้นที่เมือง (ร้อยละ 32.0) ชี้ให้เห็นว่าแหล่งเรียนรู้ยังคงกระจุกตัวในเมือง ตัวอย่างเช่น สถานจัดแสดงเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัยซึ่งมีอยู่ 203 แห่งทั่วประเทศ แต่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครถึง 93 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 45.8 ขณะที่อีก 36 จังหวัดไม่มีแหล่งเรียนรู้ประเภทนี้อยู่เลยแม้แต่แห่งเดียว[118]

แผนภูมิที่ 5.6: อุปสรรคสำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนไม่ได้ไปแหล่งเรียนรู้ เปรียบเทียบระหว่างปี 2022 กับ 2025

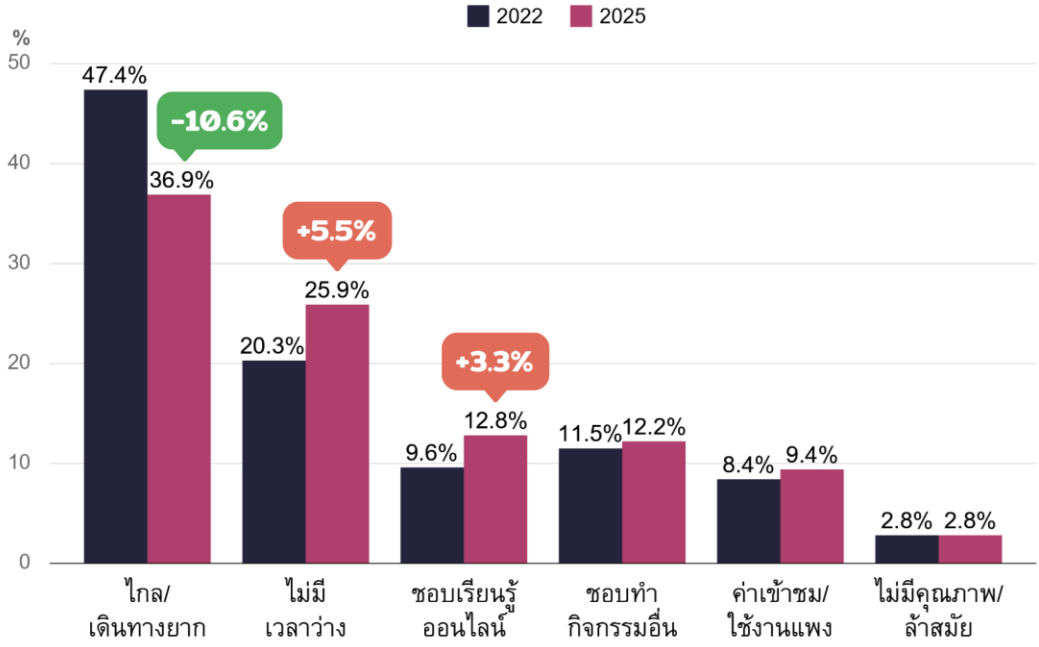

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

เมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจในปี 2022 จะพบว่าการเดินทางยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดอันดับหนึ่ง แต่กลับมีสัดส่วนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่การไม่มีเวลาว่างซึ่งเป็นเหตุผลลำดับรองลงมามีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 20.3 เป็นร้อยละ 25.9 ในปี 2025 และการให้เหตุผลว่าชอบเรียนรู้ออนไลน์มากกว่าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.6 เป็นร้อยละ 12.8 ขึ้นมาเป็นลำดับสาม แทนเหตุผลที่ว่าชอบทำกิจกรรมอื่นมากกว่า สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการใช้เวลาและความต้องการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป

อย่างไรก็ดี ขณะที่การเรียนรู้ออนไลน์เข้าถึงได้ง่ายขึ้น จะต้องไม่ลืมว่ายังคงมีเยาวชนส่วนหนึ่งถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง เยาวชนอายุ 15-24 ร้อยละ 2.4 ยังคงไม่มีโทรศัพท์มือถือใช้ ซึ่งแม้จะดูเป็นสัดส่วนที่น้อย แต่ก็คิดเป็นจำนวนมากกว่าหนึ่งแสนคน[119] เยาวชนกลุ่มนี้ประเมินว่าตนเองมีทักษะการคิดสร้างสร้างสรรค์ในระดับต่ำที่สุดถึงร้อยละ 15.8 ขณะที่เยาวชนที่มีโทรศัพท์มือถือใช้ มั่นใจระดับต่ำสุดเพียงร้อยละ 1.2

นอกจากนี้คุณภาพในการเรียนรู้ยังอาจแตกต่างกันออกไปตามอุปกรณ์ที่ใช้ด้วย โดยเยาวชนที่มีคอมพิวเตอร์ประเมินว่าตนเองมีทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในระดับสูงมาก-มากที่สุดร้อยละ 49.5 สูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีคอมพิวเตอร์ที่ร้อยละ 41.2

แผนภูมิที่ 5.6 แสดงให้เห็นว่าเยาวชน 3 ใน 4 ยังคงต้องการไปใช้บริการแหล่งเรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้ออนไลน์หรือทำกิจกรรมอื่น สถานที่เหล่านี้จึงยังคงมีความสำคัญต่อการบ่มเพาะความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์ เป็นพื้นที่ที่เปิดให้เยาวชนได้เข้าไปเรียนรู้อย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันโดยไม่ขึ้นอยู่กับต้นทุนในการมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ส่วนตัว และยังเอื้อให้พวกเขาได้ออกไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชีวิตจริงกับผู้คนที่แตกต่างไปจากพื้นที่ออนไลน์

ข้อเสนอนโยบาย: หนุนเสริมความสร้างสรรค์ รัฐต้องลงทุนกับแหล่งเรียนรู้ ปรับระบบการศึกษาให้เปิดกว้าง-ยืดหยุ่น

รัฐควรลงทุนกับการเพิ่มจำนวนแหล่งเรียนรู้ให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง รวมถึงพัฒนาคุณภาพของแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ให้สอดรับกับความต้องการของเยาวชนมากยิ่งขึ้น ผลสำรวจเยาวชน 2025 พบว่าเยาวชนในช่วงอายุ 15-18 ปีต้องการให้มีสนามกีฬาหรือลานกีฬาใกล้บ้านมากที่สุด ขณะที่เยาวชนอายุมากขึ้นต้องการให้มีห้องสมุดมากเป็นอันดับหนึ่ง และจะเห็นว่าพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ล้วนเป็นที่ต้องการในลำดับต้นของเยาวชนทุกช่วงวัย

แผนภูมิที่ 5.7: แหล่งเรียนรู้ที่เยาวชนอยากให้มีใกล้บ้านมากที่สุด 3 ลำดับแรก แยกตามช่วงอายุ

ลำดับ	15-18	19-22	23-25
1	สนาม/ลานกีฬา	ห้องสมุด	ห้องสมุด
2	พิพิธภัณฑ์	พิพิธภัณฑ์	co-working space
3	ห้องสมุด	co-working space	พิพิธภัณฑ์

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

ในพื้นที่โรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยนำแนวทางจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อาทิ กิจกรรมบนฐานการเล่น (play-based activities) การเรียนแบบมีส่วนร่วมผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (digital-based virtual classrooms - VCLE) เข้ามาใช้มากขึ้น[120]

การมีส่วนร่วมที่มีความหมายไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่ในชั้นเรียน แต่ควรรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการออกแบบนิเวศการเรียนรู้และใช้พื้นที่ร่วมกันในโรงเรียนด้วย เช่น นำกระบวนการสร้างจินตนาการพลเมือง (Civic Imagination) ที่เปิดกว้างให้ความฝันแบบไร้ข้อจำกัดได้ถูกแปลงมาสู่โลกของความเป็นจริง[121]

ในด้านการพัฒนาหลักสูตร ควรพิจารณาผนวกให้การพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นแกนหลักในทุกวิชา เพิ่มชั่วโมงเรียนที่บูรณาการข้ามสาขาความรู้ พร้อมกับพัฒนาขีดความสามารถและ

สนับสนุนคู่มือประกอบการสอนให้ครูอย่างเพียงพอ ข้อนี้ไทยมีความพยายามปรับปรุงบ้างแล้วผ่านการพัฒนาและทดลองใช้ 'หลักสูตรฐานสมรรถนะ' แต่ยังคงต้องผลักดันให้สามารถขยายผลได้จริงต่อไป[122]

ท้ายที่สุด การเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่างๆ ในอนาคต ไม่ควรถูกขีดเส้นให้อยู่ในสถานที่บางประเภท แต่ควรขยายพรมแดนการเรียนรู้ให้เปิดกว้าง ยืดหยุ่นต่อรูปแบบการใช้ชีวิตมากยิ่งขึ้น เช่น การพัฒนา 'ธนาคารหน่วยกิต' เปลี่ยนการเรียนรู้นอกห้องเรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบ ซึ่งควรพัฒนากลไกกลางเชื่อมโยงการประเมินหน่วยการเรียนรู้ที่หลากหลายเข้าด้วยกันอย่างมีมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้การศึกษาแนวใหม่นี้เป็นทางเลือกของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง[123]

6
เยาวชนจำนวนมากพัวพันกับอบายมุขใหม่: บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และพนันออนไลน์

ประเทศไทยยังเผชิญกับการแพร่ระบาดของอบายมุขอย่างต่อเนื่อง นำมาซึ่งปัญหาทางการเงินและปัญหาสุขภาพต่อผู้ใช้ รวมถึงสร้างผลกระทบในมิติความปลอดภัยและปัญหาความรุนแรงต่อสังคมแวดล้อมด้วย หากอบายมุขเข้าถึงเยาวชน อาจส่งผลให้เยาวชนเหล่านั้นสูญเสียทางเลือกของเส้นทางชีวิตในอนาคตไม่สามารถเติบโตได้เต็มศักยภาพยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายยาเสพติดของรัฐไทย ส่งผลให้เยาวชนไทยมีโอกาสเข้าถึง 'อบายมุขยุคใหม่' มากขึ้น โดยงานศึกษาจะเจาะจงไปที่บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และพนันออนไลน์เป็นหลัก การทำความเข้าใจสถานการณ์ของอบายมุขยุคใหม่ในเยาวชนไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญ

บุหรี่ไฟฟ้า 'เปิดตลาดใหม่' เยาวชนและเพศหญิงเข้าถึงนิโคตินมากขึ้น

'บุหรี่ไฟฟ้า' เองก็เป็นยาเสพติดประเภทหนึ่งที่เริ่มกลายเป็นที่นิยมของเยาวชน ถึงแม้ว่าตามกฎหมายแล้วบุหรี่ไฟฟ้าจะยังเป็นสินค้าผิดกฎหมาย แต่เยาวชนที่สามารถเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าได้กลับมีจำนวนมาก โดยมีเยาวชนที่เคยสูบบุหรี่ไฟฟ้าในปี 2024 ถึงร้อยละ 18.6[124] จากการสำรวจของ

สาเหตุที่ทำให้บุหรี่ไฟฟ้าเป็นที่นิยมในเยาวชนมากกว่าบุหรี่ทั่วไปเป็นผลมาจาก 1. ตลาดมืดขยายตัวอย่างรวดเร็ว เยาวชนสามารถหาซื้อบุหรี่ไฟฟ้าได้ง่าย สามารถซื้อผ่านช่องทางออนไลน์โดยที่ทางผู้ขายไม่ตรวจบัตรประชาชน 2. บุหรี่ไฟฟ้ามีการพัฒนา คิดค้นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูกลง 3. บุหรี่ไฟฟ้ามีความสะดวกในการสูบและพกพามากกว่าเมื่อเทียบกับบุหรี่ ไม่ต้องมีเครื่องมือประกอบ (ไฟแช็ค) กำหนดปริมาณการสูบด้วยตัวเองได้ และกลิ่นไม่ฉุนสามารถสูบที่ไหนก็ได้ 4. กลิ่นของบุหรี่ไฟฟ้าถูกปรับแต่งให้ดึงดูดผู้สูบ ในปัจจุบันมีการปรับแต่งรสชาติบุหรี่ไฟฟ้าไปกว่า 16,000 รสชาติ[125] ซึ่งสามารถออกแบบกลิ่นให้ตรงความชอบเฉพาะบุคคลได้ 5. รูปลักษณ์ภายนอกของบุหรี่ไฟฟ้ามีการปรับให้ดึงดูดเยาวชน เช่น มีการทำเป็นรูปตัวการ์ตูนที่เป็นที่นิยม รวมถึงทำรูปลักษณ์ที่ผู้ปกครองดูไม่ออกว่าเป็นบุหรี่ไฟฟ้า

แผนภูมิที่ 6.1: สัดส่วนเยาวชนสูบบุหรี่และสูบบุหรี่ไฟฟ้า แยกเพศร่างกาย ปี 2022

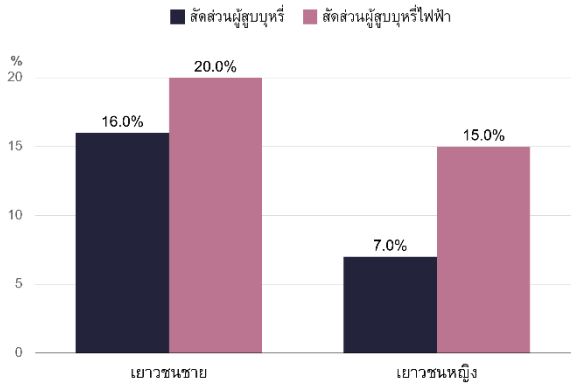

ที่มา: Global Youth Tobacco Survey (2022)[126]

ด้วยการแต่งกลิ่นและรูปลักษณ์ของบุหรี่ไฟฟ้า ทำให้บุหรี่ไฟฟ้าสามารถดึงดูดให้กลุ่มคนที่ไม่สูบบุหรี่หันมาเสพสิ่งเสพติดประเภทนิโคตินมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่ม 'เยาวชน' และกลุ่ม 'ผู้หญิง' โดยจากการสำรวจ Global Youth Tobacco Survey ปี 2022 จะเห็นว่า เยาวชนผู้สูบบุหรี่ไฟฟ้ามีสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนผู้สูบบุหรี่ โดยเฉพาะเยาวชนเพศหญิงที่ปกติมีสัดส่วนการสูบบุหรี่ที่ต่ำ (ร้อยละ 7) แต่มีสัดส่วนสูบบุหรี่ไฟฟ้าที่สูง (ร้อยละ 15) การมาของบุหรี่ไฟฟ้าจึงขยายฐานผู้เสพสารเสพติดนิโคตินให้มีจำนวนมากขึ้น

กัญชา 'อาจ' กลายเป็นสิ่งเสพติดหลักแทนแอลกอฮอล์?

'กัญชา' เป็นสารเสพติดที่ควรเฝ้าระวังสำหรับเยาวชน ภายหลังจากที่ภาครัฐนำกัญชาออกจากทะเบียนยาเสพติดในปี 2022 และไม่ได้มีกฎหมายมาควบคุมการใช้และครอบครองกัญชาอย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดภาวะ 'สุญญากาศ' ทางกฎหมาย[127] ส่งผลให้กัญชาถูกนำมาดัดแปลงส่งเสริมการขายสามารถเข้าถึงคนทุกกลุ่มได้ง่ายขึ้น ทั้งมีการปรับแต่งกลิ่นให้มีความหอม รวมถึงนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่บริโภคได้ง่าย เช่น น้ำมันกัญชา คุกกี้ เจลลี่ ส่งผลดึงดูดให้เยาวชนอยากลองบริโภคกัญชามากขึ้น จากการสำรวจโดยศูนย์ศึกษาปัญหายาเสพติด (ศศก.) ในปี 2022[128] มีผู้เสพกัญชาถึงร้อยละ 24.9 ใกล้เคียงกับสัดส่วนประชากรผู้สูบบุหรี่ และเมื่อพิจารณาไปที่กลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะ พบว่ามีเยาวชนถึงร้อยละ 6.45 เคยใช้กัญชาในรอบ 3 เดือน[129]

แผนภูมิที่ 6.2: สัดส่วนประชากรสหรัฐอเมริกาที่ดื่มหนัก (Binge Drinking) ในรัฐที่การบริโภคกัญชาถูกกฎหมาย

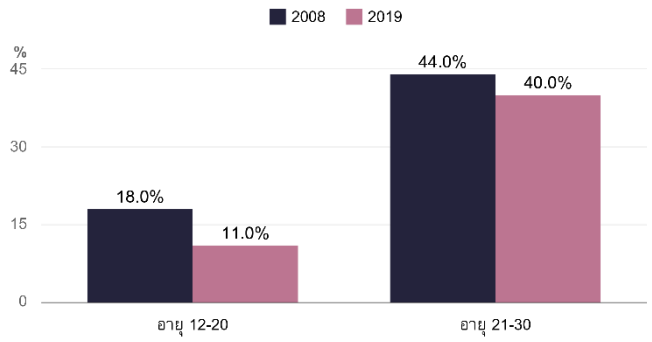

ที่มา: Gonvalves et al (2023)[130]

สิ่งหนึ่งที่น่าจับตาสำหรับกัญชา คือการที่กัญชาอาจกลายเป็นสารเสพติดหลักของคนรุ่นใหม่ โดยในบริบทของสหรัฐอเมริกาที่เป็นประเทศที่มีการปลดล็อคให้กัญชาถูกกฎหมายเหมือนไทย มีแนวโน้มที่คนรุ่นใหม่ที่ติดแอลกอฮอล์มีลดลง ในขณะที่คนรุ่นใหม่ที่ติดกัญชามีเยอะขึ้น โดยงานศึกษาของ Goncalves et al ชี้ว่าในรัฐที่กัญชาถูกกฎหมายคนอายุ 12-30 ปีจะมีผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์หนักในสัดส่วนที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ในงานศึกษาของ Caulkins (2024)[131] ชี้ว่าปี 2022 เป็นปีแรกที่มีจำนวนผู้ใช้กัญชาทุกวันมากกว่าผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์ทุกวัน โดยมีคนดื่มแอลกอฮอล์ทุกวันประมาณ 14.7 ล้านคน ในขณะที่คนใช้กัญชาทุกวันมีถึง 17.7 ล้านคน โดยงานสำรวจของบริษัทกัญชาพบว่าคนรุ่นใหม่กว่าร้อยละ 69 มีแนวโน้มอาจจะชื่นชอบกัญชามากกว่าแอลกอฮอล์ เนื่องจากกัญชามีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในระยะสั้นที่น้อยกว่า เช่น ตื่นเช้าแล้วไม่ปวดหัวสามารถทำงานได้[132] เป็นต้น

การที่กัญชาอาจกลายเป็นหนึ่งในอบายมุข 'หลัก' ในสังคมไทยในอนาคต นำมาสู่ภารกิจที่สังคมไทยต้องทำการศึกษาทำความเข้าใจ 'โลกของผู้ใช้กัญชา' ให้มากขึ้น เพื่อหาทางเตรียมความพร้อมรับมือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

พนันออนไลน์สะดวกในการเล่น 'ขยายโอกาส' ติดพนันของเยาวชน

'พนันออนไลน์' กลายเป็นอบายมุขที่เติบโตเข้าถึงเยาวชนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเยาวชนยุคใหม่สามารถเข้าถึงโลกดิจิทัลและสามารถเข้าถึงเว็บพนันได้ง่าย และตัวเว็บไซต์พนันออนไลน์ก็มีการจัดทำโฆษณาส่งเสริมการขายอย่างต่อเนื่อง สามารถพบเห็นได้ในทุกช่องทางทั้ง Facebook, Instagram, X (Twitter) และ YouTube รวมถึงยังมีการจัดโปรโมชั่นดึงดูดลูกค้าใหม่ๆ อยู่เสมอ[133] นอกจากนี้ ด้วยความที่พนันออนไลน์มีข้อได้เปรียบในด้านเทคโนโลยีทำให้ผู้เล่นสามารถเข้าถึง

การเล่นพนันได้ง่ายเมื่อเทียบกับการพนันออฟไลน์ ทั้งสามารถเล่นเมื่อไหร่ก็ได้ ลงพนันด้วยเงินก้อนเล็กได้ ฯลฯ ความสะดวกในการเล่นนี้ทำให้การพนันออนไลน์กลายเป็นที่นิยม โดยจากผลสำรวจของ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2023)[134] พบว่ามีคนรุ่นใหม่ (15-25 ปี) เล่นพนันในรอบปี 2023 ถึงร้อยละ 32.3 โดยคนรุ่นใหม่เหล่านี้ลงเงินเล่นเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,633 บาท ซึ่งสามารถประเมินได้ว่าพนันออนไลน์มีเงินหมุนเวียนจากคนรุ่นใหม่ประมาณ 58,675 ล้านบาท[135]

แผนภูมิที่ 6.3: สัดส่วนเยาวชนเคยเล่นพนัน

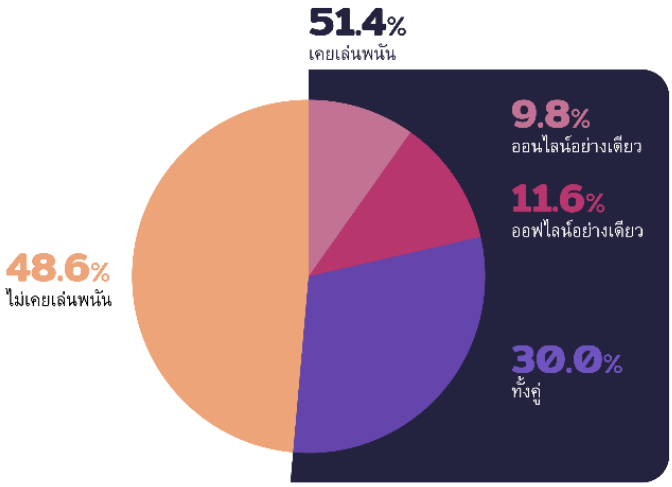

ที่มา: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2023)[136]

ในงานศึกษาดังกล่าวยังพบอีกว่า มีเยาวชนเคยเล่นพนันทั้งหมดร้อยละ 51.4 โดยแบ่งเป็นเคยเล่นพนันนออฟไลน์อย่างเดียวร้อยละ 11.6 เคยเล่นพนันออนไลน์อย่างเดียวร้อยละ 9.8 และเคยเล่นพนันทั้งรูปแบบออนไลน์และรูปแบบออฟไลน์มีสัดส่วนถึงร้อยละ 30 ของเยาวชนทั้งหมด กล่าวได้ว่าเยาวชนเกือบร้อยละ 40 เคยผ่านประสบการณ์เล่นพนันออนไลน์มาแล้ว

สิ่งที่น่าสังเกตคือ ความง่ายในการเข้าเล่นพนันออนไลน์อาจมีผลทำให้ผู้ที่เล่นพนันอยู่แล้วมีโอกาสติดพนันมากขึ้น โดยหากพิจารณาผู้ที่เคยเล่นพนันทั้งสองรูปแบบส่วนมากจะเริ่มเข้าสู่วงการพนันผ่านการเล่นพนันแบบออฟไลน์ (ร้อยละ 86.2 เริ่มเล่นออฟไลน์ก่อน) แต่เมื่อเคยเล่นพนันออนไลน์ด้วยแล้วจะหันไปเล่นพนันออนไลน์เป็นหลักบ่อยกว่า (ร้อยละ 53.5 เล่นพนันออนไลน์บ่อยกว่า) นั่นหมายความพนันออนไลน์ทำให้ผู้ที่เคยเล่นพนันอาจมีพฤติกรรมที่เล่นพนันถี่ขึ้น มีโอกาสติดพนันมากขึ้น[137]

เยาวชนที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขเผชิญปัญหาทางจิต ห่างครอบครัว ขาดเป้าหมาย

การมาของอบายมุขยุคใหม่อย่าง 'พนันออนไลน์' 'บุหรี่ไฟฟ้า' และ 'กัญชา' กำลังเปลี่ยนภูมิทัศน์ (Landscape) ของสถานการณ์การเสพอบายมุขของคนไทย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ทั้งทำให้เสพติดการพนันมากขึ้น มีการขยายตัวของผู้เสพสารเสพติดนิโคตินในประชากรกลุ่มใหม่ (เยาวชนและผู้หญิง) รวมถึงหันไปนิยมกัญชามากขึ้น ซึ่งการเสพอบายมุขเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับปัญหาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ และเป้าหมายในชีวิต จากผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ 2025 เมื่อเปรียบเทียบผู้เสพอบายมุขยุคใหม่ (บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และการพนันออนไลน์) กับเยาวชนผู้ไม่เคยเสพอบายมุขเหล่านี้ในรอบ 1 ปี จะพบว่า

- กลุ่มผู้เสพอบายมุขมีแนวโน้มมีสภาพจิตใจที่ย่ำแย่กว่า โดยมีสัดส่วนผู้ที่มีความเหงา (Loneliness) และมีสัดส่วนผู้ที่มีความเครียด (Stress) สูงกว่า โดยเฉพาะผู้ที่ใช้บุหรี่ไฟฟ้ามีสัดส่วนสูงที่สุด
- กลุ่มผู้เสพอบายมุขมีความสัมพันธ์กับครอบครัวที่แน่นแฟ้นน้อยกว่า โดยมีสัดส่วนผู้ที่มีความสนิทกับครอบครัว และมีสัดส่วนผู้ที่ครอบครัวสนับสนุนน้อยกว่า โดยฉพาะกลุ่มที่เล่นพนันออนไลน์มีความแน่นแฟ้นน้อยที่สุด
- กลุ่มผู้เสพอบายมุขมีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรม/งาน/เรียน ที่น้อยกว่า โดยมีสัดส่วนผู้ที่จดจ่อกับสิ่งที่ชอบ และมีสัดส่วนผู้ที่รู้สึกว่าตนเองกำลังทำสิ่งที่มีคุณค่าน้อยกว่า

<u>แผนภูมิที่ 6.4</u>: สัดส่วนเยาวชนที่ตอบมากถึงมากที่สุดในประเด็นต่างๆ

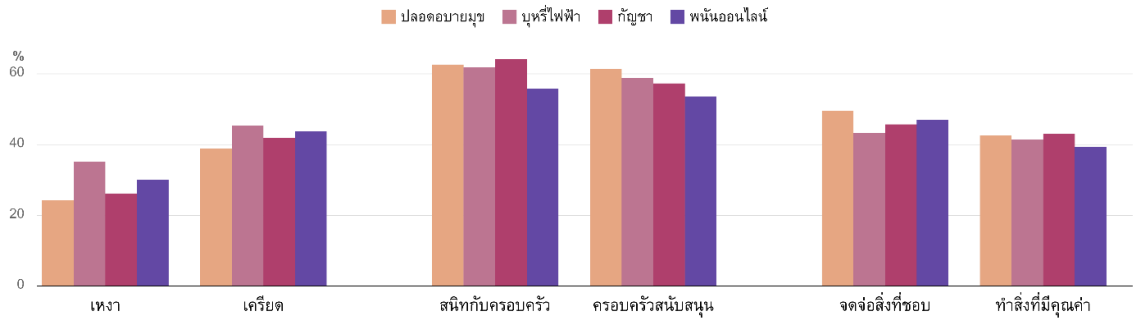

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

โดยสรุปแล้ว กลุ่มผู้ใช้อบายมุขมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาสุขภาพจิตมากกว่า มีปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัวสูงกว่า และมีความมุ่งมั่นที่น้อยกว่า ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการเสพอบายมุขกับปัญหาต่างๆ อาจหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ในทางหนึ่งเพราะกลุ่มเยาวชนเจอปัญหาสภาพจิตใจ รู้สึกห่างเหินกับครอบครัว และขาดเป้าหมายในชีวิต เยาวชนเหล่านี้จึงหาทางบรรเทาทุกข์ด้วยการเสพอบายมุขเหล่านี้

โดยที่การเสพอบายมุขเหล่านี้ก็มีผลกระทบต่อสารเคมีในสมองและอารมณ์ จนเผชิญปัญหาทางจิต ทำให้เกิดความขัดแย้งกับครอบครัว รวมถึงทำให้เกียจคร้านเบื่อหน่อยไม่แสวงหาความสำเร็จในชีวิต และอาจจะหาทางแก้เครียดด้วยการใช้อบายมุขเพิ่มขึ้น กล่าวได้ว่าเมื่อเยาวชนหันไปใช้อบาย มุขแล้วมีแนวโน้มที่จะเกิดสภาวะ 'ติดทางใจ' และใช้อบายมุขมากขึ้น

เยาวชนที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขอยากรวยแต่ไม่ให้ความสำคัญกับการสำเร็จด้านการงาน

ปัญหาสภาพจิตใจ รู้สึกห่างเหินกับครอบครัว และขาดเป้าหมายในชีวิตเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เยาวชนที่ข้องเกี่ยวกับอบายมุขไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้เต็มที่ ปัญหาสภาพจิตใจทำให้ว้าวุ่นไม่สามารถจดจ่อกับการเรียนและการทำงานได้ การห่างเหินกับครอบครัวทำให้ขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้ใหญ่ รวมถึงการขาดเป้าหมายส่งผลให้เยาวชนขาดทิศทางในการดำเนินชีวิต

แผนภูมิที่ 6.5: สัดส่วนเป้าหมายหลักที่เยาวชนอยากประสบความสำเร็จ

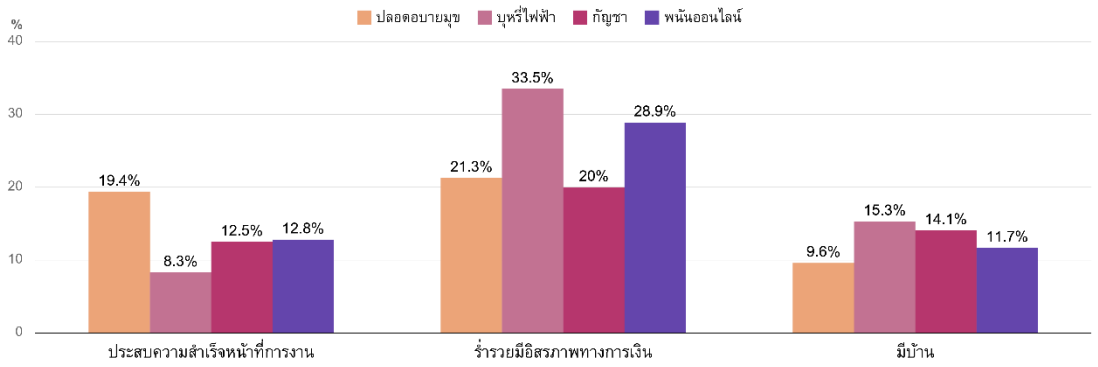

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

จากผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ 2025 เมื่อเปรียบเทียบผู้เสพอบายมุขยุคใหม่ (บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา และการพนันออนไลน์) กับเยาวชนผู้ไม่เคยเสพอบายมุขเหล่านี้ในรอบ 1 ปี จะพบว่า ผู้ที่ไม่เคยใช้อบายมุขมีสัดส่วนมีเป้าหมายหลักในการ 'ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน' ใกล้เคียงกับ การ 'ร่ำรวยมีอิสรภาพทางการเงิน' ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้อบายมุขมีสัดส่วนที่มีเป้าหมายหลักในการ 'ร่ำรวยมีอิสรภาพทางการเงิน' มากกว่า 'ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน' เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ กลุ่มผู้ใช้อบายมุขมีสัดส่วนที่อยาก 'มีบ้าน' เป็นเป้าหมายหลักมากกว่ากลุ่มผู้ไม่เคยใช้อบายมุข

ข้อมูลดังกล่าวอาจตีความได้ว่า กลุ่มผู้ใช้อบายมุขยังคงมีความฝันในการได้มาซึ่งเป้าหมายปลายทางที่เป็นรูปธรรมอย่างการมีทรัพย์สิน เงินทอง มีบ้าน เป็นหลัก ในขณะที่ไม่ได้ให้น้ำหนัก

ความสำคัญกับวิธีการได้มาซึ่งความสำเร็จที่ต้องแข่งขันด้วยความสามารถมากนัก ภายใต้โลกทัศน์เช่นนี้ กลุ่มเยาวชนผู้ใช้อบายมุขจึงอาจจะไม่ศรัทธาในแบบแผนที่สังคมหวังให้ทุกคน 'ที่ตั้งใจเรียนให้จบสูงเพื่อมีหน้าที่การงานมีความมั่นคงทางการเงิน' แต่จะหาทางบรรลุเป้าหมายของตนในรูปแบบที่ฉีกออกจากขนบที่สังคมคาดหวัง 'ทำอย่างไรก็ได้ให้ตนเองร่ำรวย'

ข้อเสนอนโยบาย: กำกับอบายมุขอย่างเข้าใจ สร้างสภาพแวดล้อมที่เยาวชนใจฟู

เราจะหยุดยั้งการระบาดของอบายมุขทั้ง 3 ประเภทในกลุ่มเยาวชนไทยได้อย่างไร กลายเป็นโจทย์สำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องขบคิด แต่การจะออกแบบกลไกการควบคุมการระบาดของอบายมุขนั้นต้องสร้างความสมดุลระหว่างการควบคุม 'ความปลอดภัย' และการให้ 'เสรีภาพ' กล่าวคือในด้านหนึ่งก็ต้องควบคุมไม่ให้อบายมุขสร้างผลกระทบต่อสุขภาพและสร้างความไม่ปลอดภัยในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ไม่ควรควบคุมจนเบียดบังสิทธิและกดทับความต้องการของมนุษย์มากเกินไป จนก่อให้เกิดการขยายตัวของ 'ตลาดมืด' ที่คนในสังคมหาพื้นที่หรือหาวิธีการที่จะทำให้กฎหมายไม่ถูกบังคับใช้เพื่อให้ตนได้อบายมุขที่ตัวเองต้องการ และหากตลาดมืดมีขนาดใหญ่จะส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอาชญากรรม รวมถึงทำให้อบายมุขปราศจากการควบคุมคุณภาพยิ่งนำมาสู่ปัญหาสุขภาพและปัญหาสังคมที่รุนแรงมากขึ้น

การระบาดของ 'พนันออนไลน์' และ 'บุหรี่ไฟฟ้า' เป็นตัวอย่างของการขยายตัวของตลาดมืดที่เห็นได้ชัด โดยตามกฎหมายแล้วพนันออนไลน์[138]และ บุหรี่ไฟฟ้า[139]เป็นอบายมุขที่รัฐไทยไม่รับรองตามกฎหมาย แต่อบายมุขทั้งสองประเภทกลับมีอัตราการระบาดในกลุ่มเยาวชนในระดับสูง สถานการณ์นี้อาจสะท้อนว่าการ 'ห้ามอย่างเด็ดขาด' อาจไม่ใช่แนวทางการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการนำอบายมุขเข้าระบบ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอบายมุขภายใต้มาตรฐานการกำกับคุณภาพที่เหมาะสมเทียบเคียงกับมาตรฐานการควบคุมอบายมุขที่คล้ายกัน อาจจะช่วยลดผลกระทบจากการระบาดของ 'ตลาดมืดที่ปราศจากการจำกัดควบคุม' ได้

มาตรการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า: ควรควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ ควบคุมปริมาณนิโคติน ควบคุมการแต่งสี กลิ่น ห้ามการโฆษณา บนมาตรฐานเทียบเคียงกับ 'บุหรี่' ซึ่งจะช่วยให้บุหรี่ไฟฟ้ามีผลต่อสุขภาพลดลง และลดความน่าดึงดูดต่อเด็กและผู้หญิง รวมถึงจัดเก็บภาษีเพื่อหารายได้เข้ารัฐและทำให้การเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าแพงขึ้น

มาตรการควบคุมกัญชา: ควบควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ กำกับเกณฑ์ปริมาณ THC ของผลิตภัณฑ์กัญชาทุกประเภท ในรูปแบบเดียวกับการมีมาตรการที่ควบคุม 'สารสกัดกัญชา' เพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์กัญชามีผลกระทบทางลบน้อยลงและยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ รวมถึงจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์กัญชาทุกประเภทเพื่อหายรายได้เข้ารัฐ

มาตรการควบคุมพนันออนไลน์: หากภาครัฐผ่านกฎหมายให้มี 'กาสิโนถูกกฎหมาย' ภาครัฐก็ควรเปิดให้พนันออนไลน์ถูกกฎหมายด้วยเช่นกัน แต่ต้องควบคุมมาตรฐานของผู้ได้รับใบอนุญาตอย่าง

เข้มงวด กำหนดคุณสมบัติผู้เล่น มีมาตรการควบคุมการฟอกเงินที่เข้มงวด และมีแผนลดและเยียวยาผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากปัญหาการพนัน รวมถึงเพิ่มอำนาจให้สถาบันการเงินในการจัดการเส้นทางการเงินของบัญชีที่เกี่ยวข้องกับพนันออนไลน์ที่ไม่ได้ลงทะเบียน

อย่างไรก็ตาม หากภาครัฐจะผ่อนคลายการควบคุมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอบายมุขทั้ง 3 ที่มีการควบคุมคุณภาพลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นแล้ว ในอีกด้านหนึ่งภาครัฐควรจะเข้มงวดไม่ให้เยาวชนที่อายุไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์ (สอดคล้องกับกฎหมายห้ามจำหน่ายสุราให้กับเยาวชน) สามารถเข้าถึงอบายมุขเหล่านี้ได้ เช่น เพิ่มโทษกรณีการโฆษณาหรือการจำหน่ายให้กับเยาวชน ควบคุมการออกแบบผลิตภัณฑ์ไม่ให้ดึงดูดเยาวชน

นอกจากมาตรการการกำกับควบคุมอบายมุขตามข้างต้นแล้ว หากสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมก็จะช่วยลดแนวโน้มที่เยาวชนจะหันไปหาอบายมุข ตามหลักปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social Determinants of Health) หากระบบทางสังคมหรือชุมชนมีกลไกที่ช่วยโอบอุ้ม รับฟัง ช่วยลดความเครียด ส่งเสริมความฝันให้เยาวชน เยาวชนก็อาจจะหันไปพึ่งพาอบายมุขเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตลดลง สามารถลดความเสี่ยงปัญหาสุขภาพกายและใจของเยาวชนได้ ดังนั้นจึงควร 1. เพิ่มจำนวนจิตแพทย์สำหรับเยาวชนที่เผชิญปัญหาสุขภาพจิตหรือปัญหาความสัมพันธ์ 2. ส่งเสริมเพิ่มพื้นที่กิจกรรมของเยาวชน มอบหมายให้เยาวชนมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น เพื่อให้เยาวชนเหล่านี้มีเป้าหมายและยังอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ในชุมชน ตัวอย่างเช่น ส่งเสริมสโมสรฟุตบอลท้องถิ่น พัฒนาระบบเยาวชน ซึ่งจะช่วยดึงดูดให้เยาวชนบางส่วนมีเป้าหมายในชีวิต มีกิจกรรมทำ (ฝึกซ้อมหรือช่วยงานสโมสร) อันจะช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากอบายมุข

7
เยาวชนกับครอบครัวขัดแย้งในชีวิตประจำวัน และห่างเหินกันมากขึ้น

ความคิดขัดแย้งเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ในครัวเรือนลดลงเมื่อเทียบกับการสำรวจเมื่อปี 2022 แต่ความขัดแย้งยังคงไม่ลดระดับลงในทุกด้าน เยาวชนเครียดเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวเพิ่มขึ้น และเลือกหันไปปรึกษาปัญหาชีวิตกับผู้ปกครองลดลง โดยการเรียนและการทำงานยังคงเป็นประเด็นขัดแย้งอันดับหนึ่ง ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากเส้นทางอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อมเทคโนโลยี โดยที่ผู้ปกครองยังตามไม่ทัน

ความคิดขัดแย้งเป็นอุปสรรคลดลง ไม่มีเวลา-ความสนใจต่างกันเป็นปัญหามากขึ้น

ในการสำรวจเยาวชน 2022 เยาวชนร้อยละ 73.1 รายงานว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวของพวกเขามีอุปสรรค สัดส่วนนี้ลดลงเหลือร้อยละ 70.4 ในปี 2025 ซึ่งอาจเป็นเพราะการมีความคิดขัดแย้งและการมีฐานะยากจนเป็นอุปสรรคน้อยลง ภายหลังสถานการณ์ความตึงเครียดทางการเมืองคลี่คลาย[140] และภาวะเศรษฐกิจฟื้นตัวจากวิกฤตโรคระบาดได้บางส่วน[141]

อย่างไรก็ดี การมีความคิดขัดแย้งกับคนในครอบครัวยังคงเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์อันดับหนึ่ง (ร้อยละ 22.2) ตามด้วยการมีฐานะยากจน (ร้อยละ 13.4) ไม่มีเวลาให้กัน (ร้อยละ 13.1) ความสนใจต่างกัน (ร้อยละ 11.4) ไม่ได้อยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 8.1) และมีการใช้ความรุนแรง (ร้อยละ 2.3)

แผนภูมิที่ 7.1: อุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เปรียบเทียบระหว่างปี 2022 กับ 2025

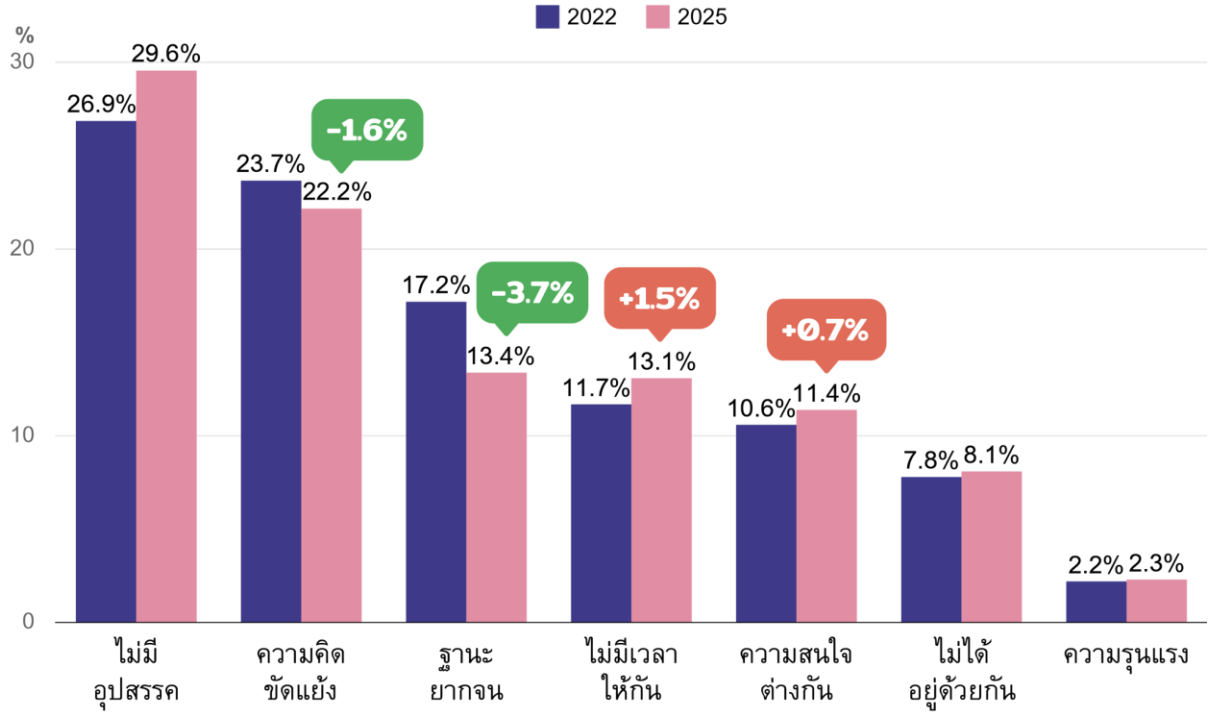

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

การมีความคิดขัดแย้งมีแนวโน้มเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นในเยาวชนวัย 15-18 ปี แต่ยิ่งลดลงในกลุ่มอายุที่โตขึ้น และในทางตรงกันข้าม การใช้เวลาร่วมกับครอบครัวเป็นอุปสรรคน้อยลงในช่วงวัย 15-18 ปีแต่กลับเพิ่มมากขึ้นในช่วงวัยที่โตขึ้น ทิศทางที่แปรผกผันกันนี้แสดงให้เห็นว่า การมีเวลาให้กันน้อยลงอาจหมายถึงการมีโอกาสขัดแย้งกันน้อยลงตามไปด้วย แต่สาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าวอาจคลี่คลายลงแล้วหรือยังคงอยู่ก็ได้

แผนภูมิที่ 7.2: ความเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนอุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างปี 2022 และ 2025 แยกตามประเด็นและช่วงวัย

ช่วงอายุ	มีความคิดขัดแย้งกัน	ไม่มีเวลาให้กัน
15-18	+3.5%	-0.9%
19-22	-9.7%	+1.7%
23-25	-11.4%	+5.2%

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

ความขัดแย้งในครอบครัวไม่ลดลง มากที่สุดในเรื่องการเรียน-การทำงาน

เมื่อพิจารณาลงไปในรายประเด็นความขัดแย้ง จะพบว่าความขัดแย้งระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่ได้ลดลง และยังเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากปี 2022 ในทุกประเด็น โดยการเรียนและการทำงานยังคงเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความขัดแย้งมากที่สุดเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ เยาวชนในครัวเรือนรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 1) มีความขัดแย้งระดับสูงกว่าทุกควินไทล์รายได้ที่เหลือในแทบทุกประเด็น[142]

แผนภูมิที่ 7.3: สัดส่วนเยาวชนที่มีความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ในครอบครัวค่อนข้างมาก-มากที่สุด แยกตามประเด็นและโครงสร้างครอบครัว

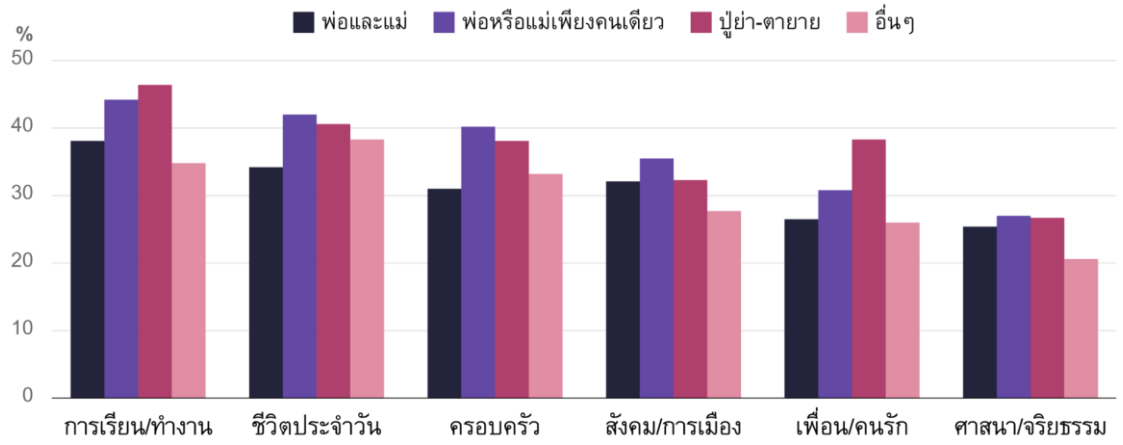

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นในครอบครัวที่อยู่ไม่พร้อมหน้า

เยาวชนที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวรายงานว่าความคิดขัดแย้งเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดต่อความสัมพันธ์ในสัดส่วนสูงกว่าเยาวชนในครอบครัวรูปแบบอื่นทั้งหมด และเมื่อพิจารณาแยกรายประเด็น จะเห็นว่าเยาวชนในครอบครัวลักษณะนี้มีความขัดแย้งสูงที่สุดในเรื่องชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว แนวคิดทางสังคม-เศรษฐกิจ-การเมือง และศีลธรรม ขณะที่ครัวเรือนข้ามรุ่นขัดแย้งกันมากที่สุดในเรื่องการเรียนการทำงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือคนรัก และขัดแย้งมากกว่าครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่อย่างเห็นได้ชัด

เยาวชนในครอบครัวที่อาศัยอยู่กับคนอื่นๆ เช่น ลุง ป้า น้า อา มีแนวโน้มขัดแย้งน้อยกว่าครอบครัวพ่อแม่ลูกในหลายประเด็น เนื่องจากเยาวชนในครอบครัวรูปแบบนี้มักใช้เวลาร่วมกันน้อยที่สุด โดยใช้เวลาร่วมกัน 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์ขึ้นไปเพียงร้อยละ 48.2 ในขณะที่สัดส่วนนี้เป็นร้อยละ 65.0 ในครอบครัวพร้อมหน้า ร้อยละ 57.3 ในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว และร้อยละ 50.7 ในครอบครัวข้ามรุ่น[143]

ยิ่งขัดแย้งเป็นประจำ ยิ่งส่งผลต่อสุขภาพจิต

สัดส่วนเยาวชนที่เครียดเรื่องความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างมาก-มากที่สุด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 43.5 ในปี 2022 เป็นร้อยละ 56.1 ในปี 2025 โดยเยาวชนที่ขัดแย้งระดับมากที่สุดกับครอบครัวในเรื่องชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว และการเรียน/การทำงาน มีความเครียดจากความสัมพันธ์ในครอบครัวระดับมาก-มากที่สุดร้อยละ 68.6, 63,7 และ 51.0 ตามลำดับ มากกว่าความขัดแย้งในประเด็นที่เหลือ ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อสุขภาพจิตมากกว่าเรื่องที่อาจขัดแย้งกันรุนแรงแต่เกิดขึ้นนานๆ ครั้ง เช่น ความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือคนรักในครอบครัวข้ามรุ่น หรือกระทั่งเรื่องการเมือง (แผนภูมิที่ 7.3)

ความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งในชีวิตประจำวันกับความเครียด แสดงให้เห็นว่าเยาวชนในครัวเรือนที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว เป็นกลุ่มที่เปราะบางต่อปัญหาสุขภาพจิตมากที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากการที่พ่อหรือแม่ต้องแบกรับภาระทางการเงินและการดูแลครอบครัวด้วยตัวคนเดียว ทำให้มีความเครียดสูงและเสี่ยงส่งต่อปัญหาสุขภาพจิตมาถึงลูก[144] ขณะเดียวกัน การหย่าร้างก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จาก 117,880 คู่ในปี 2015 เพิ่มขึ้นเป็น 147,621 คู่ในปี 2024 สูงที่สุดในรอบ 10 ปี[145]

เทคโนโลยีเปลี่ยนโลกการทำงาน แต่ผู้ปกครองอาจยังตามไม่ทัน

การที่เยาวชนขัดแย้งเรื่องการเรียนและการทำงานกับครอบครัวมากที่สุด อาจมีผลมาจากหลายสาเหตุ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการที่เทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงเส้นทางและโอกาสอาชีพในแบบที่ผู้ปกครองอาจไม่เคยประสบมาก่อน เยาวชนที่ฝันอยากทำอาชีพในกลุ่มที่ผู้ปกครองคุ้นเคยดี อาทิ ข้าราชการ ครู ทหาร ตำรวจ แพทย์ พยาบาล มีแนวโน้มขัดแย้งกับครอบครัวเกี่ยวกับเรื่องการเรียนและการทำงานค่อนข้างต่ำ ในขณะที่เยาวชนที่สนใจสายอาชีพใหม่ๆ มีความขัดแย้งสูงกว่า

แผนภูมิที่ 7.4: สัดส่วนของเยาวชนที่ขัดแย้งกับผู้ใหญ่เรื่องการเรียน/งาน มาก-มากที่สุดแยกตามกลุ่มอาชีพในฝัน และพื้นที่เมือง/ชนบท

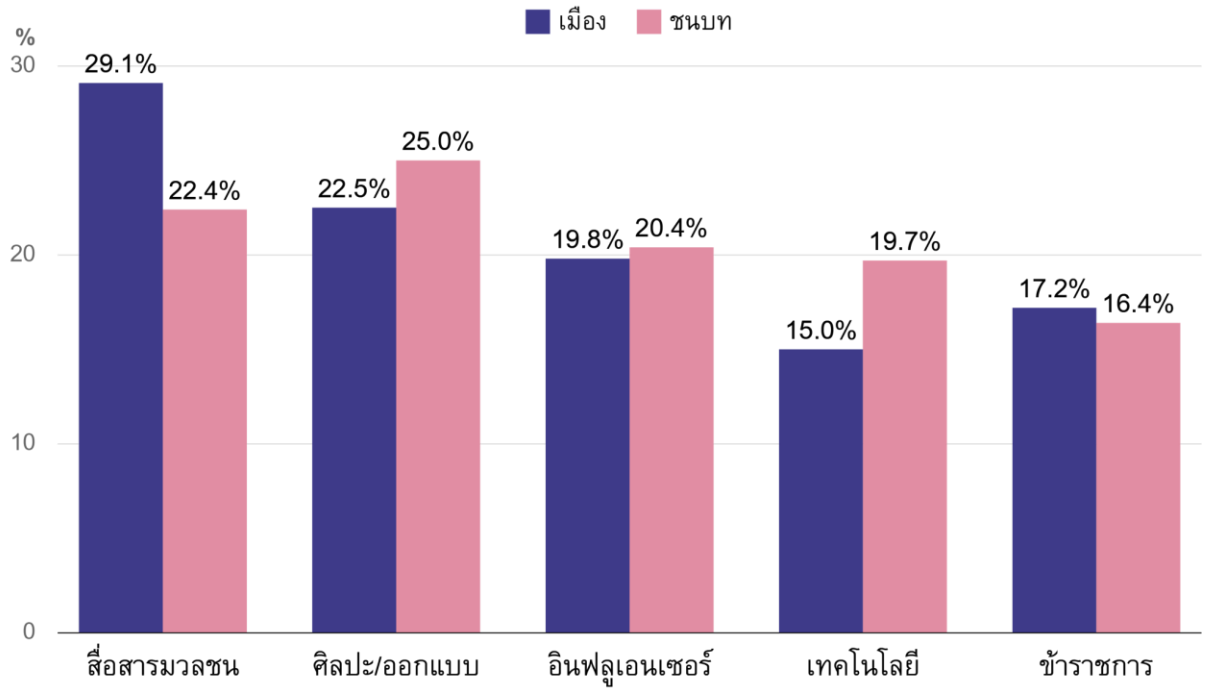

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

อาชีพที่เยาวชนใฝ่ฝันในปี 2025 เต็มไปด้วยชื่อที่ผู้ปกครองบางส่วนอาจไม่คุ้นเคยมาก่อน อาทิ นักพัฒนาเกม นักออกแบบ UX/UI ฯลฯ เยาวชนในพื้นที่ชนบทที่อยากทำอาชีพในสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรายงานว่าขัดแย้งเรื่องการเรียนและการทำงานมากกว่าเยาวชนในเมืองอย่างเห็นได้ชัด

ในอีกด้านหนึ่ง อาชีพที่ผู้ปกครองคุ้นเคยก็อาจมีรูปแบบเปลี่ยนไป เช่น จากนักข่าวเปลี่ยนมาเป็น 'คอนเทนต์ครีเอเตอร์' เยาวชนที่ใฝ่ฝันอยากทำอาชีพกลุ่มนี้ขัดแย้งเรื่องการเรียนและการทำงานกับครอบครัวมากที่สุด มีแนวโน้มมากขึ้นในพื้นที่เมือง (แผนภูมิที่ 7.4) และในครัวเรือนยากจนที่สุดร้อยละ 20 ซึ่งรายงานว่าขัดแย้งมาก-มากที่สุดถึงร้อยละ 37.4

เครื่องมือผลิตสื่อดิจิทัลที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น ทำให้การผลิตสื่อออนไลน์กลายเป็นทักษะพื้นฐานของเยาวชนยุคใหม่ เกินครึ่งรายงานว่าพวกเขาใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อผลิตสื่ออย่างเช่นพอดแคสต์ (podcast) และวิดีโอ โดยสัดส่วนดังกล่าวแทบไม่แตกต่างกันในทุกระดับรายได้ครัวเรือน ทั้งในเมืองและชนบท ทักษะชนิดนี้ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงอาชีพในสายสื่อสารมวลชน แต่ยังส่งผลถึงสายศิลปะและการออกแบบ รวมถึงเปลี่ยนแนวคิดของการเป็นดารานักแสดงมาสู่ 'อินฟลูเอนเซอร์' ที่ใครๆ ก็เป็นได้ เยาวชนที่ฝันอยากทำอาชีพนี้ขัดแย้งกับครอบครัวมากเป็นลำดับต้นๆ ในครัวเรือนทุกระดับรายได้และในทุกพื้นที่[146]

แม้เทคโนโลยีอาจมีบทบาทช่วยคลาย 'คำสาป' ที่จำกัดความฝันของเยาวชนได้บางส่วน แต่ก็ยังคงมีช่องว่างความเหลื่อมล้ำที่แสดงให้เห็นผ่านความฝันด้านอาชีพ เยาวชนในครัวเรือนยากจนที่สุดร้อยละ 20 เป็นกลุ่มเดียวที่รายงานว่าอยากเป็นข้าราชการมากที่สุด (ร้อยละ 16.9) ขณะที่เยาวชนในทุกควินไทล์ที่เหลือฝันถึงการเป็นผู้ประกอบการเป็นลำดับแรก นอกจากนี้เยาวชนในครัวเรือนร่ำรวยที่สุดร้อยละ 20 ยังมีอาชีพในฝันที่กระจายหลากหลายกลุ่มอาชีพมากกว่าควินไทล์ที่เหลืออย่างเห็นได้ชัด โดยสัดส่วนของอาชีพสายราชการมีเพียงร้อยละ 8.3 น้อยกว่าเยาวชนยากจนที่สุดสองเท่า[147]

เยาวชนที่ปรึกษาคนใกล้ชิดได้เครียดน้อยกว่า แต่ครอบครัวไทยห่างเหินกันมากขึ้น

ความขัดแย้งที่ไม่ลดลงและความห่างเหินที่เพิ่มขึ้นระหว่างคนในครอบครัว ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของเยาวชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อเผชิญปัญหาในชีวิต คนแรกที่เยาวชนหันไปขอคำปรึกษามากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ ผู้ปกครอง (ร้อยละ 36.1) เพื่อน (ร้อยละ 32.9) คู่รัก/คู่สมรส (ร้อยละ 13.5) พี่น้อง (ร้อยละ 7.7) และอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 7.0)[148]

เยาวชนที่หันไปปรึกษาคนใกล้ชิดที่สุดได้ มีแนวโน้มเครียดน้อยกว่า โดยเยาวชนที่เลือกปรึกษาผู้ปกครองเป็นคนแรกเครียดน้อยกว่าเยาวชนกลุ่มที่เหลืออย่างชัดเจน ทว่าสัดส่วนนี้ก็หดตัวลงอย่างมากจากร้อยละ 42.9 ในปี 2022 หรือลดลงถึงร้อยละ 6.8 ขณะที่เยาวชนเลือกหันไปปรึกษาคู่รัก/คู่สมรสเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.7

<u>แผนภูมิที่ 7.4</u>: สัดส่วนเยาวชนที่มีความเครียดน้อย-มาก แยกตามคนที่จะหันไปปรึกษาปัญหาชีวิตเป็นคนแรก

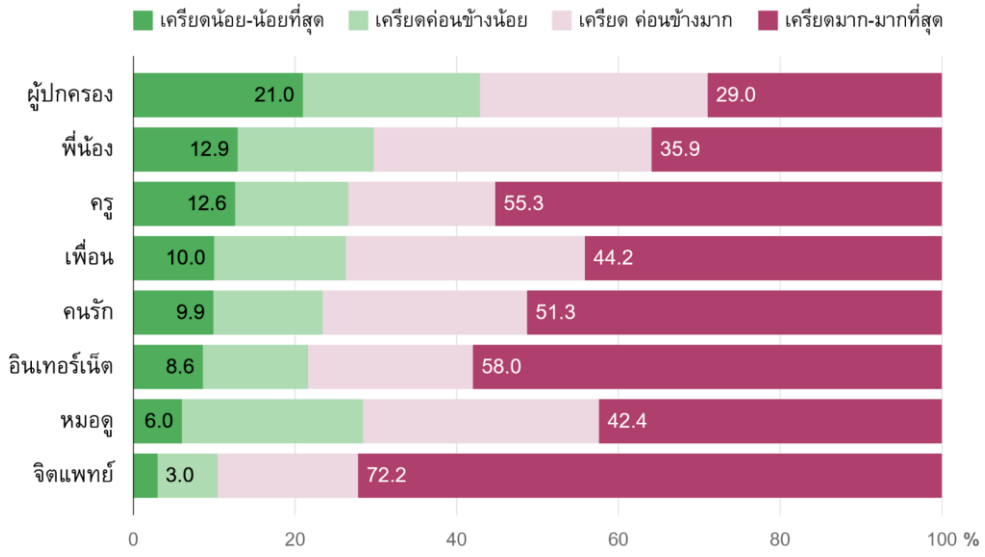

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025)

การที่เยาวชนจะหันไปปรึกษาผู้ปกครองหรือไม่ อาจขึ้นอยู่กับความสนิทสนมกันในครอบครัวซึ่งพบว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่กับปู่ย่า/ตายาย และอาศัยกับญาติอื่นๆ สนิทกับครอบครัวในระดับน้อย-น้อยที่สุดร้อยละ 24.3 และ 23.2 ตามลำดับ เยาวชนที่อาศัยกับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวมีสัดส่วนดังกล่าวร้อยละ 18.5 ขณะที่ในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่สนิท มีสัดส่วนเยาวชนที่สนิทกับครอบครัวน้อยเพียงร้อยละ 10.9[149]

แผนภูมิที่ 7.4 แสดงให้เห็นว่าการมีคนใกล้ชิดในครอบครัวเป็นที่พึ่งทางจิตใจ มีส่วนสำคัญในการดูแลสุขภาพจิตของเยาวชน แต่เมื่อความขัดแย้งหรือห่างเหินทำให้บุคคลใกล้ตัวพึ่งพาไม่ได้ บุคคลที่มีส่วนสำคัญลำดับถัดมาคือครู เยาวชนที่เลือกปรึกษาครูเป็นคนแรกเป็นกลุ่มที่มีความเครียดสูง แต่ในขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนที่เครียดน้อยเป็นลำดับต้นๆ แสดงให้เห็นว่าครูมีบทบาทสำคัญในการยับยั้งความเครียดของเยาวชนที่อาจมีปัญหากับครอบครัวได้

อย่างไรก็ตามสัดส่วนเยาวชนที่เลือกหันไปปรึกษาปัญหาชีวิตกับครูมีเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น และกลไกในการเชื่อมโยงดูแลสุขภาพจิตของโรงเรียนยังมีไม่เพียงพอ ปัจจุบันไทยมีนักจิตวิทยาโรงเรียนประจำเขตการศึกษาอยู่เพียง 63 คน ดูแลโรงเรียนในสังกัด 2,360 โรงเรียน[150]

ข้อเสนอนโยบาย: สนับสนุนครัวเรือนอย่างรอบด้านตั้งแต่ระดับครอบครัว-โรงเรียน-ตลาดแรงงาน

ปัญหาความขัดแย้งและห่างเหินในครอบครัวเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการใช้ชีวิตของเยาวชนในหลายมิติ รัฐอาจเข้าไปก้าวก่ายความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ได้ แต่สามารถหนุนเสริมปัจจัยที่เอื้อให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้นได้ในทุกระดับ

ในระดับครัวเรือน ระบบสนับสนุนและคุ้มครองเด็กและเยาวชนควรมุ่งเน้นเติมทรัพยากรดูแลสุขภาพใจและเสริมความเข้าใจต่อเยาวชนให้ผู้ปกครองในครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวและข้ามรุ่น ซึ่งเป็นครอบครัวสองประเภทที่มีความขัดแย้งสูงที่สุดในทุกประเด็น

ในลำดับถัดมา เมื่อครอบครัวไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้เยาวชนได้ เช่น เยาวชนที่อาศัยกับญาติคนอื่นๆ ซึ่งมีความห่างเหินมากที่สุด โรงเรียนและชุมชนควรมีบทบาทในการตรวจจับสัญญาณปัญหาและเพิ่มการเข้าถึงการดูแลจิตใจให้มากขึ้น การเพิ่มจำนวนนักจิตวิทยาโรงเรียนจะช่วยสนับสนุนให้ครูทำบทบาทดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

ในด้านเส้นทางการเรียนและประกอบอาชีพซึ่งเป็นประเด็นขัดแย้งที่สุดในครอบครัว การแนะแนวอาชีพในโรงเรียนควรปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับโลกการทำงานที่ผันผวนยิ่งขึ้น โดยปรับจุดเน้นจากการศึกษาต่อให้เป็นการวางแผนอาชีพในระยะยาว และในภาพใหญ่ รัฐควรมุ่งกระจายงานทักษะสูงซึ่งเป็นงานที่เยาวชนส่วนใหญ่ฝันอยากทำ[151] ออกสู่หัวเมืองใหญ่ในภูมิภาค เพื่อลดช่องว่างของความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพ คลายคำสาปให้เยาวชนเอื้อมถึงฝันได้มากขึ้น

8
เยาวชนเชื่อมั่นในระบอบการเมือง-ประชาธิปไตยลดลง และ 'หันขวา' ในเชิงคุณค่ามากขึ้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ประกันว่า ระบอบการเมืองจะได้รับความเชื่อมั่น ชอบธรรม มีเสถียรภาพ ตลอดจนสามารถดำเนินนโยบายตอบสนองและสนับสนุนเยาวชนให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ดี เยาวชนที่ต้องการมีส่วนร่วมกลับยังคงถูกรัฐบาลกดปราบเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้แทนอุดมการณ์และแนวคิดทางการเมืองของเยาวชนก็ถูกสกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองในระบบผู้แทน ภายใต้บริบทเช่นนี้ เยาวชนเชื่อมั่นในระบอบการเมืองและประชาธิปไตยลดลง อีกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคู่ขนานกันคือ คุณค่าและทัศนคติของพวกเขามีแนวโน้มหันขวามากขึ้น เห็นได้จากกระแสชาตินิยมที่เติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดด และการลดการให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความเสมอภาคระหว่างอัตลักษณ์ เช่น อัตลักษณ์ทางเพศ

เยาวชนถูกกดปราบในพื้นที่การเมืองภาคประชาชน-สกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองระบบผู้แทน

นับตั้งแต่ช่วงการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ในปี 2020-2021 เป็นต้นมา เยาวชนและประชาชนที่ออกมามีส่วนร่วมทางการเมืองยังคงถูกรัฐบาลกดปราบเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถิติของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน มีประชาชนถูกดำเนินคดีจากการชุมนุมและการแสดงความเห็นทางการเมืองตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2020 ถึงเดือนพฤษภาคม 2025 อย่างน้อย 1,974 คน ใน 1,328 คดี[152] โดยยังมีผู้ถูกดำเนินคดีเพิ่มขึ้นจากเดือนพฤษภาคม 2024 อีก 20 คน และ 32 คดี[153] ทั้งที่ผ่านช่วงเวลาของการชุมนุมมานานแล้วและอยู่ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

ในจำนวนนี้ ผู้ต้องหาเป็นเด็กและเยาวชนอายุไม่เกิน 20 ปีทั้งสิ้น 286 คน ใน 220 คดี กลุ่มใหญ่ที่สุด 210 คน ใน 104 คดี ถูกดำเนินคดีจากการเข้าร่วมชุมนุมทะลุแก๊ซระหว่างเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม 2021 บริเวณทางแยกดินแดง เด็กและเยาวชน 20 คน ใน 24 คดี ถูกดำเนินคดีในฐานความผิดหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112[154]

นอกจากถูกกดปราบในพื้นที่การเมืองภาคประชาชนแล้ว เยาวชนยังถูกสกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองระบบผู้แทน จากผลสำรวจเยาวชนอายุ 15-25 ปีทั่วประเทศของ คิด for คิดส์ พรรคประชาชนและพรรคเพื่อไทยถือเป็นผู้แทนทางการเมืองหลักของเยาวชน โดยในเดือนมีนาคม 2025 เยาวชนร้อยละ 77.1 รายงานว่า พรรคประชาชนมีอุดมการณ์และแนวคิดใกล้เคียงกับตนเองมากที่สุด รองลงมาคือพรรคเพื่อไทยที่ร้อยละ 7.4 รวมสองพรรคร้อยละ 84.5 โดยไม่มีพรรคการเมืองอื่นมีสัดส่วนผู้เลือกเกินร้อยละ 2 เลย

แผนภูมิที่ 8.1: สัดส่วนพรรคการเมืองที่เยาวชนรายงานว่ามีแนวคิดตรงกับตนเองมากที่สุด ปี 2022 และ 2025 (%)

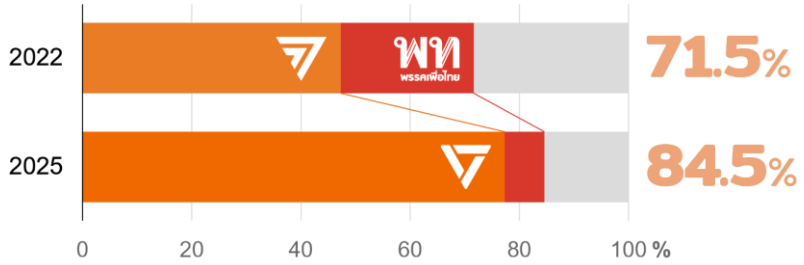

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

สัดส่วนเยาวชนที่เห็นว่าพรรคการเมืองสองพรรคข้างต้นมีแนวคิดใกล้เคียงกับตนเองที่สุดขยายตัวจากผลสำรวจในเดือนพฤษภาคม 2022 ที่ร้อยละ 71.5 อย่างมีนัยสำคัญ โดยในเวลานั้นเยาวชนเลือกตอบพรรคก้าวไกล (พรรคประชาชนในปัจจุบัน) ร้อยละ 47.3 และพรรคเพื่อไทยร้อยละ 24.3 พรรคการเมืองอื่นที่เคยถูกเลือกตอบมากกว่าร้อยละ 2 ได้แก่ พรรคพลังประชารัฐ (ร้อยละ 4.4) และพรรคประชาธิปัตย์ (ร้อยละ 4.0)

อย่างไรก็ดี พรรคผู้แทนหลักของเยาวชนทั้งสองพรรคมีแนวโน้มถูกสกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองระบบผู้แทนอย่างต่อเนื่อง ในเดือนสิงหาคม 2024 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ยุบพรรคก้าวไกลจากการหาเสียงและเสนอร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งถูกพิจารณาว่าเข้าข่ายล้มล้างและเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พร้อมทั้งตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรค ปัจจุบัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ของพรรคซึ่งเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวยังคงอยู่ระหว่างถูกไต่สวนในฐานฝ่าฝืนมาตรฐานจริยธรรม

ในเดือนเดียวกัน ศาลรัฐธรรมนูญยังวินิจฉัยให้ นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีจากพรรคเพื่อไทยในเวลานั้น พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากขาดคุณสมบัติ ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์และมีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง จากการทูลเกล้าฯ ถวายรายชื่อ นายพิชิต ชื่นบาน ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

เยาวชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อระบอบการเมือง-ประชาธิปไตย

ภายใต้พลวัตทางการเมืองช่วงที่ผ่านมา เยาวชนมีแนวโน้มสูญเสียความสนใจและความเชื่อมั่นต่อระบบการเมือง จากผลสำรวจของ คิด for คิดส์ เยาวชนรายงานว่าสนใจติดตามการเมืองมากถึงมากที่สุดร้อยละ 21.7 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 36.7 ในปี 2022 โดยในปีนี้ เยาวชนร้อยละ 19.4 ตั้งใจหรือตั้งใจอย่างแน่นอนที่จะเข้าร่วมการชุมนุมที่มีอุดมการณ์ตรงกันในครั้งถัดไป และร้อยละ 77.9 จะใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งถัดไป เป็นสัดส่วนไม่สูงนักเมื่อพิจารณาว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางมีส่วนร่วมพื้นฐานที่สุด

แผนภูมิที่ 8.2: สัดส่วนเยาวชนที่เห็นด้วยหรือเชื่อมั่นมากถึงมากที่สุด ปี 2022 และ 2025 (%)

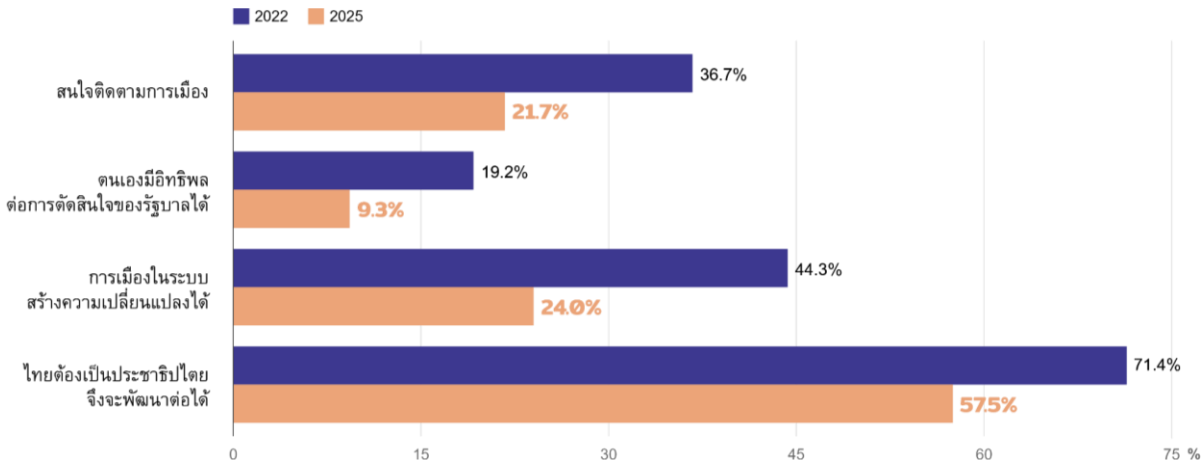

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

ยิ่งไปกว่านั้น เยาวชนเชื่อว่าตนเองสามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลได้มากถึงมากที่สุดเพียงร้อยละ 9.3 ในปี 2025 ลดลงกว่าครึ่งจากร้อยละ 19.2 ในปี 2022 ในทำนองเดียวกัน เยาวชนเชื่อว่าการเมืองในระบบผ่านสถาบันอย่างการเลือกตั้งและรัฐสภาสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ในระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 24.0 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 44.3 ในปี 2022 ที่น่าวิตกกังวลคือ สัดส่วนเยาวชนที่เชื่อว่าประเทศไทยต้องเป็นประชาธิปไตยจึงพัฒนาต่อไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุดมีเพียงร้อยละ 57.5 ในปี 2025 ลดลงอย่างมีนัยสำคัญจากร้อยละ 71.4 ในปี 2022

สถาบันทางสังคมและการเมืองที่เยาวชนเชื่อถือไว้ใจต่ำสุด 5 อันดับแรกในปี 2025 ได้แก่ (1) ชนชั้นสูง, (2) รัฐบาล, (3) นักการเมือง, (4) กองทัพ, และ (5) รัฐสภา การสูญเสียความเชื่อมั่นต่อระบอบการเมือง ประชาธิปไตย และสถาบันที่เกี่ยวข้องเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมและเสถียรภาพของระบอบการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตย ตลอดจนเสถียรภาพและความเป็นปึกแผ่นของสังคม ถึงที่สุดแล้ว ยังจะบั่นทอนขีดความสามารถของรัฐและสังคมในการคุ้มครองสิทธิและสนับสนุนเด็ก เยาวชนและครอบครัว

เยาวชนมีแนวโน้ม 'ชาตินิยม' มากขึ้นและให้ความหมายต่อชาติเปลี่ยนแปลงไป

คุณค่าและทัศนคติทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของเยาวชนมีแนวโน้ม 'หันขวา' ขึ้นในหลายมิติ ผลสำรวจของ คิด for คิดส์ สะท้อนว่ากระแสชาตินิยมเติบโตขึ้น โดยเยาวชนรายงานว่ารู้สึกเป็นพลเมืองไทยมากกว่าเป็นพลเมืองโลกมากถึงมากที่สุด สูงถึงร้อยละ 40.7 ในปี 2025 พุ่งขึ้นเกือบหนึ่งเท่าตัวจากร้อยละ 20.6 ในปี 2022 เยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจที่เกิดเป็นคนไทยมากถึงมากที่สุดร้อยละ 52.6 ในปี 2025 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.2 ในปี 2022 นอกจากนี้ สัดส่วนเยาวชนที่เห็นว่าชาติและวัฒนธรรมไทยเหนือกว่าต่างชาติมากถึงมากที่สุดก็อยู่ที่ร้อยละ 16.1 ในปี 2025 ขยายตัวจากร้อยละ 11.9 ในปี 2022

แผนภูมิที่ 8.3: สัดส่วนเยาวชนที่เห็นด้วยมากถึงมากที่สุดในประเด็นเรื่องชาติ ปี 2022 และ 2025 (%)

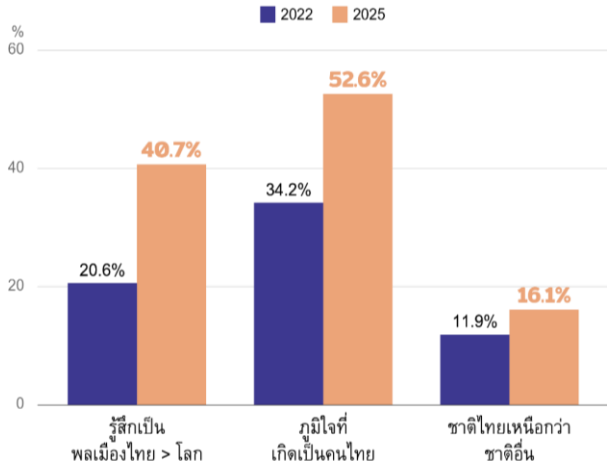

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

แผนภูมิที่ 8.4: สัดส่วนเยาวชนตามความเห็นต่อองค์ประกอบสำคัญที่สุดของชาติ ปี 2022 และ 2025 (%)

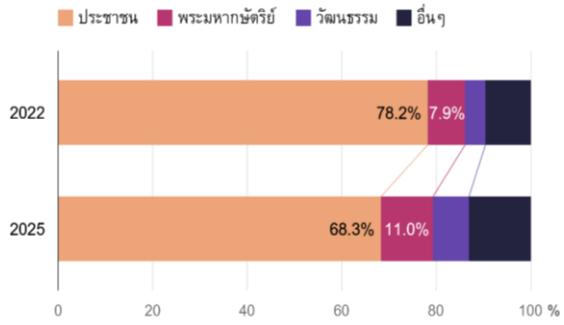

ที่มา: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

พร้อมกันนั้น เยาวชนยังให้ความหมายต่อชาติเปลี่ยนแปลงไป สัดส่วนเยาวชนที่เห็นว่าประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของชาติในปี 2025 หดตัวจากปี 2022 คือร้อยละ 68.3 และ 78.2 ตามลำดับ สวนทางกับสถาบันพระมหากษัตริย์และวัฒนธรรม ซึ่งเยาวชนเลือกตอบเป็นสัดส่วนมากขึ้น โดยสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ที่ร้อยละ 11.0 ในปี 2025 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.9 ในปี 2022 ส่วนวัฒนธรรมอยู่ที่ร้อยละ 7.6 ในปี 2025 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.3 ในปี 2022

เมื่อนิยามชาติเลื่อนไหล มุมมองต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาติกับคนในชาติ ตลอดจนความคาดหวังต่อคนในชาติก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในปี 2025 การกระทำที่เยาวชนเห็นว่าแสดงออกถึงความรักชาติและคาดหวังจากคนในชาติมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ ธำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรม (ร้อยละ 63.5) ปกป้องชื่อเสียงของประเทศ (ร้อยละ 60.9) และช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติที่ลำบาก (ร้อยละ 59.0)

แต่ย้อนไปในปี 2022 สามอันดับแรกได้แก่ เอาใจใส่และมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ (ร้อยละ 53.3) ช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติที่ลำบาก (ร้อยละ 51.8) และธำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรม (ร้อยละ 37.5) จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองขยับสู่อันดับความสำคัญต่ำลง ขณะที่การธำรงรักษาภาษา วัฒนธรรม และชื่อเสียงของประเทศปรับขึ้นมาอยู่ในอันดับสูงแทนที่

เยาวชนให้คุณค่ากับความหลากหลาย-ความเสมอภาคระหว่างอัตลักษณ์ลดลง

อีกหนึ่งสัญญาณการหันขวาของเยาวชนคือ การลดการให้ความสำคัญกับความหลากหลายและเสมอภาคระหว่างอัตลักษณ์ ทั้งที่ประเด็นนี้เคยเป็นหนึ่งในความฝันสำคัญที่สุดของพวกเขาต่อสังคมไทย[155]

ตัวอย่างได้แก่ในประเด็นเพศสภาพ จากผลสำรวจของ คิด for คิดส์ เยาวชนรายงานว่าความเสมอภาคระหว่างทุกเพศสภาพสำคัญสำหรับตนเองมากถึงมากที่สุดร้อยละ 66.5 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 73.2 ในปี 2022 หากเปรียบเทียบความเห็นระหว่างเพศสภาพ พบว่าสัดส่วนข้างต้นลดลงทั้งในกลุ่ม LGBTQ+ หญิง และชาย เหลือร้อยละ 77.5, 65.9, และ 56.8 ในปี 2025 ตามลำดับ

สัดส่วนเยาวชนที่เห็นว่าสังคมไทยกดทับความแตกต่างหลากหลายมากเกินไปก็ลดลงไปอยู่ที่ร้อยละ 46.6 ในปี 2025 จากร้อยละ 62.7 ในปี 2022 โดยลดลงทั้งในกลุ่ม LGBTQ+ หญิง และชาย เหลือร้อยละ 51.8, 45.6, และ 42.5 ตามลำดับ ในแง่หนึ่งอาจสะท้อนว่าสังคมไทยกดทับความหลากหลายน้อยลง แต่ในอีกแง่ก็อาจหมายความว่าเยาวชนมีมาตรฐานต่อการยอมรับและความเสมอภาคระหว่างคนหลากหลายต่ำลงจากในอดีต

เยาวชนยังสนับสนุนนโยบายยกระดับสิทธิ LQBTQ+ เพื่อความเสมอภาคทางเพศบางประเด็นลดลง เช่น สนับสนุนสิทธิเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อและเพศสภาพในเอกสารทางการมากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนร้อยละ 37.4 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 51.5 ในปี 2022 และสนับสนุนสิทธิเลือกเข้าห้องน้ำตามเพศสภาพร้อยละ 23.2 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 26.1 ในปี 2022 ขณะที่บางประเด็นมีสัดส่วนผู้สนับสนุนคงที่ ได้แก่ สิทธิสมรสและสิทธิรับบุตรบุญธรรมแบบเดียวกับคู่ชายหญิง

<u>แผนภูมิที่ 8.5</u>: สัดส่วนเยาวชนที่เห็นด้วยมากถึงมากที่สุดในประเด็นความหลากหลายและความเสมอภาค ปี 2022 และ 2025 (%)

(1) ความเสมอภาคระหว่างทุกเพศสภาพเป็นเรื่องสำคัญสำหรับตนเอง

(2) สังคมไทยกดทับความแตกต่างหลากหลายมากเกินไป

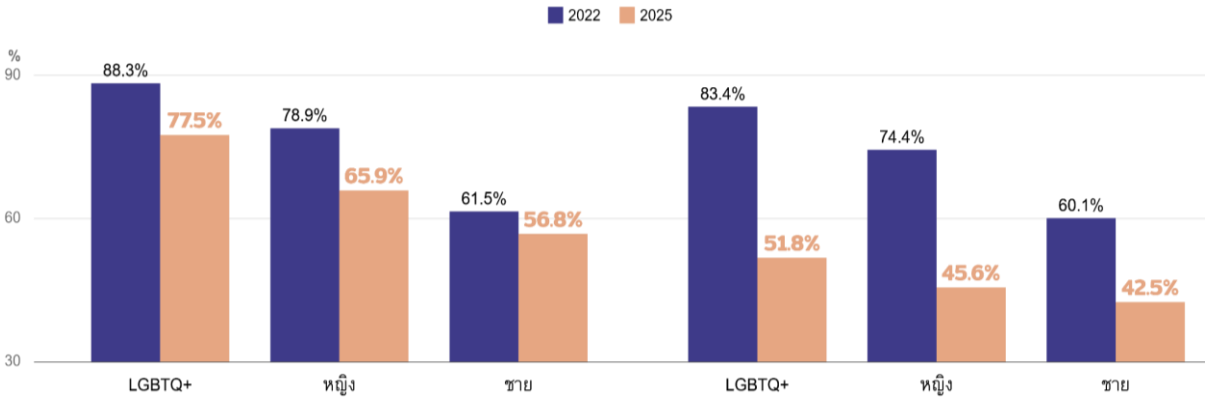

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

เยาวชนเห็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมืองเป็นปัญหามากขึ้น แต่ 'วิพากษ์โครงสร้าง' น้อยลง

ในประเด็นเศรษฐกิจการเมือง ผลสำรวจของ คิด for คิดส์ ชี้ว่า เยาวชนมองความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขมากกว่าเป็นเรื่องธรรมดามากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนร้อยละ 48.3 ในปี 2025 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 40.1 ในปี 2022 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเยาวชนต่างระดับรายได้ครัวเรือน กลุ่มรายได้ต่ำสุดร้อยละ 80 (ควินไทล์ 1-4) มองความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาเป็นสัดส่วนเพิ่มขึ้น ขณะที่กลุ่มรายได้สูงสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ที่ 5) มีสัดส่วนมุมมองเช่นนี้ลดลง แต่ยังคงเป็นสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มรายได้ทั้งห้ากลุ่ม

แม้จะเล็งเห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำมากขึ้น แต่เยาวชนกลับมีแนวคิดวิพากษ์โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองในฐานะสาเหตุของความเหลื่อมล้ำน้อยลง โดยเยาวชนเห็นว่าระบบเศรษฐกิจไทยเอื้อประโยชน์ให้คนรวยมากกว่าให้คนทุกกลุ่มมากถึงมากที่สุด เป็นสัดส่วนร้อยละ 58.7 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 76.7 ในปี 2022 และเห็นว่าความร่ำรวยของคนรวยเกิดจากการเอาเปรียบคนจนระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 30.5 ในปี 2025 ลดลงจากร้อยละ 52.1 ในปี 2022

แนวโน้มลดลงดังกล่าวพบในทุกระดับรายได้ครัวเรือน โดยสัดส่วนเยาวชนที่มีแนวคิดวิพากษ์นี้ต่ำสุดในกลุ่มรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 (ควินไทล์ 1) และสูงสุดในกลุ่มรายได้สูงสุด

<u>แผนภูมิที่ 8.6</u>: สัดส่วนเยาวชนที่เห็นด้วยมากถึงมากที่สุดในประเด็นเศรษฐกิจการเมือง ปี 2022 และ 2025 (%)

(1) ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหามากกว่าเป็นเรื่องธรรมดา | (2) ระบบเศรษฐกิจไทยเอื้อประโยชน์คนรวยมากกว่าทุกคน | (3) ความร่ำรวยของคนรวยเกิดจากเอาเปรียบคนจน

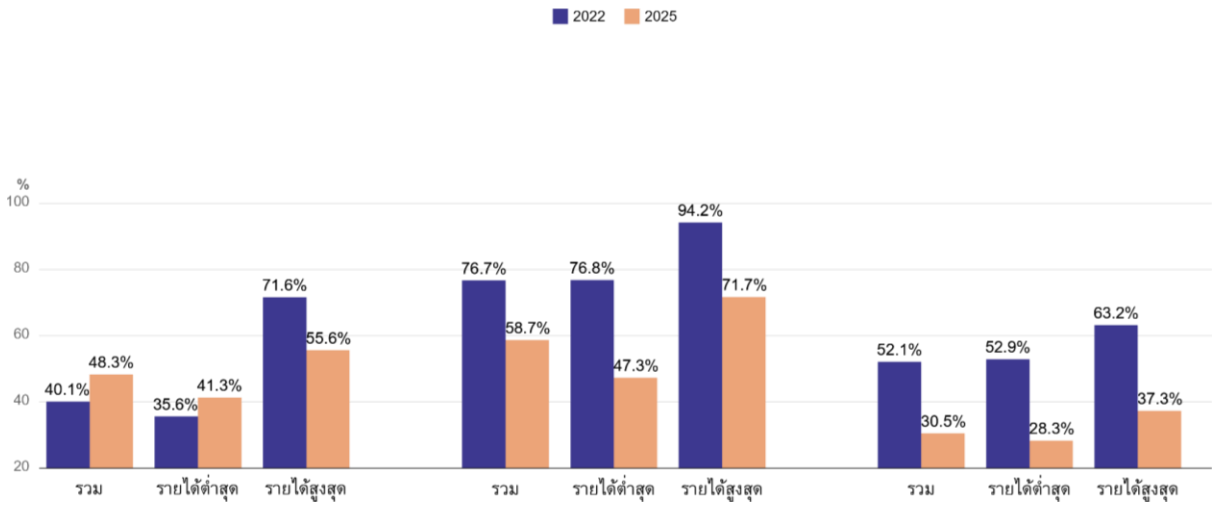

<u>ที่มา</u>: ผลสำรวจเยาวชน คิด for คิดส์ (2025, 2022)

ข้อเสนอนโยบาย: หยุดกดปราบ ขยายการมีส่วนร่วม และปฏิรูปการเมืองให้เสียงเยาวชนและประชาชนมีความหมาย

เยาวชนไทยยังคงถูกกดปราบจากการมีส่วนร่วมในพื้นที่การเมืองภาคประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน พรรคการเมืองที่เป็นผู้แทนหลักของอุดมการณ์และแนวคิดการเมืองของเยาวชนอย่างพรรคประชาชนและพรรคเพื่อไทย ก็ถูกสกัดกั้นจากพื้นที่การเมืองในระบบผู้แทน ท่ามกลางพลวัตทางการเมืองเช่นนี้ เยาวชนมีแนวโน้มสนใจการเมือง ตลอดจนเชื่อมั่นต่อระบอบการเมืองและประชาธิปไตยลดลงจากเมื่อสามปีก่อนหน้า

พร้อมกันนั้น เยาวชนยังโอบรับชุดคุณค่าที่หันขวามากขึ้นในหลายมิติ โดยมีแนวโน้มชาตินิยมและมองชาติไทยเหนือกว่าชาติอื่นมากขึ้น อีกทั้งให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความเสมอภาคระหว่างอัตลักษณ์ เช่น เพศสภาพ ลดลง แม้จะเล็งเห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น แต่กลับมีแนวคิดวิพากษ์โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองในฐานะสาเหตุของความเหลื่อมล้ำน้อยลง

การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมที่เสียงของเยาวชนมีความหมายถือเป็นแนวทางสำคัญในการฟื้นคืนความเชื่อมั่นและเสริมสร้างขีดความสามารถของระบอบการเมืองในการตอบสนองเยาวชน อันหมายรวมถึงการสนับสนุนพวกเขาให้เติบโต พัฒนาปรับตัว และเติมเต็มความฝันในโลกพลิกผันได้อย่างดีที่สุด โดยพื้นฐานที่สุด รัฐบาลต้องหยุดกดปราบเยาวชนและประชาชนที่มีส่วนร่วมทันที สร้างความยุติธรรมคืนแก่ผู้ถูกรัฐคุกคามและสังคม ตลอดจนรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพการแสดงออกอย่างเข้มข้นยิ่งขึ้น[156]

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลยังควรขยายช่องทางการมีส่วนร่วมของเยาวชน ทั้งช่องทางมีส่วนร่วมทางตรง เช่น เสนอความเห็นในกระบวนการประเมินนโยบาย[157] เข้าชื่อเสนอข้อเรียกร้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการงบประมาณ และจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน และผ่านระบบผู้แทน เช่น ลดอายุผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ลดอายุผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และส่งเสริมปีกเยาวชนในพรรคการเมือง[158] ขณะเดียวกัน รัฐบาลยังควรปฏิรูปสถาบันการเมืองมิติอื่นมิให้สกัดกั้นผู้แทนเจตจำนงของประชาชนอย่างไม่ได้สัดส่วน เช่น จำกัดอำนาจของวุฒิสภา ศาล องค์กรอิสระ และระบบราชการ เป็นต้น[159]

รายการอ้างอิง

[1] Mark Elsner, Grace Atkinson, and Saadia Zahidi, *The Global Risks Report 2025* (Geneva: World Economic Forum, 2025), 15.

[2] เพิ่งอ้าง, 8.

[3] เพิ่งอ้าง, 90.

[4] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

[5] "Thailand," *World Inequality Database*, https://wid.world/country/thailand/ (accessed June 16, 2025).

[6] Inter-Parliamentary Union, "Thailand, House of Representatives: Data on youth," *IPU Parline: Global Data on National Parliaments*, https://data.ipu.org/parliament/TH/TH-LC01/data-on-youth/ (accessed June 16, 2025).

[7] ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, "สถิติเยาวชนถูกดำเนินคดีจากการแสดงออกและการชุมนุม ปี 2563-68," *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 13 มกราคม 2025, https://tlhr2014.com/archives/24941 (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[8] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, ศุภณัฐ ศรีอุทัยสุข, และ ธนกฤต สำราญกมล, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์: รอบการสำรวจ มีนาคม 2025* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, 2025).

[9] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [สศช.], "ภาวะสังคมไทย ไตรมาสหนึ่ง ปี 2568 [2025]," *รายงานภาวะสังคมไทย* 24 (2), มิถุนายน 2025, 5.

[10] International Monetary Fund [IMF], "Household debt, loans and debt securities," *International Monetary Fund*, December 2024, https://www.imf.org/external/datamapper/HH_LS@GDD/ (accessed June 16, 2025).

[11] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

[12] เพิ่งอ้าง.

[13] จัดกลุ่มหนี้เกษตรเป็นหนี้ไม่ก่อดอกผล เพราะโดยเฉลี่ย เกษตรกรในประเทศไทยขาดทุนจากการทำเกษตร ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, "หยุดขุดหลุมฝังประเทศด้วย 'เงินอุดหนุนเกษตรกร' แบบเดิมๆ," 101 Public Policy Think Tank, 11 มกราคม 2023, https://101pub.org/farmer-income-support-reform/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[14] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (2023)

[15] เพิ่งอ้าง.

[16] เพิ่งอ้าง.

[17] เพิ่งอ้าง.

[18] เพิ่งอ้าง.

[19] Lawrence M. Berger and Jason N. Houle, "Parental Debt and Children's Socioemotional Well-being," *Pediatrics* 137 (2), February 2016; Lenna Nepomnyaschy, Allison Dwyer Emory, Kasey J. Eickmeyer, Maureen R. Waller, and Daniel P. Miller, "Parental Debt and Child Well-Being: What Type of Debt Matters for Child Outcomes?," *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences* 7 (3), 2021, 122–151.

[20] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

[21] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[22] เพิ่งอ้าง.

[23] เพิ่งอ้าง.

[24] เพิ่งอ้าง.

[25] เพิ่งอ้าง.

[26] เพิ่งอ้าง.

[27] ดูเพิ่มเติม: Jeremy Sutton, "Psychological Capital: Unleashing The Inner HERO's Potential," *Positive Psychology*, February 10, 2025, https://positivepsychology.com/psychological-capital-psycap/ (accessed June 16, 2025).

[28] ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี ธนาคารทหารไทยธนชาต จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด, "ttb analytics ส่องสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทย...น่าห่วงแค่ไหน?," *ธนาคารทหารไทยธนชาต จำกัด (มหาชน)*, 11 มีนาคม 2025, https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/ttba-thai-household-debt-2025 (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[29] เพิ่งอ้าง.

[30] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[31] เพิ่งอ้าง; ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, *ถ้าได้เงินล้าน เยาวชนอายุ 16-20 ปีอยากใช้ทำอะไร?: ข้อมูลจากผลสำรวจ คิด for คิดส์* [บทวิเคราะห์นโยบาย คิด for คิดส์] (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, 2025).

[32] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2023)

[33] เพิ่งอ้าง.

[34] Sasiwooth Wongmonta, "Income Shocks, Borrowing Constraints, and Household Child Schooling: Evidence from Rural Thailand," *Asian Development Review* 40 (1), 2023, 247–275.

[35] ธนาคารแห่งประเทศไทย, "ผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน ปี 2565 [2022]," *ธนาคารแห่งประเทศไทย*, https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/research-and-publications/reports/financial-access-survey-of-thai-household/fin_access_survey_hh_full_report_2022_th.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[36] สมประวิณ มันประเสริฐ, ตลับลักขณ์ ธนดิษฐ์สุวรรณ, รชฎ เลียงจันทร์, อาภากร นพรัตยาภรณ์, และ ก้องภพ วงศ์แก้ว, "ระบบนิเวศสินเชื่อบนฐานข้อมูลข่าวสาร: กุญแจสู่ระบบการเงินที่ทั่วถึง," *สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์*, 10 เมษายน 2019, https://www.pier.or.th/abridged/2019/08/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[37] ดูเพิ่มเติม: เจณิตตา จันทวงษา, *สังคมแบบไหนที่คนไทยอยากมีลูก? [101 PUB Policy Insights No.1]* (กรุงเทพฯ: 101 Public Policy Think Tank [101 PUB], 2022), https://101pub.org/wp-content/uploads/2022/09/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%9A%E0%B8%9A%E0%B9%84%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%A5%E0%B8%B9%E0%B8%81_101PUB.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[38] ดูเพิ่มเติม: สรวิศ มา, "เพิ่มแหล่งเรียนรู้ใกล้บ้าน ให้เยาวชนไทยเข้าถึงจริง," *101 Public Policy Think Tank*, 27 กรกฎาคม 2022, https://101pub.org/learning-space-for-youth/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[39] ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, *บ้าน(เช่า)มั่นคงสำหรับทุกคน: 5 ข้อเสนอ เปลี่ยนนโยบายสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับครัวเรือนในเขตเมือง [101 PUB Policy Insights No.2]* (กรุงเทพฯ: 101 PUB, 2022), https://101pub.org/wp-content/uploads/2022/03/Insights2_2022-03_Lerdrat_HousingConstruction.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025); วรดร เลิศรัตน์, "กรุงเทพเมืองอยุติธรรม: บ้านราคาเอื้อมถึง(?)ถูกผลักสู่ชานเมือง คนถูกขับสู่ชายขอบ," *101 Public Policy Think Tank*, 7 ตุลาคม 2024, https://101pub.org/bangkok-accessibility-inequality/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025); วรดร เลิศรัตน์, "บ้านเพื่อคนไทย: ไปต่ออย่างไรให้ตอบโจทย์วัยสร้างตัว?," *101 Public Policy Think Tank*, 30 มกราคม 2025, https://101pub.org/pheuthai-urban-housing/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[40] ดูเพิ่มเติม: กษิดิ์เดช คำพุช, "แก้คอขวดโครงสร้างพื้นฐานทางการเงิน พัฒนาการแข่งขันให้เอื้อผู้ให้บริการ e-payment รายย่อย," *101 Public Policy Think Tank*, 11 เมษายน 2025, https://101pub.org/e-payment-infrastructure-problems/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[41] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, ศุภณัฐ ศรีอุทัยสุข, และ ธนกฤต สำราญกมล, ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์ ปี 2025.

[42] United Nations Children's Fund [UNICEF]*, Over The Tipping Point* (UNICEF, 2023), 8.

[43] เพิ่งอ้าง, 13.

[44] มาตรฐานคุณภาพอากาศอ้างอิงจากเกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลก (WHO Air Quality Guidelines)

[45] คิด for คิดส์ รวบรวมและคำนวณจากฐานข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ โดยอ้างอิงเกณฑ์จากเกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลก (WHO Air Quality Guidelines)

[46] World Health Organization, WHO global air quality guidelines (WHO, 2021), 74-88.

[47] มาตรฐานคุณภาพอากาศอ้างอิงจากเกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลก (WHO Air Quality Guidelines)

[48] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2023

[49] อ้างอิงราคาเต็มของเครื่องฟอกอากาศสำหรับห้องขนาด 24-30 ตร.ม. ที่ปรากฏในเว็บไซต์ HomePro ณ วันที่ 15 มิถุนายน 2025 นำมาหาราคากลางโดยใช้ค่ามัธยฐาน

[50] คิด for คิดส์ คำนวณจากผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2023

[51] อิงจากฐานข้อมูลห้องปลอดฝุ่น กรมอนามัย โดยค้นหาเปรียบเทียบจำนวนห้องปลอดฝุ่นประเภทโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเดือนธันวาคม 2024-กุมภาพันธ์ 2025 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ปริมาณฝุ่นสูงที่สุดในช่วงปีโดยเปรียบเทียบและในเดือนมีนาคม 2025-11 มิถุนายน 2025 ซึ่งมีปริมาณฝุ่นเริ่มลดลง

[52] กรุงเทพมหานคร, "ห้องเรียนปลอดฝุ่น ทางออกสำคัญในสถานการณ์ฝุ่น PM 2.5," 23 มกราคม 2025, https://www.facebook.com/photo.php?fbid=945401324434684&id=100068944758423&set=a.249425947365562.

[53] โรคที่เกี่ยวข้องกับมลพิษทางอากาศ หมายถึง กลุ่มโรคทางเดินหายใจ กลุ่มโรคผิวหนังอักเสบ กลุ่มโรคตาอักเสบ และกลุ่มโรคหัวใจหลอดเลือดและสมองอุดตันขาดเลือด

[54] คิด for คิดส์ รวบรวมและคำนวณจากข้อมูลในร่างรายงานสรุปสถานการณ์และผลการดำเนินงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข กรณีหมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก ปี 2567 ของกองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งอ้างอิงจากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (Health Data Center: HDC)

[55] IQAir, *2024 World Air Quality Report* (IQAir, 2025), 7.

[56] อ้างอิงจากเอกสารประกอบการสัมมนา "คนไทยรอบรู้สู้ฝุ่น" โดยกองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 17 ม.ค. 2023 ซึ่งอ้างอิงจากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (Health Data Center: HDC)

[57] Annalisa Castagna *et al.*, "Air Pollution and Neurodevelopmental Skills in Preschool- and School-Aged Children: A Systematic Review," *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 136 (June 2022): 104623, https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2021.104623.; 1. Rhiannon Thompson et al., "Air Pollution and Human Cognition: A Systematic Review and Meta-Analysis," *Science of the Total Environment* 859 (Pt 2) (February 10, 2023): 160234, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.160234.; Mikkel Thygesen et al., "Exposure to Air Pollution in Early Childhood and the Association with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder," *Environmental Research* 183 (May 2020): 108930, https://doi.org/10.1016/j.envres.2019.108930.

[58] Naomi C. Alter, Ella M. Whitman, David C. Bellinger, and Philip J. Landrigan, "Quantifying the Association between PM2.5 Air Pollution and IQ Loss in Children: A Systematic Review and Meta-Analysis," *Environmental Health* 23 (November 18, 2024): 101, https://doi.org/10.1186/s12940-024-01122-x.

[59] Weeberb J. Requia et al., "Air Quality around Schools and School-Level Academic Performance in Brazil," *Atmospheric Environment* 279 (June 2022): 119125, https://doi.org/10.1016/S1352-2310(22)00190-X.

[60] Sophie-An Kingsbury Lee, Luca Merlo, and Francesca Dominici, "Childhood PM2.5 Exposure and Upward Mobility in the United States," *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 121, no. 38 (September 17, 2024): e2401882121, https://doi.org/10.1073/pnas.2401882121.

[61] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, *รายงานการสังเคราะห์และประมวลสถานภาพองค์ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของไทย ครั้งที่ 2* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2016)

[62] "รายงานสถานการณ์น้ำประเทศไทย ปี 2567: การกระจายตัวของฝน ปี 2567 และความผิดปกติของฝนเมื่อเทียบกับค่าปกติ," คลังข้อมูลน้ำแห่งชาติ, https://www.thaiwater.net/uploads/contents/current/YearlyReport2024/rain1.html. (เข้าถึงเมื่อ 31 พฤษภาคม 2025)

[63] "มรสุม 2567: เมื่อเส้นชีวิตกลายเป็นภัยพิบัติ สำรวจสถานการณ์น้ำท่วมและการตั้งรับปรับตัวของไทย," SDG Move, https://www.sdgmove.com/2024/10/07/flood-thailand-mitigation/. (เข้าถึงเมื่อ 17 พฤษภาคม 2025)

[64] "รายงานสถานการณ์น้ำประเทศไทย ปี 2567: บันทึกเหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดเชียงราย," คลังข้อมูลน้ำแห่งชาติ, https://www.thaiwater.net/uploads/contents/current/2024/FloodChiangrai_Sep2024/summary.html. (เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2025)

[65] United Nations Children's Fund, UNICEF Thailand Annual Report 2024 (New York: UNICEF, 2025).

[66] "ผลจากอุทกภัยปี 2567 คาดกระทบไม่ต่ำกว่า 30,000 ล้านบาท คิดเป็น 0.16% ของ GDP ประเทศ, " ศูนย์วิจัยกสิกร, 15 ตุลาคม 2024, https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/Flood-TH-CIS3523-FB-2024-10-15.aspx (เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2025)

[67] วรดร เลิศรัตน์, "เด็กและเยาวชนครัวเรือนเกษตร: ชีวิตไม่แน่นอนภายใต้ธรรมชาติ-ตลาดผันผวน," *เด็กและครอบครัวไทยที่ไม่ถูกมองเห็น: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว 2024* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว คิด for คิดส์, 2024), 18-20.

[68] กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ, แผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2025), 41-42; 50-51.

[69] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. *การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2558–2568*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

[70] เพิ่งอ้าง.

[71] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[72] เพิ่งอ้าง.

[73] เพิ่งอ้าง.

[74] McKinsey & Company. How Technology Is Shaping Learning in Higher Education. June 2022. https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/how-technology-is-shaping-learning-in-higher-education.

[75] World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2023*. Geneva: World Economic Forum, 2023. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf

[76] UNESCO. “AI กับการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในโรงเรียนในประเทศไทย.” เข้าถึงล่าสุด 13 มิถุนายน 2025. https://www.unesco.org/th/articles/ai-caldchxngwangkareriiynruuinorngeriiyninpraethsithyidhruuexim

[77] เพิ่งอ้าง.

[78] สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). *สุขภาพคนไทย 2567: ความเครียด ภัยเงียบของสังคมไทย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2024.

[79] OECD. 2019. *OECD Principles on Artificial Intelligence.* Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449

[80] UNICEF. 2021. *Policy Guidance on AI for Children.* New York: United Nations Children’s Fund. https://www.unicef.org/globalinsight/reports/policy-guidance-ai-children

[81] International Labour Organization [ILO], *Non-standard employment around the world: Understanding challenges, shaping prospects* (Geneva: ILO, 2016), 7-9.

[82] ILO, *Global Employment Trends for Youth 2024: Decent work, brighter futures* (Geneva: ILO, 2024), 23-24.

[83] ILO, *Non-standard employment around the world*, 157-164.

[84] Kunyaruk Naiyaraksaree, “EIC Research Series: Get to know the gig worker,” *SCB EIC*, September 28, 2018, https://www.scbeic.com/en/detail/product/5029 (accessed June 16, 2025).

[85] เพิ่งอ้าง, Ch. 5.1.

[86] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[87] เพิ่งอ้าง.

[88] เพิ่งอ้าง.

[89] เพิ่งอ้าง.

[90] ดูเพิ่มเติม: ทศพล ทรรศนพรรณ, *กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่มีเด็กและครอบครัวเป็นศูนย์กลาง* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, กำลังจัดพิมพ์).

[91] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[92] เพิ่งอ้าง.

[93] Naiyaraksaree, "Get to know the gig worker."

[94] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[95] เพิ่งอ้าง.

[96] ILO, *Non-standard employment around the world*, 138-140.

[97] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, และคณะ, *ผลสำรวจเยาวชนของ คิด for คิดส์*.

[98] เพิ่งอ้าง.

[99] เพิ่งอ้าง.

[100] ทศพล ทรรศนพรรณ, *กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่มีเด็กและครอบครัวเป็นศูนย์กลาง*; ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์ และ สรัช สินธุประมา, *เด็กและครอบครัวไทยที่ไม่ถูกมองเห็น: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว ประจำปี 2024*, ฉัตร คำแสง และ วรดร เลิศรัตน์ (บก.) (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, 2024).

[101] Department of Labor of the United States of America [DOL], *2023 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Thailand*, 1, https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/ILAB/child_labor_reports/tda2023/Thailand.pdf (accessed June 16, 2025).

[102] เพิ่งอ้าง.

[103] ดูเพิ่มเติม: ทศพล ทรรศนพรรณ, *กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่มีเด็กและครอบครัวเป็นศูนย์กลาง*.

[104] ดูเพิ่มเติม: เพิ่งอ้าง.

[105] ดูเพิ่มเติมเรื่องสิทธิประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงาน: วรดร เลิศรัตน์, "ตกงานต้องไม่ตกอับ: ยกระดับ 'เงินประกันการว่างงาน' สร้างชีวิตมั่นคงในโลกผันผวน," *101 Public Policy Think Tank*, 10 เมษายน 2023, https://101pub.org/unemployment-insurance-reform/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[106] ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์ และ สรัช สินธุประมา, *เด็กและครอบครัวไทยในสองทางแพร่ง: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว ประจำปี 2023* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, 2023); สรวิศ มา, *การหา 'งานที่ดี' อาจเป็นเพียงความฝันของเยาวชนไทยส่วนใหญ่ [101 PUB Policy Insights No.50]* (กรุงเทพฯ: 101 PUB, 2024), https://101pub.org/wp-content/uploads/2024/02/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%B2-%E2%80%98%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%94%E0%B8%B5-%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%9D%E0%B8%B1%E0%B8%99_101-PUB.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[107] ดูเพิ่มเติม: ศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์, *นโยบาย Upskill เติมทักษะใหม่ อุดหนุนแค่ค่าเรียนได้ผลหรือไม่ [101 PUB Policy Insights No.24]* (กรุงเทพฯ: 101 PUB, 2023), https://101pub.org/wp-content/uploads/2023/03/101PUB-Policy_

Insights-%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%A2%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%A2Upskill.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[108] ดูเพิ่มเติม: เจณิตตา จันทวงษา, *สังคมแบบไหนที่คนไทยอยากมีลูก?.*

[109] World Economic Forum. 'The Future of Jobs Report 2025'. Geneva: World Economic Forum, 2025, 2025. https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/.

[110] เพิ่งอ้าง

[111] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools*. PISA. OECD, 2024. https://doi.org/10.1787/765ee8c2-en.

[112] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 'PISA Results 2022 (Volume III) - Factsheets: Thailand'. OECD, 17 June 2024. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-results-2022-volume-iii-factsheets_041a90f1-en/thailand_ff214311-en.html.

[113] อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3

[114] ภาสนันทน์ อัศวรักษ์, จุลนี เทียนไทย, ภัทรพรรณ เล้านิรามัย, ฐานิดา บุญวรรโณ, เสริมทรัพย์ วรปัญญา, และ ฐิตินันทน์ ผิวนิล. "การศึกษาบริบทที่เกื้อหนุนต่อพฤติกรรมเชิงบวกในการเรียนและการมีกรอบแนวคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ของกลุ่มนักเรียนช้างเผือก". กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2023.

[115] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, ธนกฤต สำราญกมล, และ ศุภณัฐ ศรีอุทัยสุข. "การสำรวจเยาวชน 2025", 2025.

[116] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption*. PISA. OECD, 2023. https://doi.org/10.1787/a97db61c-en.

[117] ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). "ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย", 2568. https://db.sac.or.th/museum/statistic.

[118] สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. "รายงานข้อมูลสถานที่ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย", 2022. https://digital.m-culture.go.th/artsGallery.html.

[119] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. "สำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ.2568 (ไตรมาส 1)", 2025. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/jJ?set_lang=th.

[120] Juliangkary, Eliska, I. Nengah Suparta, I. Made Ardana, and Gusti Ayu Mahayukti. 'Development of Learning Models to Enhance Students' Creative Thinking: A Systematic Literature Review'. *PPSDP International Journal of Education* 3, no. 2 (15 November 2024): 488–503. https://doi.org/10.59175/pijed.v3i2.333.

[121] วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, สรัช สินธุประมา, และ ภาคิน นิมมานนรวงศ์. "จินตนาการใหม่ของเยาวชนไทย". คิด for คิดส์, 2022. https://kidforkids.org/youth-civic-imagination/.

[122] ทัพหวิชญ์ ฐิติรัตน์สกุล. "เปลี่ยนการศึกษาเก่าในโลกใหม่ (3): หลักสูตรใหม่ บนทางแยก". *TDRI: Thailand Development Research Institute* (blog), 24 เมษายน 2025. https://tdri.or.th/2025/04/competency-based-education-article-3/.

[123] กษิดิ์เดช คำพุช. "'ธนาคารหน่วยกิต' ทางเลือกการศึกษายืดหยุ่นที่ต้องทำอย่างรอบคอบ". *คิด for คิดส์*, 20 มกราคม 2025. https://kidforkids.org/academic-credit-bank-concerns/.

[124] PPTV online. 2568. บุหรี่ไฟฟ้า: เจาะภัยร้ายระบาดเพิ่มในระยะยาว กับอันตรายที่หลายคนมองข้าม. URL: https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/245007

[125] Krüsemann EJZ, Boesveldt S, de Graaf K, Talhout R. An E-Liquid Flavor Wheel: A Shared Vocabulary Based on Systematically Reviewing E-Liquid Flavor Classifications in Literature. Nicotine Tob Res [Internet]. 2019 Sep 19;21(10):1310–9. Available from:

https://academic.oup.com/ntr/article/21/10/1310/4999218

[126] Office of Tobacco Products Control Committee, Ministry of Health. (2025, March 10). Global Youth Tobacco Survey 2022, Thailand [Microdata set]. NCD Microdata Repository. https://extranet.who.int/ncdsmicrodata/index.php/catalog/973

[127] เจณิตตา จันทวงษา. 2022. คุมกัญชาเสรีอย่างไรให้ปลอดภัยกับเด็กและเยาวชนที่สุด. 101 PUB. URL: https://101pub.org/cannabis-legalization-and-youth/

[128] วชิรวิทย์ เลิศบำรุงชัย. 2023. "เยาวชน" เหยื่อสุญญากาศกัญชาเสรี. The Active. URL: https://theactive.thaipbs.or.th/read/cannabis-effect-youth

[129] กิตติมา อินศิริ. 2565. พฤติกรรมการใช้กัญชาในเยาวชน ปี พ.ศ. 2565. วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2565

[130] Gonçalves, P. D., Bruzelius, E., Levy, N. S., Segura, L. E., Livne, O., Gutkind, S., Boustead, A. E., Hasin, D. S., Mauro, P. M., Silver, D., Macinko, J., & Martins, S. S. (2023). Recreational cannabis legislation and binge drinking in U.S. adolescents and adults. International Journal of Drug Policy, 118, Article 104085. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104085

[131] Caulkins, J. P. (2024). Changes in self‐reported cannabis use in the United States from 1979 to 2022. Addiction, 119(9), 1648–1652. https://doi.org/10.1111/add.16519

[132] Nikki Basttiste. 2024. Cannabis is in and alcohol is out. Is Gen Z driving the change in preference?. CBS NEWS. URL: https://www.cbsnews.com/news/cannabis-is-in-and-alcohol-is-out-is-gen-z-driving-the-change-in-preference/?fbclid=IwY2xjawK4ulhleHRuA2FlbQIxMQBicmlkETFqVmFreGFzV3FqQnRoc29WAR7bdjNDxAG6cbSemZyFtIMLWkkB0QJ8DxHzVoDBcAWbpmifBIOIDDl9HHVtfQ_aem_2ekoWPPXsALdzlha32bw6w

[133] วันจักร น้อยจันทร์. 2567. ปัญหาการเล่นพนันคาสิโนออนไลน์ในเด็กและเยาวชน ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[134] ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. 2566. พฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ 2566. URL: https://dol.thaihealth.or.th/Media/Index/17cae50e-1439-ee11-80ff-00155db45636?isSuccess=False#

[135] ชลธิชา ทักษิณาเวศน์. 2025. "หนูปั่นสล็อตจนไม่เหลือเงินกินข้าว" พนันออนไลน์ เกมเดิมพันที่ไม่มีวันชนะของนักพนันรุ่นเยาว์. 101 World. URL: https://www.the101.world/youth-gambling-addiction/?fbclid=IwY2xjawK3VilleHRuA2FlbQIxMABicmlkETE5dk5aV2VHNHg1QjVMSUNUAR65TIKyGjKmvnX_y2Rl4NOrrxJEYsruFEAT5FXqC0cAXfzoTkCGj7a38qYYiw_aem_o54_Otd5bDfwsrGQP0V84g

[136] ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. 2566. พฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ 2566. URL: https://dol.thaihealth.or.th/Media/Index/17cae50e-1439-ee11-80ff-00155db45636?isSuccess=False#

[137] ชลธิชา ทักษิณาเวศน์. 2025. “หนูปั่นสล็อตจนไม่เหลือเงินกินข้าว” พนันออนไลน์ เกมเดิมพันที่ไม่มีวันชนะของนักพนันรุ่นเยาว์. 101 World. URL: https://www.the101.world/youth-gambling-addiction/?fbclid=IwY2xjawK3VilleHRuA2FIbQIxMABicmlkETE5dk5aV2VHNHg1QjVMSUNUAR65TIKyGjKmvnX_y2Rl4NOrrxJEYsruFEAT5FXqC0cAXfzoTkCGj7a38qYYiw_aem_o54_Otd5bDfwsrGQP0V84g

[138] มาตรา 12 พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478

[139] หากสูบในที่สาธารณะ จพผิดกฎหมายตาม พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และหากครอบครองจะมีความผิดตาม พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560

[140] กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, ทิพย์นภา หวนสุริยา, ภาคิน นิมมานนรวงศ์, อุรพี เขื่อนคำ, และ ธนกฤต สำราญกมล. “คิดใหม่การเมืองเรื่อง ‘รุ่น’ : กรณีศึกษาความขัดแย้งในครอบครัวไทย”. ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและ ครอบครัว (คิด for คิดส์), 2024. https://kidforkids.org/rethinking-politics-of-generation-full-report/.

[141] UNICEF. “ประเทศไทยกำลังฟื้นตัวจากโควิด 19 อย่างครอบคลุมหรือไม่?”, 22 พฤษภาคม 2023. https://www.unicef.org/thailand/reports/thailand-path-inclusive-recovery-high-frequency-surveys.

[142] วรดร เลิศรัตน์, ทิพย์นภา หวนสุริยา, ธนกฤต สำราญกมล, และ ศุภณัฐ ศรีอุทัยสุข. “การสำรวจเยาวชน 2025”, 2025.

[143] เพิ่งอ้าง

[144] Kareem, Odunayo M., Malik O. Oduoye, Priyadarshini Bhattacharjee, Danisha Kumar, Varisha Zuhair, Tirth Dave, Hamza Irfan, Soaham Taraphdar, Saiyad Ali, and Onoshioze M. Orbih. ‘Single Parenthood and Depression: A Thorough Review of Current Understanding’. *Health Science Reports* 7, no. 7 (9 July 2024): e2235. https://doi.org/10.1002/hsr2.2235.

[145] กรมการปกครอง. ‘รายงานสถิติจำนวนทะเบียนหย่า’. เข้าถึงเมื่อ 27 พฤษภาคม 2025. https://stat.bora.dopa.go.th/stat/marry/new/staticDivorce.php.

[146] อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 3

[147] อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 3

[148] อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 3

[149] อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 3

[150] Rocket Media Lab. “สำรวจกลไกดูแลสุขภาพจิตเด็กไทย บุคลากรเพียงพอไหมในการรับมือ”. *Rocket Media Lab* (blog), 10 ตุลาคม 2024. https://rocketmedialab.co/mental-health-personnel/.

[151] สรวิศ มา. ‘การหา “งานที่ดี” อาจเป็นเพียงความฝันของเยาวชนไทยส่วนใหญ่’. *คิด for คิดส์* (blog), 2 February 2024. https://kidforkids.org/decent-jobs-for-youth/.

[152] ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, “พฤษภาคม 2568 [2025]: อัยการสูงสุดสั่งไม่ฟ้องคดี ‘พอล แชมเบอร์ส’ ขณะที่คดีอารยะขัดขืนเกณฑ์ทหารของ ‘เนติวิทย์’ ถูกสั่งฟ้องแล้ว,” *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 6 มิถุนายน 2025, https://tlhr2014.com/archives/75834 (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[153] ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, "พฤษภาคม 2567 [2024]: จำนวนผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองยอดรวม 1,954 คน ใน 1,296 คดี," *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 5 มิถุนายน 2024, https://tlhr2014.com/archives/67575 (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[154] ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, "สถิติเยาวชนถูกดำเนินคดีจากการแสดงออกและการชุมนุม ปี 2563-68."

[155] วรดร เลิศรัตน์ และ สรัช สินธุประมา, *เด็กและครอบครัวไทยในสองทางแพร่ง: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว ประจำปี 2023* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว, 2023).

[156] ดูเพิ่มเติม: เจณิตตา จันทวงษา, "ไปให้ไกลกว่า 'นิรโทษกรรม' พาสังคมไทยเปลี่ยนผ่านสู่ความยุติธรรม," *101 Public Policy Think Tank*, 5 พฤษภาคม 2023, https://101pub.org/transitional-justice-thai-politics/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[157] ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, "ปรับนโยบายให้ 'เห็นหัว' เด็กและเยาวชนด้วย CYIA (Child and Youth Impact Assessment)," *101 Public Policy Think Tank*, 23 ธันวาคม 2024, https://101pub.org/child-and-youth-impact-assessment/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[158] ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, *ให้เสียงเยาวชนมี 'ความหมาย': เปิดกระบวนการนโยบายให้เยาวชนมีส่วนร่วม [101 PUB Policy Insights No.12]* (กรุงเทพฯ: 101 PUB, 2022) https://101pub.org/wp-content/uploads/2022/10/Insights12_2022-10_MeaningfulYouthParticipation.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025); วรดร เลิศรัตน์, *ลดอายุผู้มีสิทธิเลือกตั้งจาก 18 เหลือ 15 ปี?: ขยายสิทธิให้เสียงเยาวชนมีความหมาย* [*101 PUB Policy Insights No.*] (กรุงเทพฯ: 101 PUB, 2022) https://101pub.org/wp-content/uploads/2022/06/%E0%B8%A5%E0%B8%94%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87_thinktank-FN.pdf (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).

[159] ดูเพิ่มเติม: วรดร เลิศรัตน์, "ทำรัฐธรรมนูญใหม่ เกี่ยวกับเราอย่างไร?: Explainer 101," *101 Public Policy Think Tank*, 15 กรกฎาคม 2024, https://101pub.org/explainer-constitution-and-citizen/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025); วรดร เลิศรัตน์, "สว. ในรัฐประชาธิปไตย มีอำนาจยับยั้งกฎหมายแค่ไหน?," *101 Public Policy Think Tank*, *101 Public Policy Think Tank*, 28 พฤศจิกายน 2024, https://101pub.org/senate-in-full-democratic-states/ (เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2025).